

**KAYIT DIŞI EKONOMİ İLE MÜCADELEDE MUHASEBE MESLEK
MENSUPLARININ ROLÜ: ADIYAMAN-GAZİANTEP ÖRNEĞİ**

MAHMUT GÜVEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞletme Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KAYGUSUZOĞLU

Adıyaman

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ocak, 2015

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Mehmet KAYGUSUZUOĞLU danışmanlığında, Mahmut GÜVEN tarafından hazırlanan “Kayıt Dışı Ekonomi İle Mücadelede Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adıyaman-Gaziantep Örneği” başlıklı çalışma 22/01/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mehmet KAYGUSUZUOĞLU

İmza:

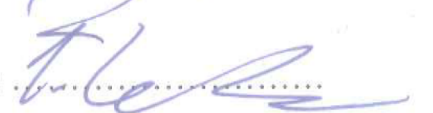
Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ALKIŞ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Fuat LEBE

İmza:

22/01/2015

Doç. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kayıt Dışı ekonomi İle Mücadelede Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü:Adıyaman-Gaziantep Örneği” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

22/01/2015

İmza

Ad-Soyad: MAHMUT GÜVEN

ÖZET

KAYIT DIŞI EKONOMİ İLE MÜCADELEDE MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ ROLÜ: ADIYAMAN-GAZİANTEP ÖRNEĞİ

Mahmut GÜVEN

İŞletme Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ocak 2015

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KAYGUSUZOĞLU

Ülkemizin önemli ekonomik sorunlarından biri olan kayıt dışı ekonomi; rekabet gücünü önemli ölçüde etkilemekte, kamu finansman yapısının sağlıklı işlemesine engel olmaktadır. Devletin eğitim, sağlık ve yatırım gibi fonksiyonlarını yerine getirmesi sürekli ve sağlam gelirlere sahip olması sonucunda gerçekleşmektedir. Devletin bu fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için en önemli kaynaklardan birisi vergi gelirleridir. Ekonomide haksız rekabetin önlenmesi, ekonomik gelişmelerin sağlıklı bir seyir izlemesi ve sağlam bir sosyal güvenlik yapısının tesis edilmesi için kayıt dışı ekonomi ile mücadele büyük önem taşımaktadır.

Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede başarı sağlanabilmesi, ilgili tüm kurum ve kuruluşların katkıları ile hazırlanan etkin bir izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulmasına ve başta kamuoyu olmak üzere tüm kesimlerin desteğine bağlı bulunmaktadır. En büyük desteği de muhasebe hizmeti veren meslek mensupları sağlayabilir. Meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi ile ilgili bilgilerinin ve ilgilerinin bulunması, mükellef ve kamu kurumları arasında köprü ve aracı olmalarından dolayı düşüncelerinin ve önerilerinin bilinmesinde büyük fayda vardır.

Bu çalışmanın amacı muhasebe meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi nedenleri ve çözüm önerileri konularındaki fikir, düşünce ve önerilerini araştırmaya yöneliktir. Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın amacı, önemi, kısıtları ve varsayımlarına yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde kayıt dışı ekonomi

üzerinde durulmuş, etkileri ve nedenleri açıklanmıştır. Üçüncü bölümde kayıt dışı ekonominin önlenmesine yönelik uygulamalara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise muhasebe mesleğini icra eden meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi algısını ortaya çıkarmak, fikirlerini ve çözüm önerilerini öğrenmek amacıyla yapılan uygulamalardan elde edilen bulguların analiz ve değerlendirilmesine yer verilmiştir. Son bölümde, araştırmadan elde edilen sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi ölçeği alt boyutlarından algı düzeyi ve fikir düzeyinin orta çözüm önerisi düzeyinin ise yüksek olduğu belirlenmiştir. Kayıt dışı ekonomi ölçeğinin algı ve fikir boyutunun orta düzeyde olması meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi konusundaki reflekslerinin zayıfladığı, çözüm önerisi boyutunun yüksek olmasının ise meslek mensuplarının çözüm noktasında sorumluluk alabilecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Kayıt Dışı Ekonomi, Vergi, Vergi Denetimi, Muhasebe Mesleği

ABSTRACT

THE ROLE OF MEMBERS OF ACCOUNTING PROFESSIONS IN THE STRUGGLE AGAINST INFORMAL ECONOMY: THE CASE OF ADIYAMAN-GAZIANTEP

MAHMUT GÜVEN

Department of Business Administration

Adiyaman University

Institute of Social Sciences

January 2015

Advisor: Doç. Dr. Mehmet KAYGUSUZOĞLU

Being one of the major economic problems of our country, informal economy does significantly affect competitiveness, and hinder the healthy functioning of public finance. The State, to fulfill its education, health and investment functions, must have a continuous and stable income. State tax revenues are one of the most important resources in order to fulfill these functions. Fight against informal economy is crucial for the prevention of unfair competition in the economy, a healthy trend of economic development, and a robust establishment of a social security structure.

To ensure success in the fight against informal economy is primarily dependent on the creation of an effective monitoring and evaluation system prepared with all relevant institutions' and organizations' contributions, and on the support of all sectors including especially public opinion. The biggest support can be given by the members of the profession providing accounting services. Because of the information and interests about the informal economy the members of profession have, and of the because they are the bridge and intermediaries between public institutions and taxpayers, there are great benefits to know their thoughts and recommendations.

This study is intended to research the ideas, thoughts and suggestions of accounting professionals on the issues of the causes of and solutions for the informal economy. In the first part of the study, the purpose, the importance, the constraints and assumptions of the research are addressed. In the second part of the study, the informal economy is focused on, and its impacts and causes are explained. The third section outlines the applications to prevent the informal economy. The fourth chapter comprises analysis and evaluation of the data obtained from the applications to reveal the informal economy perceptions of professionals who practice the profession of accountancy, and to learn about their ideas and suggestions and tips. The final section includes the conclusions and recommendations derived from the research.

According to the survey, from the scale of the sub-dimensions of the informal economy, the level of perception and opinion of the members of profession is determined to be mid-level while the level of proposal for solutions is determined to be high. The mid-level scale of perception and idea in the informal economy can be interpreted in the view that the reflexes of members of the profession on unregistered economy are weakened, while the high level of proposals for the solution can be interpreted in the view that members of the profession can take responsibility for solutions.

Keywords: Informal Economy, Tax, Tax Audit, Accounting Profession

ÖN SÖZ

Kayıt dışı ekonomi, uzun yıllardan beri gerek ülkemizde gerekse dünya ekonomilerinde üzerinde çokça tartışılan bir konu olmuştur. Ülkemizde kayıt dışı ekonomi birçok siyasal partinin parti programlarında yer verdiği ve ekonomik yapının büyük bir bölümünü etkileyen önemli bir konudur. Ancak 1990'lardaki hükümetler, yüksek kamu borçları ve enflasyon sorunları nedeniyle bu konuya yeterince önem vermemiştir. Son dönemlerde ekonomide sağlanan istikrar sayesinde kayıt dışı ekonomi konusu ön plana çıkmıştır. Ancak ekonomideki kayıt dışı faaliyetlerin büyüklüğü ve kayıt dışının en aza indirilmesi için izlenen politikalara rağmen Türkiye'de kayıt dışı ekonominin boyutu halen yüksek seviyededir. Özellikle son yıllarda bu sorun hükümet programlarında önemle vurgulanmaktadır. Bu nedenle Türkiye açısından önemli bir sorun olan kayıt dışı ekonomi, her açıdan ele alınarak çözümler üretilmesi gereken bir konudur.

Ekonomik faaliyetlerin çok boyutlu bir nitelik taşıması ve buna bağlı olarak pratikte pek çok sorunun ortaya çıkması dikkatle üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bu noktadan hareketle, gerek ulusal gerekse uluslar arası ekonomilerde ekonomik karar alıcılar veya politik mekanizmaların kontrolünü elinde bulunduranlara önemli görevler düşmektedir.

İşte, kayıt dışı ekonomi olgusunu bu gerçeklik temelinde ele alarak sebep ve sonuçları bağlamında değerlendirme çabaları böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı, kayıt dışı ekonomi konularının ülkemiz için önemine değinerek, mevcut durumu ortaya koymak ve çözüm yollarını değerlendirmektir. Bu yöndeki çabaların muhasebe mesleğini yürüten meslek mensupları tarafından değerlendirilmesi, çalışmayı spesifik bir çerçeveye oturtmaktan ziyade söz konusu kayıt dışı ekonominin algı, fikir ve çözüm önerilerini ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın her aşamasında emeği geçen, hoşgörüsünü ve desteğini esirgemeyen Değerli ağabeyim, tez danışmanım, Sayın Doç. Dr. Mehmet KAYGUSUZOğLU'na, sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca anket aşamasında yardımlarını esirgemeyen Adıyaman Üniversitesi, Besni Meslek Yüksekokulu ğretim elemanı Sayın Aydın ÖZDEMİR'e ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ADİYAMAN –2015

Mahmut GÜVEN

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
1.1.Problem.....	2
1.2.Araştırmaların Amacı	3
1.3.Araştırmanın Önemi	4
1.4.Araştırmanın Kısıtları.....	5
1.5.Varsayımlar	6
1.6.Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

2.KAYIT DIŞI EKONOMİ	7
2.1.Kayıt Dışı Ekonomi Kavramı ve Özellikleri	8
2.2.Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri	9
2.2.1.Mali ve Ekonomik Nedenler	10
2.2.2.Hukuki ve İdari Nedenler.....	12
2.2.3.Siyasal ve Sosyal Nedenler.....	13
2.3.Kayıt Dışı Ekonominin Etkileri.....	14
2.3.1.Kayıt Dışı Ekonominin Olumlu Etkileri	15
2.3.2.Kayıt Dışı Ekonominin Olumsuz Etkileri	17
2.4.Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri	18

2.4.1.Toplumsal Nedenler	19
2.4.2.Ekonomik Nedenler	20
2.4.3. Sosyal ve Kültürel Nedenler	25
2.4.4. İdari ve Yönetmel Nedenler	26
2.4.4.1.Örgütlenmeden Kaynaklanan Sorunlar	27
2.4.4.2.Vergi Mevzuatından Kaynaklanan Sorunlar	28
2.4.4.3.Denetim Elemanından kaynaklanan Sorunlar	29
2.4.4.4.Otomasyondan Kaynaklanan Sorunlar	29
2.4.4.5.Vergi Bilincinden Kaynaklanan Sorunlar	30
2.4.4.6.Belge Düzeninden Kaynaklanan Sorunlar	31
2.4.4.7.Beyan Esasından Kaynaklanan Nedenler	32
2.4.4.8.Kayıt Dışı İstihdamdan Kaynaklanan Nedenler.....	33
2.4.4.9.Meslek mensuplarından Kaynaklanan Nedenler	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KAYIT DIŞI EKONOMİNİN ÖNLENMESİNE

YÖNELİK UYGULAMALAR	36
3.1.Vergi mevzuatında Yapılması Gerekenler	37
3.1.1.Türk Vergi Sisteminde Yapılması Gerekenler	38
3.1.2.Vergi Oranlarının Düşürülmesi	39
3.1.3.Belge Düzeninin Yerleşmesi	41
3.1.4.Asgari Geçim Standardının Uygulanması	42
3.1.5.Gider Belgelerinin Kapsamının Genişletilmesi	43
3.2.Vergi İdaresince Yapılması Gerekenler	43
3.3.Meslek Mensuplarınca Yapılması Gerekenler.....	44
3.4.Vergi Cezalarının Oranı ve Etkinliğinin Sağlanması.....	45
3.5.Asgari Ücret Maliyetinin Düşürülmesi ve Kayıt Dışı İstihdam.....	45
3.6.Nakit Para Kullanımının Azaltılması	47

3.7.Zirai Kazançların Vergi Düzenlemesi	47
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Araştırmanın Yöntemi, Modeli, Evren ve Örneklem, Veri Toplama ve Analiz Yöntemleri.....	49
4.1. Yöntem.....	49
4.2. Literatür	49
4.3. Araştırmanın Modeli ve Kapsamı.....	50
4.4. Evren ve Örneklem.....	51
4.5. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı	51
4.6. Kullanılan İstatistikî Analizler	52
4.7. Güvenirlilik.....	52

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Bulgular ve Yorumlar.....	53
5.1.Araştırmaya Katılan Meslek Mensuplarının Demografik Özellikleri ile İlgili Bilgiler.....	53
5.2. Kayıt Dışı Ekonomi Ölçeğinde Yer Alan İfadelerin Ortalama Değerleri	55
5.3.Araştırma Kapsamında Kendilerine Anket Uygulanan Meslek Mensuplarının Kayıt Dışı Ekonomi Düzeylerinin Demografik Özelliklerle İlişkisinin Analizi	57

ALTINCI BÖLÜM

6. Sonuç Ve Öneriler	71
6.1.Sonuç.....	71
6.2.öneriler.....	75
Kaynakça	78
EKLER.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	91

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmanın Modeli.....	50
Tablo 2. Ankete Katılan Gaziantep ve Adıyaman Meslek Mensuplarının Demografik Bilgileri	53
Tablo 3. Kayıt Dışı Ekonomi Ölçeğinde Yer Alan İfadelerin Ortalama Değerleri.....	55
Tablo 4. Ölçeğin Alt Boyutları	57
Tablo 5. Meslek Mensuplarının Kayıt Dışı Ekonomi Düzeylerinin Demografik Özelliklerle İlişkisinin	57
Tablo 6. Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi	59
Tablo 7. Meslek Mensuplarının Medeni Durumuna Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi.....	61
Tablo 8. Meslek Mensuplarının Mesleki Deneyimlerine Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi.....	63
Tablo 9. Meslek Mensuplarının Kariyer Durumuna Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi.....	65
Tablo 10. Meslek Mensuplarının Sahiplik Durumuna Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi	66
Tablo 11. Meslek Mensuplarının İşletmede Çalışan Sayısına Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi	68

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Anket Soru Formu	88
Ek 2. Özgeçmiş	91

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EVDO: Elektronik Vergi Düzenleme Otomasyonu

GİB: Gelir idaresi Başkanlığı

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

KDV: Katma Değer Vergisi

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

SM: Serbest Muhasebeci

SMMM: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir

TÜRMOB: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalar Birliği

VB: Ve Benzeri

VEDOP: Vergi Dairesi Otomasyon Programı

VEDOS: Vergi Denetim Otomasyon Programı

VDO: Vergi Düzenleme Otomasyonu

VUK: Vergi Usul Kanunu

YMM: Yeminli Mali Müşavir

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

“Kayıt dışı ekonomi, devletten gizlenen, kayda geçirilmeyen ya da geçirilemeyen ve bu sebeple denetlenemeyen faaliyetler olarak tanımlanabilir” (<http://tr.wikipedia.org> erişim tarihi 06.01.2015).

“Kayıt dışı ekonomi, kamunun denetimi dışındaki ekonomik faaliyetler olarak da tanımlanabilir”(Altuğ,1999:257). “Kayıt dışı ekonomi, ya hiç belgeye bağlanmayarak ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle (yanıltıcı belge) gerçekleştirilen ekonomik olayın, devletten ve işletme ile ilgili öteki kişilerden (ortaklardan, alacaklılardan, kazanca katılan işçilerden vb) tamamen veya kısmen gizlenerek, kayıtlı (resmi) ekonominin dışına taşınmasıdır” (Altuğ, 1999:257).

Kayıt dışı ekonomi, sosyal boyutları ve sınırları, tartışmalara son verecek bir tanımla kavranması mümkün olmayan, tecrübe ile bilinen bir olgudur. Onu süreç olarak algılamak gerekir. Kayıt dışı ekonomi, benzer faaliyetlerin bir yasal ve sosyal çevrede düzenlenmesine rağmen, toplumun kurumları tarafından düzenlenmemesi temel özelliği ile karakterize edilen gelir yaratıcı bir süreçtir (Portes, Castells ve Benton, 1989: 11-37).

“Vergi hukukunun temel ve daimi sorunlarından birisi vergi denetimidir. Vergi denetiminin en önemli enstrümanı ise vergi incelemesidir. Vergi denetimi bilhassa beyana bağlı gelirlerin bildirimini üzerinde etkindir ki bu da başlıca gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisine tekabül etmektedir” (Yerlikaya, 2011:1). “Beyana bağlı gelirlerin vergilendirilmesinde esas olan unsur mükellefin beyanıdır” (VUK, m.134/II). “Mükellefin gelir beyanı “ilk bakışta doğruluk karanesi”ne sahiptir. Bu karine adi karine olup aksinin çürütülmesi vergi denetim elemanlarınca yani vergi müfettişleri ve vergi müfettiş yardımcılarınca mümkün kılınabilmektedir” (Yerlikaya, 2011:2).

Ülkemizde vergi sistemi beyan esasına dayanmaktadır. Vergi sisteminin beyana dayandığı ekonomilerde, mükelleflerce yerine getirilen beyanların doğru olup olmadığının anlaşılması için denetlenmesi gerekmektedir. Ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve düzeltmek amacıyla yapılan denetimin en temel amacı kişilerin yasalara uygun davranmalarını sağlamaktır. Denetimin amacı, vergisel hata ve noksanlıkların tespit edilerek düzeltilmesinin sağlanmasının yanında, kayıt dışılığın oluşmasını önleyici fonksiyonu da bulunmaktadır. Söz konusu denetim sadece fiilen var olan vergi kayıp ve kaçagını değil, aynı zamanda oluşabilecek vergi

kayıp ve kaçağını da önleyerek devletin vergi gelirlerini arttıracaktır. Kayıt dışılığın azalması, haksız rekabetin önleyecek, elde edilen vergi gelirleri sayesinde bütçe açıkları önlenecektir. Başarılı bir vergi sistemi için, beyan yönteminin kaynakta kesme yöntemiyle desteklenmesi, vergi mevzuatının kolay anlaşılır olması, mükelleflerle vergi işbirliğine gidilip, vergi ödeme bilincinin aşılması, vergi yargısının hızının ve güvenilirliğinin artırılması ve etkin bir vergi denetiminin sağlanması oldukça önemlidir (Tecim, 2008:168).

Beyan esasına dayalı vergileme anlayışında mükellef beyanının gerçekleri yansıtabilmesi, etkin bir vergi denetimi yanında kaliteli bağımsız muhasebe hizmet sunumunu gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada TÜRMÖB'a bağlı Gaziantep ve Adıyaman illerinde faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi algısı, kayıt dışı fikirleri ve çözüm önerileri demografik kriterleri ile birlikte ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde problemin amacı, önemi ve sınırlılıkları ortaya konmuştur. İkinci bölümde ise kayıt dışı ekonomi kavramı, nedenleri, etkileri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise kayıt dışı ekonominin önlenmesine yönelik uygulamalardan bahsedilmiş, bu uygulamalardan öne çıkan hususlar ayrıntılı değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde ise kayıt dışı ekonomiyi etkileyen faktörler tespit edilerek, ekonominin mutfağında muhasebe mesleğini icra eden meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi algısını ortaya çıkarmak, fikirlerini bilmek ve çözüm önerileri belirlenmeye çalışılmıştır. Son bölüm, analiz bulguları ve sonuçlarının yorumlanmasıyla ilgilidir.

1.1.Problem

Son yıllarda gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin gündeminde sıkça yer alan konuların başında kayıt dışı ekonomi gelmektedir. Birçok karmaşık faaliyetleri içine alan kayıt dışı ekonomi özellikle gelişmekte olan ülkelerin başlıca sorunudur. Ancak kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması hem gelişmekte olan hem de gelişmesini tamamlamış ülkeler için çözümlenmesi gereken ciddi bir sorundur. Gelişmekte olan ülkelerin iktisadi sorunları içerisinde kayıt dışı ekonominin diğerlerine oranla ayrı bir veri ve önemi vardır. Kayıt dışı ekonominin nedenlerine ve sonuçlarına bakıldığında diğer ekonomik sorunlardan etkilendiğini ve bu sorunları etkilediğini son derece karmaşık yapılı bazen bağımlı, bazen bağımsız değişken bir kavram olduğu görülmektedir.

Bu genelleme çerçevesinde ele alınan çalışmanın amacı, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde muhasebe meslek mensuplarının rolünü meslek mensuplarının muhasebe eğitiminden beklentileri eşliğinde araştırmaktır. Söz konusu amaca ulaşabilmek için çalışmanın teorik kısmında vergi kayıp ve kaçağı, kayıt dışılık ve vergi ahlakı kavramları yanında muhasebe mesleğinin kayıt dışılığa bakış algısı, kayıt dışı ile fikir ve düşünceleri ve çözüm önerileri bağlamında düşünceleri öğrenilmesi amaçlanmıştır.

Bu anlayış biçimi oluşturulurken çeşitli kriterler ortaya konmuştur. Bu kriterler; meslek mensuplarının yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki tecrübe, kariyer durumu, sahiplik durumu ve işletmede çalışan sayısı şeklindedir. Bu bağlamda araştırmanın problemini, Adıyaman ve Gaziantep illerinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi ile ilgili kayıt dışı algı, fikir ve çözüm önerileri soruları oluşturmaktadır. Çalışmada kayıt dışı ekonomi alt boyutlarıyla (algı, fikir, çözüm önerileri) demografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Özellikle son yıllarda sorun sıkça hükümet programlarında kayıt dışı ekonominin yer alması sorunun önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin gündeminde önemli bir sorun olan kayıt dışı ekonomi ile mücadele kavramı, muhasebe meslek mensupları açısından incelenerek çözümler üretilmesi, bu çözüme yapacakları katkı araştırılmak istenmiştir.

Bu tez çalışmasında, Adıyaman ve Gaziantep illerinde faaliyet gösteren TÜRMOB'a bağlı meslek mensuplarının kayıt dışı algısı, kayıt dışı nedenlerle ilgili fikirleri ve kayıt dışının azaltılmasına yönelik çözüm önerileri düzeyinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Adıyaman ve Gaziantep illerinde faaliyet gösteren meslek mensuplarını kapsayan anket çalışması sonucunda aşağıda şu belirtilen hipotezler test edilmiştir.

H_{01} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından algı ile ilgili düşüncelerinde farklılık vardır.

H_{11} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından algı ile ilgili düşüncelerinde farklılık yoktur.

H_{02} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından fikir ile ilgili düşüncelerinde farklılık vardır.

H_{12} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından fikir ile ilgili düşüncelerinde farklılık yoktur.

H_{03} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından çözüm önerileri ile ilgili düşüncelerinde farklılık vardır.

H_{13} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından çözüm önerileri ile ilgili düşüncelerinde farklılık yoktur.

H_{04} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından algı, fikir ve çözüm önerileri ile ilgili düşünceleri yüksek düzeydedir.

H_{05} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından algı, fikir ve çözüm önerileri ile ilgili düşünceleri orta düzeydedir.

H_{06} : Meslek mensuplarının demografik kriterlere göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarından algı, fikir ve çözüm önerileri ile ilgili düşünceleri düşük düzeydedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Kayıt dışı ekonomi; fiilen gerçekleşen ekonomik faaliyetlerin kayda alınamaması neticesinde ortaya çıkan bir vergi kaybı durumudur. Bu vergi kaybının ülke ekonomisine getirdiği ek yükler ve devlet fonksiyonları açısından önemi düşünülerek ve muhasebe meslek mensuplarının böyle önemli bir konuya yüksek katkı sağlayabilecekleri düşünülerek konu ele alınmıştır. Bu düşünce ve önerileri göz önünde bulundurmadan, çözümler üretmek, başarıya ulaşmak zordur.

“Kayıt dışılık, dünyanın temel gerçeklerinden birisidir. Ülkeler bu faaliyetleri denetim altına alabilmek için cezalandırma, kanuni takibat, eğitim ve ekonomik tedbirler uygulamaktadırlar. Bu konuyla ilgili en temel zorluk, bu faaliyetlere

kimlerin katıldığıının, faaliyetlerin ortaya çıkış sıklığının, büyüklüğünün tespitiyle ilgilidir” (Yurdakul, 2008:206).

Kayıt dışı ekonomiye yönelik önlemlerin hızla alınmaya çalışıldığı içinde bulunduğumuz dönemde bu çalışmanın alınacak önlemler açısından büyük bir önem arz ettiği düşünülmektedir.

Meslek mensubu bir işletmenin ekonomik faaliyetinin tümünün içerisinde adeta mutfağında yer alır. Bu bütün içerisinde her konuda bilgi sahibidir. Meslek mensuplarının ekonomik sistem içinde önemli rol oynadıklarını, bu işle mücadele ederken bu meslek mensuplarının da mutlaka desteğinin alınması gerektiğini, kayıt dışı ekonomi ile ilgili bilgilerinin ve ilgilerinin bulunması, mükellef ve kamu kurumları arasında bilgi, köprü ve aracı olmalarından dolayı düşüncelerinin ve önerilerinin bilinmesi gerekir.

Gaziantep ve Adıyaman illerini kapsayan bu çalışma ileride diğer illerde yapılacak çalışmalara kaynak ve yön gösterici olmakla beraber bu alanda yapılan çalışmalarla karşılaştırılma imkânı sunabilir.

1.4.Araştırmanın Kısıtları

TURMOB’a bağlı Adıyaman ve Gaziantep illerinde faaliyet gösteren meslek mensupları hedef kitle seçilmiş ve bu illerle sınırlı tutulmuştur. Bu çalışmada, anket deneklerine ulaşmak, ulaşılan denekleri anketi cevaplamaya ikna etmek en önemli kısıt olmuştur.

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanıp, 241 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Uygulamanın kısıtlarından bir diğeri ise meslek mensuplarının, iş yoğunluğu, özel hayat vb. gerekçeler ile anket sorularını cevaplamaktan kaçınmış veya herhangi bir şekilde geri bildirimde bulunmamış olmalarıdır.

Ayrıca uygulamada anket denekleri ile iletişim, telefon, mail ve yüz yüze görüşme teknikleriyle sağlanmıştır. Ancak mail ve telefon görüşmeleriyle iletişim kurulan meslek mensuplarının geri dönüşü düşük seviyede kalmıştır.

1.5.Varsayımlar

Araştırmanın yapıldığı Gaziantep ve Adıyaman illerinde meslek mensuplarının kriterlere uygun bir yapıda oldukları varsayılmıştır. Bu varsayımlar araştırmanın daha objektif analizi ve değerlendirilmesi için oluşturulmuştur.

- Araştırmaya yönelik yapılan ankette katılımcıların herhangi bir etki altında kalmadıkları ve sorulara dürüstçe cevap verdikleri,
- Çalışmaya katılan meslek mensupları anket sorularına realiteye uygun cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.6.Tanımlar

Kayıt dışı ekonomi: Devletten gizlenerek kayda geçirilmeyen ekonomik faaliyetlerdir.

Muhasebe: “Tüm kuruluşların mali nitelikteki işlemleri ve olayları para ile ifade edilmiş şekilde kaydeden, sınıflandıran, özetleyerek rapor eden ve sonuçlarını yorumlayan ve analiz eden bir bilim dalıdır” (<http://www.muhasabedersleri.com>.Erişim Tarihi:05.05.2014).

Vergi: “Vergi, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin hükümlerine dayanarak ekonomik, mali ve sosyal amaçlı kamu giderlerini finanse etmek vatandaşlarından mali güçlerine göre, karşılıksız olarak ve belirli kurallar dahilinde alınması gereken kanuni ve cebri ekonomik değerlerdir” (<http://www.ekodialog.com.com>.Erişim Tarihi:05.05.2014).

Muhasebe meslek mensupları: 3568 sayılı yasa ile kendisine yetki verilen Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavir'den oluşur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kayıt Dışı Ekonomi

Türkiye’de kayıt dışı ekonomiye bilimsel ve politik anlamda ilgi, yaklaşık 1990’ların başında başlamıştır. Diğer ülkeler de ise bu ilgi 1970’lerin başında oluşmaya başlamıştır. Bu geçen süre içerisinde Türkiye, kayıt dışı ekonomi ile mücadelesini arttırmış, bu konuda önemli mesafeler almıştır. Ancak yine de gelinen nokta istenen seviyede olmamıştır.

“Kayıt dışılıkla ilgili yapılan araştırmalarda iki sonuca ulaşılmıştır. Birincisi, Türkiye’de kayıt dışı ekonominin kayıtlıya oranı yüksektir. İkincisi, kayıt dışılık hızı yavaşlasa da büyümeye devam etmektedir. Kayıt dışılığın büyük boyutlara ulaşması ekonomistlerin yanında politikacı ve bürokrasinin de gündeminde yer almıştır” (Savaşan, 2011:4).

Kayıt dışı ekonomi aslında, üzerinde çok konuşulan ama az çözüm üretilebilen konulardan biri haline gelmiştir. Kayıt dışılığın önlenmesi adeta bir slogan haline gelmiş, bir sihirli değnek ile önlenbilse mali ve ekonomik sorunlar otomatik olarak ortadan kalkacak havası hâkim olmaya başlamıştır. Bu aceleci tavır, kayıt dışılığın bir sonuç olduğunu ve mücadele edilmesi gereken birçok yönü olmakla beraber başarının ancak köklü ekonomik ve politik değişimlerle sağlanabileceği gerçeğini göz ardı etmektedir (Savaşan, 2011: 5).

“Kayıt dışı ekonomi kısaca, kamunun denetimi dışındaki ekonomik faaliyetler olarak da tanımlanabilir. Bireylerin veya işletmelerin ekonomik faaliyet ve işlemlerini kamunun denetimi dışında tutmasının en önemli nedeni ise vergi kaçırma arzusudur” (Kıldış, 2000:191).

“Türkiye’de kamu harcamalarının, bütçe ve kamu iktisadi teşebbüsleri açıklarının, yeni kamu hizmetlerinin kurulmasının ve kamusal yatırımların yapılmasının, sosyal ve askeri harcamaların finansını sağlayan en büyük gelir kaynağı vergi gelirleridir” (İlhan, 2007: 2).

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergi, “devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin kamusal faaliyetleri karşılamak ya da kamusal görevlerinin gereklerini yerine getirmek amacıyla yasalarla belirtilen şekilde toplanan para yasal esaslara uymak kaydıyla, hukuki cebir altında, özel karşılık vaadi

olmaksızın geri vermemek üzere, gerçek kişilerle gerçek olmayan kişilerden aldıkları para tutarlarıdır” (Nadaroğlu, 1996: 216-217).

“Kamu finansmanında en büyük ağırlıklı pay hemen hemen her ülkede vergilerdedir. Vergi gelirleri kamusal alanın yatırım aracıdır. Bununla birlikte vergi gelirlerinin toplam kamu gelirleri içerisindeki payının büyük olması da ülkeler arasında gelişmişlik göstergesidir” (Tecim, 2008: 2).

“Vergi gelirlerinin kamu gelirleri içerisindeki oranı gelişmişlik düzeyinin göstergesidir. Gelişmiş ülkelerde vergi gelirlerinin toplam kamu gelirleri içerisindeki payı % 90’ların üzerinde iken gelişmekte olan ülkelerde % 70’lerin de altındadır” (Tecim, 2008: 3).

Kayıt dışılık sadece gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de sorunu olmaya başlamıştır. Gelişmiş ülkelerdeki kayıt dışılığın oranı giderek artma eğilimi göstermektedir.

2.1.Kayıt Dışı Ekonomi Kavramı ve Özellikleri

Kayıt dışı ekonomi kavramı, hemen tüm dünyada çok çeşitli adlar altında gündemin üst sıralarına yerleşmiştir. Kayıt dışı ekonomi farklı ekonomilerde farklı biçimlerde ortaya çıkmakta ve bu niteliklerine göre de farklı adlarla anılmaktadır. “Yer altı ekonomisi, illegal ekonomi, resmi olmayan ekonomi, gizli ekonomi, kayıp ekonomi, gözlenemeyen ve görünmez ekonomi, vergi dışı ekonomi ve benzer anlamlara gelen kayıt dışı ekonomi kavramı; içerik olarak geniş alanı kapsamakta olup, konuyu inceleyenlerin bakış açılarına göre anlamı değişmektedir” (Aydemir, 1995: 9).

“Kayıt dışı ekonomi, bilinen istatistik yöntemlerine göre tahmin edilemeyen ve gayri safi milli hasıla hesaplarını elde etmede kullanılmayan gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin tümü şeklinde tanımlanabilir. Kayıt dışı ekonomi, resmi kayıtlara girmeyen, belgelendirilemeyen, muhasebe kayıtlarında görülmeyen, tüm faaliyetler olarak da tanımlanabilir” (Doğrusöz, 2004: 159).

“Ekonomik faaliyetlerin fiilen gerçekleşmiş olmasına rağmen bu faaliyetlerle ilgili kayıtların tutulmaması ya da eksik tutulması ya da yanıltıcı yani gerçek durumu

göstermeyen, gizleyen olarak nitelendirilen kayıt dışı ekonomi, kamu idarelerinin denetimi dışında kalan her türlü ekonomik işlem ve faaliyetlerdir” (Sarılı, 2002: 41).

“Olaya sadece vergi idaresi açısından bakıldığında, kayıt dışı ekonomi için, vergi kaçırmak güdüsü ile vergi idaresinin bilgisi dışına çıkarılan ve kamu gelirlerinde azalmaya yol açan tüm işlemler kayıt dışı ekonomi olarak tanımlanmaktadır” (Derdiyok, 1993: 54).

2.2.Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri

Konuya iktisadi açıdan bakarsak kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasında en temel sebebin insan ihtiyaçlarının sonsuz fakat kaynakların sınırlı olması gerçeğinde yattığını görürüz. Bilindiği üzere insan nefsi sürekli daha iyiyi daha güzeli arar ve bu doğrultuda daha iyi bir hayat şartını sağlayabilmek yani daha çok gelir ve servete sahip olmak ve harcama yapabilmek için kazancını devletle paylaşmayı arzu etmez (Tecim,2008:8).

“İktisadi faaliyetlerini kayıt dışında sürdüren kişi, alıştığı tüketim düzeyinden daha düşük bir tüketim düzeyine geçmek istemeyecektir. Kayıt dışı kalarak ödemediği vergi kadar tüketim veya servetini artırmaktadır. Kayıt içine girmesi sebebiyle ödeyeceği vergi kadar refahı azalacak, kayıt içine girmemeye gayret edecektir” (Tecim, 2008: 9).

Bu bütün sorunların temelinde insanların doyumsuz arzuları ve kendi faydalarını maksimize etme isteği yatmaktadır. İşte günümüzde dünyanın hiçbir ülkesinde sıfırlanamayan, ülkemizde de büyük boyutlara ulaşmış olan vergi kayıp ve kaçakları günümüzün en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır.

“Gelişmiş ekonomilerde kayıt dışı ekonomi ve nedenleri genellikle vergisel faktörler ve işgücü piyasasına yönelik düzenlemeler gibi faktörler tarafından belirlenirken; gelişmekte olan ülkelerde bu faktörlerin yanı sıra ekonomiyi etkileyen nüfus artışı ve kentsel göç gibi demografik etmenler de dikkate alınmalıdır” (GİB, 2009: 12).

Frey ve Weck-Hanneman “kayıt dışı ekonominin nedenlerini dört grupta toplar. Kamunun özel sektöre yükü, kötü kamu yönetimi, yüksek işsizlik oranı ve düşük milli gelir düzeyi “olarak belirtir” (Frey ve Weck-Hanneman , 1984 : 33-53).

“Kayıt dışı ekonomiye yol açan nedenlerin bilinmesi, ekonomi içindeki payının asgariye indirilebilmesi açısından gerekli, etkin ve tutarlı tedbirlerin alınabilmesi

açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda kayıt dışı ekonominin nedenleri arasında önemli görünenler şu şekilde sıralanabilir” (Tosuner, 1995: 64).

-Mali ve ekonomik nedenler

-Hukuk ve mevzuattan kaynaklanan

-İdari nedenler

-Sosyal, siyasal ve baskı gruplarından kaynaklanan

Yukarıda belirtilen sınıflandırmayı mali ve ekonomik, hukuki ve idari, siyasal ve sosyal nedenler olmak üzere üç başlık altında toplayabiliriz.

2.2.1.Mali ve ekonomik nedenler

Ülkemizde mali anlamda kayıt dışı ekonomiye yol açan nedenlerin başında artan oranlı vergileme ve enflasyon gelmektedir. Enflasyonist ortamlarda, işletmelerin hazırlamış olduğu mali tablolar gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Çünkü enflasyon dönemlerinde yüksek gelirli olan mükellefler reel olmayan kazanç elde etmektedirler.

“Mükellefler enflasyondan kaynaklanan fiktif karların vergisini ödemek zorunda kalabilmektedirler. Bu da işletmelerin öz kaynaklarının erimesine yol açar. Yüksek enflasyon ve özkaynak yetersizliği işletmeleri yüksek faizlerle borçlanmaya itmekte ve bu da kayıt dışı finans sektörü olan tefeciliğin güçlenmesine neden olmaktadır” (Günay, 2000: 19).

“Enflasyon nedeniyle gelirlerinde aşınma meydana gelen düşük ve sabit gelirli tüketiciler bu kayıplarını gidermek, enflasyon nedeni ile maliyetlerinde artışlar meydana gelen üreticiler de, maliyetlerini azaltmak amacıyla kayıt dışı ekonominin değişik unsurlarına özellikle, kayıt dışı istihdama yönelmektedirler” (GİB, 2008-2010: 15). Bu nedenle enflasyon rakamlarının yüksek olduğu ülkelerde kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin arttığı gözlemlenmektedir.

Enflasyon nedeniyle mükelleflerin kazançlarında ki bu artış gelir vergisi tarifesindeki bir üst dilim üzerinden vergi ödemelerini gerektirmektedir. Vergi

oranlarının yüksek oluşu ve bunun karşısında da vergiye bir direnç doğal olarak oluşmaktadır. Vergi bilincine sahip olamayan, sosyal sorumluluğu gelişmediğinden, bütün bu nedenlerden dolayı da mükellefler bulunduğundan daha üst bir dilime yükselmek, daha az vergi ödemek için gelirlerini gizleme yoluna başvurumaktadırlar.

“Vergi mevzuatının uzun olması, karmaşıklığı, vergilerin oranlarının yüksekliği, çeşitliliği ve prosedürün zorluğu, mükelleflerin kayıt dışı kalmalarına neden olmaktadır. Vergi tarifelerinin yüksek olması, beyan esas ve belge düzeninin olmayışı, denetim mekanizmasının da tam olarak işlememesi mükelleflerin rahatlıkla vergi kaçırmalarına ortam hazırlamaktadır” (Aygen, 2003: 30-37).

Vergi oranlarının artırılmasına insanlar tepki verirler, vergi oranlarında ne kadar çok artış olursa, insanların vergi ödemekten kaçınma istekleri de o denli yüksek olacaktır.

Kayıt dışı ekonominin en önemli nedenleri olarak vergi yükü ve sosyal güvenlik kesintilerindeki artışlar, kayıtlı ekonomide özellikle işgücü piyasasında yapılan düzenlemelerde meydana gelen mevzuat artışları, artan yükümlülükler ve prosedürler gelmektedir. Daha az vergi ödemenin bir yolu az çalışmak, az yatırım yapmak, az tasarrufta bulunmaktır. “Bir başka yolu da yasa dışı davranmak, yasalara uymakta imtina etmek, vergi kaçırmaktır. Çünkü insanlar çalışıp, tasarruf edip, yatırım yapıp daha fazla vergi ödemektense, bunun yerine vergisiz para kazanma yollarını ararlar” (Seyidoğlu, 2002: 381).

Gelişmekte olan ülkelerde oldukça adaletsiz bir gelir dağılımı, kayırmacılık söz konusudur. “Bu durum gelir dağılımının ekonomi yönetimi tarafından kalkınmanın finansmanı aracı olarak kullanılması amacı ile olabileceği gibi ekonomi yönetimindeki istikrarsızlık nedeni ile de olabilir” (Dursun, 2012: 19).

İstihdam üzerindeki mali yüklerin fazla olması, ücretlerden yapılan kesintilerin fazla olması, ekonomik nedenlerle bilgi teknolojilerinden tam olarak yararlanılamaması da kayıt dışılığın önemli nedenlerindedir.

Hükümetlerce siyasi ve ekonomik konjonktüre (krizler, afetler, olağanüstü durumlar vb.) göre çıkarılan vergi afları, vergi istisna ve muafiyetleri ile borçlanma yasaları haksız rekabete yol açtığından kayıt dışılığa sebebiyet verebilmektedir. Küreselleşme sürecinin neden olduğu haksız rekabet de kayıt dışılığın önemli nedenlerindendir.

2.2.2.Hukuki ve idari nedenler

Bu grupta sayabileceğimiz nedenler, daha çok vergi sisteminin ve vergi idaresinin aksaklıklarından, vergi mevzuatının karmaşık yapısından kaynaklanmaktadır.

Vergi kanun, yönetmelik ve tebliğlerinin yeterince açık ve anlaşılabilir olmaması ve sık değiştirilmesi sonucu, mükelleflerce düzenlemelerin izlenebilmesinde yaşanan güçlükler, (bırakın mükellefi vergi idareleri dahi bu karmaşık kanun ve yönetmeliklerden çok güçlük yaşamakta) “mükelleflere tanınan muafiyetler, vergi istisnaları, bir de buna vergi idaresinin hantal yapısı eklenince, tüm bu yapılar nedeniyle ortaya çıkan denetleme zorluğu, denetim sıklığının seyrekliği ve denetçilerin tutum ve davranışları gibi nedenler de mükellefleri kayıt dışı çalışmaya itmektedir” (Akalin, 1996: 36).

“Vergi mevzuatındaki karmaşıklığın, kanunların anlaşılabilirliğini ve uygulanabilirliğini zorlaştırması, vergi oranlarının yüksekliği, vergi oranlarının sık sık değişmesi ve ek vergiler konulması, Türk Vergi Mevzuatında yer alan muafiyet ve istisnalar da Türkiye’de kayıt dışı ekonominin ortaya çıkış nedenlerindendir” (Kılıçdaroğlu, 2001,42). Bürokratik işlemlerin fazlalığı, belge düzeninin tam olarak yerleşmemesi, kayıt sisteminin dağınıklığı, yasal düzenlemelerin ülkenin ihtiyaçlarına cevap verememesi, kanunların sık değiştirilmesi, vergi ve sosyal güvenlik mevzuatındaki yasal boşluklar ve cezaların caydırıcı olmaması da kayıt dışılığın temel nedenlerindendir.

Ayrıca Sosyal Güvenlik Kurumu ve Gelir İdaresinin organik yapısı, denetim personeli yetersizliği ve memur zihniyetinde yaklaşımı, mükelleflere tepeden bakışı bu durumu olumsuz etkilemektedir. Kamu kurum ve kuruluşları arasındaki koordinasyon eksikliği, kamu kurum ve kuruluşları arasında ortak veri tabanlarının

oluşturulamamış olması, teknolojik alt yapı eksiklikleri ve e-devlet hizmetlerinin yaygınlaştırılmaması kayıt dışılığın hukuki ve idari nedenlerini oluşturmaktadır.

2.2.3.Siyasal ve sosyal nedenler

Ülkemizde demokrasi kültürünün olmaması, tek partili dönem ve sonrasında uzun yıllar çok partili ve uyumlu olmayan koalisyonlarla yönetilme ve yönetimlerin “kendinden olanlara farklı davranma” anlayışı gibi nedenleri ve bu nedenlerin yol açtığı “personel yapısı” ve denetim mekanizmasının etkinsizliğini siyasal nedenlerdendir. “Vergi ahlakı, mükellef psikolojisi, hızlı nüfus artışı, köyden kente göç olgusunu, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını ve tarihsel nedenleri de sosyal nedenlerdendir. İstihdam ile eğitim arasındaki ilişkinin zayıflığı, uzun süreli işsizlik ve eksik istihdam oranlarının yüksekliğini de sosyal nedenler içerisinde değerlendirebiliriz” (Kıldış, 2000: 193).

Kayıt dışı ekonomiye yol açan, boyutlarını büyüten veya kayıt dışı ekonominin ortadan kaldırılmasını zorlaştıran nedenlerden biri de, kayıt dışı ekonominin zaman zaman siyasal himayeye sahip olması olarak düşünülebilir. Siyasetçilerin yeniden seçilmelerini garantiye almaya yönelik oy kaygısı taşımaları, oy potansiyeli yüksek seçmen kitlelerini zor duruma sokacak uygulamalardan kaçınmalarına, söz konusu kesimlerin kayıt dışı faaliyetlerinin bir kısmını görmezden gelmelerine neden olabilmektedir. Ayrıca büyük sermaye sahipleri ve büyük sermaye gurupları için zaman zaman çeşitli yasal düzenlemeler yapılarak onlara ekonomik menfaatler sağlanarak kayıt dışı ekonomi siyasiler tarafından oluşturulmuştur. Hatta siyasiler büyük sermaye guruplarını bırakın kayıt dışı kazanç elde etmesini, ceza almamaları noktasında yasa değişikliğine dahi gitmektedir. Ayrıca ortalama seçmenin küçük çiftçi ve küçük esnaf olduğu Türkiye gibi ülkelerde kayıt dışı ekonomiyle mücadelenin siyasal faturası ağır olabilir. Bu yüzden, “götürü” ve “basit” usulde vergilendirme adı altında Türkiye’de kayıt dışı ekonominin bugüne kadar belli ölçülerde yasal himayeye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kaldı ki bu oluşan kayıt dışı rakamlar nüfusun yoğun olduğu küçük esnaf gurubunun sebep olduğu kayıt dışılığın çok üzerindedir.

Vergisel düzenlemelerin yapılmasından, uygulanmasına ve mükelleflerin denetlenmesine kadar kayıt dışı ekonominin doğumu ve gelişimi bakımından önem arz ettiği belirtilen tüm unsurlar siyasi karar alma mekanizmasının işleyişi ile şekillenmektedir. Vergi afları, istisna ve muafiyetlerin sayısı gibi daha önce bahsedilen tüm vergisel faktörlerin kayıt dışı ekonomiyi geliştirici hüviyete kavuşturulması veya tersi, siyasi iradeyi elinde tutanların kararınca belirlenmektedir. Sosyal sorunların dikkate alınarak ortadan kaldırıcı tedbirlerin uygulanması veya göz ardı edilmesi, hakim siyasilerin benimsedikleri ekonomi politikaları ve bu doğrultudaki uygulamalarının ekonomik ve sosyal hayatta meydana getirdiği gelişmeler kayıt dışı ekonomi üzerinde etkilidir (Yılmaz, 2006: 113).

Sosyal yapıdan gelen temel nedenlerin başında nüfus artışı, nüfusun coğrafi dağılımı, iç ve dış göçler, gecekondulaşma, düzensiz kentleşme, işsizlik, aile yapısı kayıtsızlığın en büyük nedenlerindedir. Bunlar kayıt dışı nüfus, kayıt dışı ikamet, kayıt dışı araç ve kayıt dışı işyerlerinin oluşumuna zemin hazırlar.

Vergi ödemeyi satın alma güçlerini azaltacağını düşünen mükellefler, vergi ödemeye karşı doğal olarak isteksiz davranırlar. Bu durumu en aza indirebilmek için, verginin aslında kamu hizmetinin bir karşılığı olduğunun, vergiler ödenmediği takdirde, kamu harcamalarının enflasyonist etkiler doğuran borçlanma ile karşılanacağını ve bedelin er geç yine kendilerince ödeneceğinin mükelleflere iyi anlatılması, toplumun bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Toplanan vergilerin verimli alanlarda kullanılmaması, israfa varan kamu harcamaları, devlet kadrolarının popülist nedenlerle aşırı şişirilmesi gibi faktörler mükelleflerin devlete olan güvenini sarsmakta ve vergi ödememe yoluna gitmelerine ortam hazırlamaktadır. Ülkemizde nüfus artış hızının yüksek, nüfusun önemli bir kısmının kırsal alanlarda yaşıyor ve tarım ve hizmetler sektörünün üretim ve istihdam açısından önemli bir paya sahip olması, işsizlik oranını yüksekliği ve gelir dağılımının çarpıklığı gibi düzeltilmesi için belli bir zamana ihtiyaç duyan yapısal nedenler de kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü etkilemektedir (Fidan, 2000: 17).

2.3.Kayıt Dışı Ekonominin Etkileri

“Kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomi üzerinde pek çok olumlu ve olumsuz etkiler içerdiğini söylemek mümkündür. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde bulunmanın düşük giriş maliyet içerdiği piyasa yapısında, kayıt dışı ekonominin GSMH üzerinde artıran etki gösterdiğini söylemek mümkündür” (Adam ve Ginsburgh, 1985:29).

Ayrıca bugün kayıt dışı ekonomi olmasa da, bir çok gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerinde daha düşük bir üretim ve refah seviyesinde çalışılabileceği öne sürülmektedir. Dolayısıyla, kayıt dışı faaliyetlere yalnızca resmi ekonominin

verimliliğinin, aşırı vergileme ve bürokrasi nedeniyle sınırlandırıldığı ya da azaltıldığı durumlarda arzu edilebilir bir gelişme olarak bakılmaktadır. Bu sınırlar arasında kayıt dışı ekonomik faaliyetin piyasa ekonomilerine geçişte yardımcı olacağı ve geçiş ekonomilerindeki girişimsel çabayı harekete geçirebileceği düşünülmektedir (Fleming, Roman ve Farrell, 2000 : 397).

Kayıt dışı ekonominin nedenleri bütün ülkeler için aynı değildir. Dolayısı ile etkileri de ülkelere göre farklılık gösterebilir. Gelişmekte olan ülkelerde kayıt dışı ekonomi aslında, düzenlemelerden özellikle işgücü piyasasına yönelik ve vergilerden kurtulmanın bir aracıdır. Bu nedenle kayıt dışının etkileri de özellikle bu alanlarda kendini daha fazla olumsuz olarak hissettirmektedir.

Literatürde kayıt dışı ekonominin olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durulurken, bunlar içerisinde olumsuz etkilerin ağırlığı gün geçtikçe artış göstermektedir. “Kayıt dışı ekonominin olumsuz etkileri, ekonomi üzerinde, rekabet üzerinde ve sosyal güvenlik sisteminde olabilmektedir. Bunun yanında kayıt dışı ekonominin az da olsa olumlu yanları bulunmaktadır” (Tecim, 2008: 22).

2.3.1.Kayıt dışı ekonominin olumlu etkileri

Kayıt dışı ekonomi özellikle gelişmekte olan ekonomilerde büyük boyutlara ulaşmakta, olumsuz etkilerinin yanı sıra ekonomiye olumlu bazı katkılarda sağlamaktadır.

“Bazı ekonomistler kayıt dışı ekonominin, gelişmekte olan ülkelerde bir kısım olumlu etkileri olduğunu söylemektedir. Olumlu etkileri arasında; istihdama olan katkısı, atıl faktörlerin üretime yönlendirmesi, düşük fiyatla mal arzı, çalışma saatlerinde esneklik, çalışma koşullarında esneklik ve sağladığı bağımsızlık sayılabilir” (Bilen, 2007: 137).

Kayıt dışı ekonomiyi olumlu bulan görüşlerin başında, “kayıt dışı ekonominin ülkenin karşılaştığı ekonomik krizleri aşmasında, işsiz kitlelere istihdam ve gelir imkanı sağlayarak ve mal ve hizmet arzını artırarak yardımcı olduğu ve bir çeşit sosyal güvenlik subabı” görevi gördüğü görüşü gelmektedir (Ilgın, 1995: 45).

“Kayıt dışı ekonominin ekonomi üzerindeki olumlu etkileri olarak; istihdama sağladığı yarar, atıl faktörlerin üretime katılması, düşük fiyatla mal üretimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bununla beraber, kayıt dışı ekonominin katılımcılarına daha fazla

özgürlük, çalışma saatlerinde ve koşullarında esneklik ve bağımsızlık sağladığı da belirtilmiştir” (Carter, 1984: 219).

“Kayıt dışı ekonominin diğer olumlu yanları, bu sektörde faaliyet gösteren firmaların rekabet gücünün artması, ekonomide canlılık oluşturarak istihdamı artırması, ekonomiye dinamizm kazandırarak sermaye birikimini ve büyümeyi hızlandırması, ekonomide subap işlevi görerek sosyal patlamaları engelleyici istikrar unsurları taşımasıdır” (Toptaş, 1998: 77).

Ancak tüm bu olumlu düzenleyici yönlerine rağmen kayıt dışı ekonomi gelişmemişliğin bir göstergesidir ve kısa vadede hissedilmese de uzun vadede ekonomiyi tümünden çıkmaza sokacak istenmeyen bir unsurdur. Gelecekte meydana getireceği olumsuzluklar bu günkü yararlarından çok fazladır. Dolayısıyla, kayıt dışı ekonominin olumlu etkilerine bakarak kayıt dışı ekonomiyi önleme konusundaki mücadeleden vazgeçmemek gerekmektedir.

2.3.2.Kayıt dışı ekonominin olumsuz etkileri

Kayıt dışı ekonominin birçok olumsuz etkisi vardır. Bunlardan birincisi ekonomi üzerindeki olumsuz etkisidir. Kayıt dışı ekonominin büyümesi kayıtlı ekonominin küçülmesi demektir. Kayıtlı ekonominin küçülmesi devletin vergi gelirlerinin azalması anlamına gelir.

Kayıt dışı ekonominin ekonomik manada sebep olduğu diğer önemli bir sorunda rekabet ile ilgilidir. Kayıt dışı ekonomi kapsamında faaliyet gösteren birimler diğerlerine oranla daha az veya hiç vergi vermedikleri için rekabet üstünlüğüne sahip olmaktadır ve işlerini büyütme imkanını bulmaktadırlar. Kayıt dışılığın olduğu sektörlerde vergi, sigorta ve diğer kesintiler ödenmediği için bu sektörler lehine bir durum ortaya çıkar. Diğer taraftan, resmi kayıtların tutulduğu sektörlerde faaliyette bulunanların, vergi, sigorta ve diğer kesintilerden dolayı üretim maliyetleri artmaktadır. Bunun sonucunda, dürüst vergi mükellefleri açısından haksız rekabet ortaya çıkmaktadır.

Kayıt dışı ekonomi vergi yükünü dürüst mükellefler aleyhine çevirerek vergi adaletini bozmaktadır. Çünkü gelir elde edenlerin bir bölümü, elde ettikleri gelir üzerinden devlete vergi vermekte, ödenen vergi kadar gelir azalışı olmaktadır. “Oysaki kayıt dışı kesimler hiç vergi vermemekte veya az vergi verdiği için gelir

azalması olmamakta veya az olmaktadır. Dolayısıyla vergisini vermeyenler üzerinde bir vergi yükü bulunmazken, dürüst mükellefler üzerindeki vergi yükü, bu iki kesim arasında adaletsizliğe yol açmaktadır” (Günay, 2000: 38).

Kayıt dışı ekonomi resmi kayıtlara girmediğinden kayıtlı ekonomide belirlenen ekonomik göstergeler gerçekte olduğundan farklı çıkmaktadır. Çünkü resmi ekonomik göstergeler sadece kayıtlı ekonominin göstergeleridir.

“Kayıt dışı ekonominin, kaynak dağılımında etkinlikten uzaklaşma, gelir dağılımını bozucu etkileri nedeniyle ekonomide yarattığı refah kaybı, rekabette eşitliği bozması ile devletin varlığına olan kamu güvenini sarsması diğer olumsuzlukları arasında sayılabilir. Kayıt dışı ekonominin önemli olumsuzluklarından biri de vergi kaybı yaratmasıdır” (Yılmaz, 1998:483).

“Bir ekonomide kayıt dışı ekonominin ve vergi kaçaklarının önemli boyutlara ulaşması, o ülkenin milli gelir, istihdam ve kalkınma hızı ve enflasyon rakamlarına olan güveni sarsmaktadır. Bu durum ekonomik politikaların başarısını engellemektedir” (Altuğ, 1994: 114).

“Büyük oranlara ulaşan kayıt dışı ekonomi, devletin bütün plan ve programlarını alt üst ederek, birçok yönetsel hatalara düşülmesine neden olmaktadır. Verilerin sağlıklı olması, bazen var olan sorunu yokmuş ya da farklı bir sorunmuş gibi gösterebilmektedir” (Kılıçbay, 1993: 204).

Kayıt dışı ekonomi devletin denetimi ve bilgisi dışında gerçekleşen faaliyetler olduğundan kayıt dışı ekonominin artmasıyla aynı oranda devletin ekonomideki payı da azalmaktadır. Devletin kayıt dışı işlemler sonucu oluşan kazançlardan alamadığı vergiyi dolaylı vergilerle ya da borçlanarak almak zorunda kalması, gelir dağılımında ve vergilemede adaletsizliğe neden olmaktadır. Bu durum halkın devlete ve yönetime duyduğu güveni de sarsmaktadır.

“Kayıt dışı ekonominin boyutlarının büyümesi kayıtlı ekonominin küçülmesi demektir. Böylece, devletin esas gelir kaynağı olan vergi gelirlerinin eksik ya da ödenmemesi devletin gelir kaybına uğramasına, bütçe açıklarına neden olmaktadır.

Bu durumda devlet ihtiyaç duyduğu geliri borçlanma yoluyla sağlamak zorunda kalmaktadır” (Arıkan, 1994: 56).

Kayıt dışı ekonominin varlığı toplumda devlet otoritesine olan güvenin azalmasına, hukuka ve adalet sistemine olan inancın da zedelenmesine yol açmaktadır. Toplumun ahlaki değerlerinin bozulmasına ve yasa dışı faaliyetlerin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Kayıtlı faaliyette bulunanlar ekonomideki yaygın kayıt dışılığı gördüğünde sisteme olan güvenlerini kaybetmekte ve kayıt dışılığa yönelmektedirler. Kayıt dışı faaliyette bulunanlar ilişkilerini yasal düzenlemeler dışında yürütmektedirler. Yasa dışı faaliyetlerin yaygınlaşması, bireylerin devlet otoritesine olan güvenlerini azaltır. Devlete olan güvenlerinin azalması sonucu, bireyler sorunlarını yasa dışı yollarla çözüme yoluna gidebilirler. Özellikle, bireyler sorunlarını rüşvet, suiistimal yoluyla veya “mafya” olarak bilinen yasa dışı örgütler yoluyla çözüme yoluna gidebilirler. Bunun sonucunda da toplumda hukuk düzeninin yerini yer-altı ilişkileri almakta, toplumda suç ve suçlu sayısı giderek artmaktadır.

2.4.Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri

“Kayıt dışı ekonomi az ya da çok her ülkede vardır. Kayıt dışılığın ortaya çıkmasına ve büyümesine yol açan faktörlerden çoğu, ülkeye özgü değil ortaktır.. Bir diğer ifadeyle, kayıt dışılığı etkileyen faktörlerin nispi ağırlıkları ülkeden ülkeye değişebilir” (Savaşan, 2011: 12).

Dünyanın hiçbir yerinde gelir elde eden kişiler, bu gelirlerinin önemli bir kısmını devlete vergi olarak ödemek istemezler. Vergi ödemenin satın alma güçlerini azaltacağını düşündüklerinden vergi ödemeye karşı isteksiz davranırlar. Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkışı, her ülke düzleminde farklılık arz etmekte olup farklı ülkelerde farklı nedenlere dayanmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde kayıt dışılık ve nedenleri genellikle vergisel faktörler ve işgücü piyasasına yönelik düzenlemeler gibi faktörler tarafından belirlenirken gelişmekte olan ülkelerde bu faktörlerin yanı sıra ekonomiyi etkileyen nüfus artışı ve kentsel göç gibi demografik etmenler de etkin olabilmektedir. Bu etmenler Türkiye’de de kayıt dışılığın temel nedenleridir.

İster gelişmiş ister gelişmekte olan ülke ekonomilerinde kayıt dışılığın ortaya çıkışında temel nokta müteşebbislerin teşebbüsleri ile ilgili bilinçli ya da bilinçsiz gerçekleştirdikleri kar-zarar analizidir. Müteşebbisler kayıt dışında faaliyette bulunarak vergi, lisans ücretleri ve sosyal güvenlik yükleri gibi çeşitli maliyetleri azaltma yoluna

gidebilirler. Öte yandan, kayıt dışı tercihinin, maliyetleri azaltan yapısıyla beraber kamu hizmetlerinden faydalanamama, finansal hizmetlerden faydalanamama ve kayıtlı çalışan işletmelerle iş yapamama gibi maliyetleri artıran bir yapısı da söz konusudur (Ülgen ve Öztürk, 2007: 3).

Kayıt dışı ekonominin, toplumsal, ekonomik, sosyal, kültürel, ahlaki vb. birçok nedeni bulunmaktadır.

2.4.1. Toplumsal nedenler

Türkiye’de kayıt dışı ekonominin nedenleri içerisinde yer alan toplumsal nedenlerde öne çıkan unsurların başında yaş, medeni hal, cinsiyet, eğitim düzeyi, toplumun ahlaki yapısı ve gelir seviyesi yahut vergi kaçırma eğilimini belirleyen faktörler gelir. Vergi yükünün dağılımı konusunda yada kamu da yolsuzluk ve kamu yatırımları ile ilgili olumsuz bir görüşe sahip olurlarsa vergiyi ödememe yoluna gidebilirler. “Diğer taraftan eğitim düzeyi arttıkça bireyler vergi sistemini daha iyi değerlendirirler. Ayrıca eğitim düzeyinin yüksek olması bireylerin vergiye ilişkin yasalarda var olan boşlukları daha kolay tespit etmelerine neden olur. Bu nedenle gelirlerini vergi dışına kaçırma olanağı daha fazladır” (Yılmaz, 1994: 29).

“Kamu harcamaları ile vergiler arasındaki ilişkiyi eğitim düzeyi yüksek toplumlar daha iyi kurmaktadır. Ayrıca, eğitilmiş bireyler sendikalı ve sigortalı, başka bir deyişle kayıtlı olmanın avantajlarını, bilinçli tüketiciler de kayıtlı sektör mal ve hizmetlerine karşı getirilen tüketici haklarını daha iyi değerlendireceklerdir.” (Önder, 2012: 38).

Türkiye’de sosyal bilincin doğru bir şekilde gelişmemesinin en önemli nedenlerinden biri de kronikleşmiş bir sorun olan kamu yönetiminde saydamlığın sağlanamaması ve bununla birlikte vatandaşlarla devlet arasında bir güven eksikliğinin var olmasıdır.

Vatandaşların devlet harcamalarına bakış açısı vergiye karşı bir dirence neden olabilmektedir. Eğer toplumda toplanan vergilerin yatırıma değil de başka yerlere harcandığına ilişkin genel bir inanç oluşmuşsa, mükellefin vergiye karşı direnci artmaktadır. Mükellef devletin gereksiz yere lüks harcamalar yaptığını, kaynakları etkin bir şekilde kullanmadığını ve israf ettiğini düşünüyor olabilir. Mükellef vergi olarak devlete ödediği değer, hizmet olarak elde ettiği değerden daha fazla

olduğunu düşünüyor olabilir. Mükellef devletin sunduğu mal ve hizmetlerin kalitesinden memnun olmayabilir.

“Mükellef devletin harcama politikasını benimsemiyor olabilir. Zaman zaman kamuoyuna da yansıyan kamu ihalelerinde yolsuzluk, hayali ihracat, örtülü ödenek tartışmaları vatandaşların ödediği vergilerin harcandığı yerler konusundaki kuşkularını arttırıcı niteliktedir. Bu tür gelişmeler de kayıt dışı sektöre kayma eğilimlerini arttırmaktadır” (Sıvacı, 2007: 54).

“Toplanan vergilerin verimli alanlarda kullanılmaması, israfa varan kamu harcamaları, devlet kadrolarının popülist nedenlerle aşırı şişirilmesi gibi faktörler mükelleflerin devlete olan güvenini sarsmakta ve vergi ödememe yoluna gitmelerine ortam hazırlamaktadır” (Acar ve Işık, 2003: 122). “Diğer sebepler ile iç içe olarak, toplumun kültür yapısı ve moral ve ahlaki değerleri ile eğitim düzeyi ve özellikle kırdan kente göç olgusu gibi sosyal faktörler, kayıt dışılığın gelişmesini ve boyutlarını etkileyen unsurlardır” (Ülker, 2003: 253). Ayrıca vergi bilincinin eksik olması da kayıt dışının artmasında etkin olmaktadır.

Ekonomik büyüme oranının üzerinde gerçekleşen nüfus artışı ekonomide işsizlik sorununu gündeme getirmektedir. Bu durumda işsiz kalan bireyler daha az ücretle sosyal güvenlik güvencesi olmadan çalışmaya razı olmaktadır. Ayrıca düşük ücretle çalışan bireyler geçimini sağlayamadığı için ek işte çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu da kayıt dışı ekonomiyi ayrıca büyütmektedir.

Kırsal kesimden kentlere olan göçler kayıt dışı ekonominin gelişmesine neden olmaktadır. Daha iyi bir yaşam ve daha iyi bir gelir için kentlere göç eden bireyler genellikle yeterli kalifiyeye sahip olmayan bireylerdir. Göçler sonucu istihdam sağlamada eksiklikler yaşanmakta ve istihdam edilmeyen birey her türlü işe ve her düzeyde gelire razı olmakta bu da bireylerin kayıt dışı ekonomiye yol açan sektörlerde istihdam edilmesiyle sonuçlanmaktadır (Önder, 2012: 37).

2.4.2.Ekonomik nedenler

“Gelişmekte olan ülkelerde oldukça adaletsiz bir gelir dağılımı söz konusudur. Bu durum gelir dağılımının ekonomi yönetimi tarafından kalkınmanın finansmanı aracı olarak kullanılması amacı ile olabileceği gibi ekonomi yönetimindeki istikrarsızlık nedeni ile de olabilir” (İkiz, 2000: 28).

Ekonomi politikası amaçlarından biri olan ekonomik büyümenin sağlanması için uygulanan ekonomi politikası araçları diğer bir ekonomi politikası amacı olan milli gelir dağılımını olumsuz etkileyebilir ve adaletsiz milli gelir dağılımı da düşük gelirlili bireylerin kayıt dışı faaliyetlerinin artmasına neden olur.

Kayıt dışı ekonominin söz konusu olması durumunda ilk olarak GSMH rakamı gerçeği yansıtmaz. “Kayıt dışı ekonominin varlığı ile GSMH rakamının olması gerektiğinden daha düşük bir rakamı göstermesi ise en başta büyüme oranının doğru bir şekilde tespitine engel olur ve büyüme oranı gerçekte olduğundan daha küçük görünür” (Dinçer, 2007: 52).

Kişi başına milli gelir de kayıtlı GSMH’ya bağlı olarak hesap edilir ve böylece gerçekte olduğundan daha düşük düzeyde hesaplanır. Doğru bir şekilde kişi başına GSMH tespiti için kayıtlı (resmi) ve kayıtsız GSMH rakamlarının toplamı kullanılmaz ve böylece ülkeler arası refah ya da gelişmişlik düzeyleri karşılaştırıldığında o ülkenin diğer ülkeler arasındaki yeri doğru bir şekilde tespit edilebilir. Kayıt dışı ekonominin söz konusu olmasından dolayı, kayıtlı yani resmi GSMH rakamları gerçekte olduğundan daha küçük tahmin edilir ve toplam vergi hasılatının resmi GSMH’ya oranlanmasıyla bulunan vergi yükü yanıltıcı olur (Bulut, 2007: 11). Bu şekilde tespit edilen vergi yükü, sadece kayıtlı ekonomi üzerindeki vergi yükünü gösterir, ekonomideki toplam vergi yükünü göstermez. Artan kayıt dışı ekonomik faaliyetler verimlilik göstergelerini de etkileyecektir. Özellikle verimlilik göstergesi olarak çıktı/kişi kriteri esas alınmışsa yeraltı ekonomisinde gerçekleştirilen üretim ve çalışan kişi sayısı resmi kayıtlara dahil olmadığı için verimlilik göstergesinde önemli sapmalar görülebilir (Özsoylu, 1996: 47).

Kayıt dışı ekonominin resmi hesaplamalara girmemesi nedeniyle ekonomik göstergelerin güvenilirliği azalacağından ve bunun sonucu olarak, ekonomi politikaları oluşturulurken bu rakamları dikkate alan idarenin yanlış değerlendirmeler yapmasına ve yanlış politikalar uygulamasına neden olabilmektedir.

“Resmi raporlarda, vergi yükü rakamlarının, gerçekte olduğundan daha yüksek oranlarda olduğunun yayınlanması, toplumda genel olarak vergi yükünün yüksek olarak algılanması sonucunu doğurur. Bu durum, toplumdaki bireylerin vergiye uyumunu olumsuz etkileyerek, vergiye karşı tepki duyulması sonucunu doğurur” (Yılmaz, 2006: 156).

Kayıt dışı ekonomi vergi yükünü dürüst mükellefler aleyhine çevirerek vergi adaletini bozmaktadır. Çünkü gelir elde edenlerin bir bölümü, elde ettikleri gelir üzerinden devlete vergi vermekte; diğerleri ise vergi vermeyerek gelirlerinde azalmaya yol açmamaktadırlar. “Dolayısıyla vergisini vermeyenler üzerinde bir vergi

yükü bulunmazken, dürüst mükellefler üzerindeki vergi yükü, bu iki kesim arasında adaletsizliğe yol açmaktadır” (Günay, 2000: 28).

Kamu kesiminin ekonomideki büyüklüğü, kamu harcamalarının resmi yani kayıtlı GSMH’ya oranlanmasıyla bulunur ve kayıt dışı ekonomiye bağlı olarak gerçekte olduğundan daha yüksek sonuçlar elde edilir.

“Kayıt dışı ekonomi devletin denetimi ve bilgisi dışında gerçekleşen faaliyetler olduğundan kayıt dışının artmasıyla aynı oranda devletin ekonomideki payı azalmaktadır. Bu durumda işsizlik gerçekte olduğundan daha yüksek olarak hesaplanır, bu sektörde çalışan sayısına bağlı olarak istihdam oranı daha düşük çıkar” (Tandırcıoğlu, 2002: 83).

Gelir dağılımı açısından bakıldığında; gelir dağılımındaki adaletsizlik, düşük gelir grubunun gelir eşitsizliği ve fakirlik, bireyleri kayıt dışı faaliyetlerde bulunmaya zorlayan önemli bir faktördür. “Yoksulluk sonucunda bir ekonomide “vergileme kapasitesi” ve “vergileme potansiyeli” yetersiz kalır. Buna karşın, toplam piyasa üretiminin ve dolayısıyla kişi başına milli gelirin yüksek olduğu ülkelerde gelir, servet ve harcama üzerinden daha fazla vergi almak imkânı olur” (Şahin, 2006: 79).

Yoksulluğun hâkim olduğu bir ekonomide vergileme yoluyla ekonomik kalkınmanın sağlanması son derece güçtür. Zira vergileme kaynaklarının azlığı ve yetersizliği, vergi idaresinin vergiden ekonomik kalkınmada bir finansman kaynağı olarak yararlanmasını sınırlar. Bireyler ise zaten sınırlı olan gelir ve servetleri üzerinde daha fazla vergi baskısı ve yükü hissederler ve vergiden kaçınmaya yönelebilirler.

“Kayıt dışılığın yaygınlığı toplumsal yozlaşmanın işaretidir. Toplumsal refahın artması, adil gelir dağılımı yapılabilmesi, dengeli ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için kayıt dışı ekonominin ivedilikle önlenmesi gerekir” (Kırkulak, 2002: 164).

Uluslar arası ticaret yeni bir mükellef tipi ortaya çıkardı. Ancak artık yeni mükellef tipi “uluslararası” bir tip olup vergilendirmesi ve kavranması son derece zordur. Diğer taraftan şirket birleşme ve satın almaları, uluslararası dev şirketlerin giderek artan etkinliği, gücü ülke sınırları ile sınırlı hükümetleri kendi aralarında işbirliğine zorlayan diğer nedenlerden bazılarıdır. Bu ve benzeri nedenlerle günümüzde gelişmekte olan tüm

ülkelerin ortak problemi “milli vergi tabanlarının giderek erimesi” olmuştur (Kapanoğlu, 2010:16).

Kayıt dışı ekonominin boyutlarının büyümesi kayıtlı ekonominin boyutlarının küçülmesi demektir. Böylece, devletin esas gelir kaynağı olan vergi gelirlerinin eksik ödenmesi ya da ödenmemesi devletin gelir kaybına uğramasına ve bütçe açıklarına neden olmaktadır. Bu durumda devlet ihtiyaç duyduğu geliri ya borçlanma ya da emisyon yoluyla sağlamak zorunda kalmaktadır. Ancak, bu tür uygulamalar sosyal devlet anlayışını zedelemektedir (Arıkan, 1994: 56).

Ekonomik istikrarsızlığın yaşandığı ülkemizde mükellefleri vergi kaçırmaya iten en önemli neden ekonomik faktördür. Vergi, kişilerin, kendi maddi varlıklarından, kazanç ve iratlarından, devlete karşılıksız olarak verdikleri maddi bir miktardır. Her ne kadar verilen vergilerin tekrar kişilere hizmet olarak geri döneceği kendilerine anlatılsa da vergi yükümlüsü verdiği miktar karşılığında ne aldığını somut olarak görmek istemektedir (Şeker, 1994: 13). “Bir taraftan verginin karşılıksız olarak alınması, buna karşılık mükellefin, ödediği verginin miktarı ile benzer bir şekilde devletten bir hizmet beklemesi, diğer taraftan da bazı kesimlere muafiyet ve istisna uygulamaları ile vergi yükünün dengesiz olarak yansması vergi kaçakçılığına olan eğilimi arttırmaktadır” (Kaşkar, 1996: 60-61).

Küçük işletmelerin ekonomi içinde ağırlıklı olması kayıt dışı ekonomiyi etkileyen önemli faktörlerden birisidir. Çünkü küçük işletmelerin kayıt ve muhasebe sistemlerinin zayıf olması denetlemeyi zorlaştırmaktadır. Küçük işletmelerin kayıt dışına yönelmelerinin nedenlerinden biri finansman kaynaklarına ulaşımında yaşadıkları zorluklardır. Küçük işletmeler az sermaye ile işe başladıklarından resmi prosedürler için çok para harcamak istemezler. Harcanan her para onlar için sermayeyi eksilteceğinden kayıt altına girmek istemezler. Kayıt altına girmeleri demek vergi ile tanışmaları anlamına gelir. Ödeyeceği Kdv ve diğer vergiler sermayeyi azaltacağından kayıt dışı kalması sermayesini artırır.

“Özellikle, yüksek işsizlik oranının mevcut olduğu durumlarda, kayıt dışı istihdamda büyüme muhtemeldir. Buna ilaveten, kişi başına harcanabilir geliri düşük olan ülkelerde, kayıtlı işten elde edilen gelir belirli yaşam düzeyi için yeterli olmamakta; ikinci bir işte çalışma ise kayıt dışı kalmaktadır” (Us, 2006: 98).

Emek piyasasındaki kayıt dışılığın bir başka boyutunda, istihdam olanaklarının hızla artan nüfusu karşılayamaması yer almaktadır. Bu çerçevede gelişen köyden kente hızlı göç ve çarpık kentleşmenin sonucu olarak niteliksiz

işgücü ve emek sahiplerinin daha az ücretle ve sosyal güvenceye sahip olmaksızın çalışmaya razı olması neticesinde ortaya çıkan kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin arttığı görülmektedir.

“Kayıt dışılığa sebep olan bir diğer ekonomik unsur ise yüksek enflasyondur. Bilindiği üzere, yüksek ve süregelen enflasyon, vergi sisteminde adaletsizliklere yol açmaktadır. Enflasyon ve krizlerin olumsuz etkileri daha çok sabit gelirliler, vasıfsız çalışanlar ve küçük işletmeler üzerinde görülür” (Us, 2004: 28).

Enflasyon sonucu gelirlerinde aşınma yaşanan bireyler gelirlerini korumak için doğal olarak kayıt dışılığa yönelmektedir. “Enflasyon gerçeği, bu ortamda bulunan ve faaliyetlerini bu gerçeğe göre ayarlayan firmaların bünyesinde fiktif karların oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle oluşan karların, vergi dışında bırakılması, vergilendirmenin gerçek gelir üzerinden alınması prensibinin gereğidir” (Dayanç, 2000: 96).

Bu amaçla (bu tür fiktif karların vergi dışında tutulması için) vergi sistemimize bir dizi müesseseler konmuştur. (Yeniden değerlendirme, hızlandırılmış amortisman, alacak ve borç senetlerinin reeskontu, kurumlarda iştirak hisselerinin ve gayrimenkullerin satışından doğan kazançlara ilişkin istisna gibi.) Bu müesseselerden özellikle yeniden değerlendirme (VUK Mük. Md. 298) ile iştirak hisselerinin ve gayrimenkullerin satışından doğan kazançlara ilişkin istisna ülkemizde mükellefler tarafından enflasyonun olumsuz etkilerini gidermek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Enflasyonun olumsuz etkisini gidermeye yönelik olarak vergi sistemimize konulan müesseselerin amacını aşan bir şekilde, fiktif karların yanında gerçek karların bir kısmının da vergi dışı bırakılmasına yol açtığı görülmüştür”(Ercan, 2012: 219).

Enflasyon sonucu üreticiler elde ettikleri gelirler reel anlamda artmasa bile nominal anlamda arttığı için artan oranlı vergi uygulanması durumunda enflasyon bireylerin karlarının vergilendirilmesine neden olmaktadır. Bireyler bir anlamda enflasyon vergisi ödemektedir. Bu durum enflasyon muhasebesi uygulaması yoksa üreticilerin öz sermayesinde aşınmaya yol açar. Sonuç itibarıyla mükellefler bazı işlemlerini kayıt dışına alarak daha az vergi ödemekte, bu yolla öz sermayelerini güçlendirme yoluna gitmektedirler.

İktisadi kriz ve durgunluk dönemleri de kayıt dışılığa uygun bir zemin oluşturmaktadır. Böyle dönemlerde işsiz kitleler ve kazancı azalan işletmeler kayıtlı ekonomide bulamadıkları kazancı ve istihdam imkânlarını kayıt dışı faaliyetlerde arayacaklardır.

Ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde, işsiz kitleler kayıtlı ekonomide bulamadıkları istihdam imkânlarını kayıt dışı ekonomi alanlarında aramaktadırlar. İşletmeler de krizin olumsuz etkilerini azaltmak için üretim girdilerini kayıt dışı yollardan sağlayarak, buna bağlı olarak maliyetlerini azaltmaya çalışmaktadırlar. Kriz nedeniyle kayıtlı ekonomide istihdam edilmesi zor ya da mümkün olmayan niteliksiz işçiler, kayıt dışı ekonomide daha kolay iş bulabilmektedirler. Kayıt dışında daha düşük ücretle çalıştırılan bu işçiler işletmelerin üretim maliyetlerini azaltmaktadır (GİB, 2009: 34).

Tarım sektörü yapısal özelliklerinden dolayı izleme ve denetlemenin zor olduğu bir sektördür. Bu nedenle kayıt dışılığa elverişli niteliktedir. Tarımda aile işletmesi yapısından, küçük ve orta boy işletme aşamasına geçilememesi, bu kesimin rekabetten uzak faaliyetini sürdürür olmasına, tarımın vergi dışı kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu kesimle bağlantısı olan sanayi ve hizmet sektörünün de kendiliğinden vergi dışı kalmasına veya ödemesi gerekenin altında vergi öder hale gelmesine yol açmaktadır (Şengül, 1997: 210). Bu hayvancılık sektöründe de böyledir.

2.4.3. Sosyal ve kültürel nedenler

Esasen kurallar ve kurumlar (rulesandinstitutions) “kültür” adını verdiğimiz yapının temel taşlarıdır. Kurallar, insanlar arası ilişkiler ve etkileşimlerde davranışlarımıza yön veren ve sınırlayan ilkeler ve normlardır. Kurallar bir toplumun temelidirler ve toplumsal düzenin varlığı için gereklidirler. Kurallar, belirsizliği azaltarak bireylerarası ilişkilerde öngörülebilirlik ve istikrar sağlar, insan davranışlarına denetim ve sınırlama getirir ve aynı zamanda bireyi özgür kılarak ona yapabilme gücü ve imkânı sağlar. Toplumsal düzenin tesisi için kurallar kadar kurumlar da önemlidir. Kurum, bir arada yaşama süreci içerisinde bulunan insanların davranışlarını, eylemlerini, alışkanlıklarını, geleneklerini, değerlerini ve inançlarını ifade eden formel ve informel kurallar bütünüdür (Aktan ve Vural, 2006: 102).

“Öte yandan kurallar, kurumlar ve kültür esasen bir bütün olarak “sosyal sermaye” (socialcapital) olarak adlandırılabilir (Paldam 2000 ve Fukuyama 1995-1999). Sosyal sermayenin güçlü olduğu toplumlarda vergiyi gönüllü olarak ödeme eğiliminin daha yüksek olduğu söylenebilir. Sosyal sermayeyi tanımlayan öğeler içerisinde “güven”, ve “görev ahlakı” (civicduty) çok önem taşımaktadır”.

“Medeni yaşam kurallarının, sosyal, siyasal ve ekonomik düzenin kural ve kurumlarının yerleşmiş ve kökleşmiş olduğu toplumlarda birey, vergi ile ilgili ödevlerini ve yükümlülüklerini fazlasıyla gönüllü olarak yerine getirme

eğilimindedir” (Tecim, 2008: 52). Bu grupta yer alan nedenler mali ya da vergisel faktörler olarak da adlandırılabilir. Vergi oranları, vergi yükü, vergi ortamının belirsizliği, vergi dağılımında adalet, vergi mevzuatındaki düzenlemeler ve vergi benzeri yükümlülükler olarak ifade edilen sosyal güvenlik yükümlülükleri kurumsal faktörler grubuna dahil edilebilmektedir.

Aktan’a (2006) göre, vergi oranlarının artırılması ekonomik birimlerin kararlarını çeşitli yollarla etkilemektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

-“Bir kısım birey çalışma gayretini azaltabilir yada tamamen işgücü piyasasını terk ederek çalışmamayı yeğleyebilir”,

-“Ekonomik birimlerin bir kısmı yatırımlarını azaltabilir veya vergi yükü dayanılamayacak bir noktaya ulaşmışsa o zaman işletmesini kapatabilir”,

-“Ekonomik birimlerin gelirlerinden tasarrufa ayıracakları miktar azalabilir, hatta negatif tasarruf (kredi kullanımı yoluyla borçlanma) durumu ortaya çıkabilir”,

-“Ekonomik birimlerin ağır vergi yükü dolayısıyla vergi konusu işlem ve faaliyetlerini tam ve eksiksiz olarak vergi dairesine bildirmeyebilirler; aynı şekilde yeni işe başlayan bazı kişi ve kurumlar da faaliyetlerini vergi dairesinin bilgisi dışında yürütmeye çalışabilirler. Bu durumlarda kayıt dışı ekonomi ortaya çıkar” (Aktan ve Tutar, 2006: 46).

Vergi sigorta ve benzeri kesintiler nedeniyle istihdam üzerindeki maliyetlerin yüksek olması, hem işçiyi hem de işvereni kayıt dışı istihdama yönelten önemli bir etkidir. Sosyal güvenlik yükünün fazla olması işgücü maliyetlerini artırmaktadır. Kayıtlı ekonomide vergi öncesi işgücü maliyetleri ile vergi sonrası maliyetler arasındaki fark ne denli büyük ise, bu fark o denli itici ve kayıt dışılığa yönettiricidir. Bu fark da büyük ölçüde vergi ve sosyal güvenlik katkı paylarının büyüklüğünden kaynaklanmaktadır (Kızılot ve Çomaklı, 2004: 8).

2.4.4. İdari ve yönetsel nedenler

Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasının diğer bir nedeni de genel olarak idari düzenlemeler ve vergi ile ilgili düzenlemelerin fazlalığı ve karmaşıklığıdır. Hem idari hem de vergi ile ilgili düzenlemeler ekonomik birimler üzerinde ek bir yük oluşturmaktadır. Bir işlemin bir kurumda bitirilmesi yerine kurumlar dolaştırılarak işlem yükü ve maliyeti arttırılmaktadır. İdari yapılanmada öteden beri var olan bürokrasinin karmaşıklığı, çok başlılıktan kaynaklanan denetim yetersizliği ve birimler arası eşgüdüm eksikliği gibi olumsuzluklar da kayıt dışı çalışanların tespitini

ve kayıt altına alınmasını zorlaştırmaktadır (Sıvacı, 2007: 54). Kısaca bürokrasi işlemleri kolaylaştırmak yerine zorlaştırmaktadır. Mükelleflerin hiçbir yasal değişiklik olmaksızın uygulamadan kaynaklanan nedenlerle farklı işlemlere muhatap kalmaları, siyasal yaklaşımlar ve ekonomik gerekçelerle işlemler uzayıp gitmektedir. İyi bir kurumsallaşma kayıt dışı ekonomiyi engeller ancak iyi olmayan bir kurumsal yapı, aşırı düzenlemeler yolsuzlukları arttırarak kayıt dışı ekonomiyi arttırmaktadır.

Kayıt dışı ekonominin nedenleriyle ilgili yapılan çalışmaların (Kalkınma Bakanlığının 2013 yılı Kalkınma Ajansı raporu, Maliye Bakanlığının 2008 Yılında yapmış maliye sempozyumu) birçoğunun merkezini gelir idaresinin etkinsizliği oluşturmaktadır (Şimşek, 2013: 103). Vergi kanunlarının tam olarak uygulanabilmesi ve etkili bir vergi sisteminin oluşabilmesi için iyi organize edilmiş bir vergi idaresi gerekmektedir. İyi organize edilmiş bir vergi idaresi olmadığı durumda etkin bir vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomiyi önleme çalışması yapılamaz (Dinçer, 2007: 51).

Vergi idaresi tarafından vergi mükelleflerine vergi bilincini oluşturmak için verginin ülke kalkınmasındaki etkilerini, ülke ekonomisinin büyümesi ve gelişmesi bakımından önemi uzmanlarca korkutularak değil sevdirilerek örnekleyerek anlatılmalı, zaman zaman bu eğitime dönüştürülerek sürekli kılınmalıdır.

2.4.4.1. Örgütlenmeden kaynaklanan nedenler

Bütün organizasyonlarda önemi tartışılmaz bir konu olan örgütlenme sorunu vergi denetimi için de büyük bir önem taşımaktadır. Ülkemizde Maliye Bakanlığı'nın fonksiyonlarının artması ve yaygınlaşması gerekçesiyle arttırılan denetim birimlerinin sayısı, bir yandan mükerrer denetime ve kaynak israfına, diğer yandan da denetim kargaşasına ve denetim birimleri arasında koordinasyonsuzluğa sebep olmaktadır (DPT, 2001: 6).

Vergi denetimi ulusal düzeyde yapılmasına rağmen denetimin ulusal düzeyde hedefi ve stratejisi belirlenmiş değildir. Hem denetimin hedef ve stratejilerinin belirlenmesinde, hem programların hazırlanmasında, hem de bunların hayata geçirilmesinde denetim birimleri arasında eşgüdümüne ihtiyaç vardır. Kaldı ki şu an denetim elemanları belirli merkezlerde toplanıp turneler şeklinde denetime çıkmakta,

denetime gelen işin göstermelik kısmı ile rapor hazırlayıp hafta sonu planlaması yapıp evine dönüp hafta başı tekrar işbaşı yapmaktadır. Bu da denetim elemanının sağlıklı bilgi ve belge toplamadan, mükellefle ilgili araştırma yapmadan denetim yapması demektir. Sadece şekil şartları yerine getirilerek denetim yapılmamalıdır. Denetim elemanları ailesinden uzak kalarak aile içi problem yaşamaktadırlar. Bu da onların sağlıklı çalışma yapmaları önünde engeldir. Denetim turneler şeklinde değil de illerin potansiyeline göre denetim elemanları tayin yoluyla görevlendirilmeli, görevi süresince bulunduğu ilde görev yapmalıdır. Böylece görev yaptığı ilin sosyal ve kültürel yapısını da görüp yaşayarak, her anlamda ticari ve ekonomik bilgi ve belgeleri değerlendirerek denetimini sağlıklı bir şekilde yapabilmeleri sağlanmalıdır.

2.4.4.2. Vergi mevzuatından kaynaklanan sorunlar

“Türk vergi mevzuatı, çok sayıda Kanun, Bakanlar Kurulu Kararı ve Genel Tebliğ ile uzmanların bile izlemekte zorluk çektiği bir görünüm içindedir. Mükerrer maddeler, geçici maddeler, değiştirilen maddeler vergilendirmede açıklık ilkesini de zedelemektedir. Bu nedenle vergi kanunlarının yeniden ele alınması gerekmektedir” (Kızılot ve Çomaklı, 2004: 55).

“Vergi mevzuatının basit ve mükellefler tarafından kolaylıkla anlaşılır olması, bir sistemin başarısındaki en önemli faktörlerdendir. Vergi mevzuatının herkes tarafından kolayca anlaşılıp yorumlanması, mükelleflerin karşılaşacakları işlemler konusunda tereddüt içinde kalmamalarını sağlayacaktır” (Çelikkaya, 2002: 55). Mevzuat sade, kısa ve anlaşılabilir olmalıdır. Vergi kanunları mükelleflerin anlamayacağı karmaşık bir yapıya sahip olduğundan çoğu konuda istemeden hatalar yapılabilmektedir. Bu nedenle vergi kanunlarının yeniden ele alınması gerekmektedir. Bu arada mevzuatın vergi idaresi ve mükelleflerce rahatça izlenebilmesi için vergi ile ilgili her türlü hükmün vergi kanunlarında yer almasında da yarar vardır. Vergi kanunları ile Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu arasındaki uyumsuzluklar giderilmelidir. Vergi mevzuatının uluslararası ilişkilerde yeni durumlarla uyumlu hale getirilmesi gereklidir (Çizgici, 2003: 31).

“Vergi mevzuatımızda çeşitli belirsizliklerin ve boşlukların olması, vergi kanunlarının sık değişmesi, sistemin çok karışık olması dolayısıyla farklı yorumlara

yol açması, ülkenin ekonomik ve sosyal şartlarına uygun olmaması gibi sebepler etkin bir vergi denetimine engel olmaktadır” (Akbay, 1990: 42).

Ülkemizde birçok reform teşebbüsleri nedeniyle vergi mevzuatımız gittikçe karmaşık ve adeta içinden çıkılmaz bir yapıya sahip olmuştur. Vergi mevzuatımızın değişmesi ve yeniden kaleme alınması sadece vergi idaresi tarafından değil toplumu oluşturan bütün bireylerin katılımını sağlayacak şekilde sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin, ilgili ve çeşitli meslek odalarının katılımıyla yeni ve açık bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Vergi mevzuatının sadece basit, anlaşılır olması yeterli değildir. Aynı zamanda adil, verimli, yükümlü ile idarenin ilişkilerini bozmayan ve kolay uygulanabilir olması da gerekmektedir. Vergi mevzuatı bürokrasiyi arttırmak yerine azaltmaya yönelik olarak tekrar düzenlenmelidir.

2.4.4.3. Denetim elemanlarından kaynaklanan sorunlar

Vergi Denetim elemanları Vergi Müfettişi adı altında tek çatı altında birleştirilerek çok başlılık ortadan kaldırılmışsa da görev yaptıkları yer açısından hiyerarşi devam etmektedir. Kaldı ki mesleğe başlayan Vergi Müfettişleri sadece vergi ve denetim alanında değil sosyal alanda da eğitim göyerek görev yaptıkları yerde vergi bilincini oluşturmak gibi sosyal sorumluluk taşımalıdır. Sadece ceza boyutunda değil, verginin tabana yayılması konusunda da çalışma yapmalıdırlar. Bu da görev yaptıkları yerde ikamet etmeleri ile mümkün olur.

2.4.4.4. Otomasyondan kaynaklanan sorunlar

Bilgisayarın denetim süreci içerisinde kullanılması, denetimi daha güçlü ve etkin kılacaktır. Teknoloji bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. “Güçlü bir vergi idaresinin kurulabilmesi ve mükelleflerin bu idarenin etkinliğine, güvenilirliğine ve verimliliğine inanması, ancak, kısa bir sürede vergi idaresinin tam olarak otomasyona geçmesi ile mümkün olabilecektir” (Karyağdı, 2001: 101).

Ekonomide kurumsallaşma düzeyinin artması ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi/yaygınlaşması, vergi idaresinin kayıt dışı ekonomi ile mücadelesine önemli katkı sağlayacaktır. VEDOP ve diğer benzeri projelerin varlığı ve projede gelinen nokta, plân döneminde vergi uygulamalarında başarı şansını arttıracaktır. Ayrıca, başta Tapu

idaresi olmak üzere, diğer kamu idarelerinin teknolojik altyapılarının kuvvetlendirilmesi bu sürece destek olacaktır (DPT, 2007: 23).

Daha önce uygulamaya giren VEDOP-1'in ardından VEDOP-2 de devreye sokulunca, VEDOP'un birinci ayağında 22 ildeki 155 vergi dairesi otomasyona geçirilmiş ve böylece vergi işlemlerinin yüzde 75-80'lik bölümünün elektronik ortamda yapılması sağlanmıştı. VEDOP-2 ile birlikte ise sadece vergi daireleri otomasyona geçirilmedi, aynı zamanda vergi kayıp ve kaçığı ile elektronik ortamda mücadelenin altyapısı da kurulmuş. Her ilde en az 1 vergi dairesinin tam otomasyona geçirilmesini sağlayan VEDOP-2 ile Türkiye çapındaki 450'ye yakın vergi dairesinin 292'si tam otomasyona geçti. Bu şekilde vergi işlemlerinin yüzde 95'i, otomasyonlu vergi daireleri kanalıyla yürütülür hale gelmiştir. VEDOP-2 ile birlikte, daha önce maliye müfettişleri, hesap uzmanları ve gelirler kontrolörlerinin kullanımına açılan bilgisayarlar, asıl olarak vergi incelemelerinin büyük çoğunluğunu yapan vergi müfettişlerine de tahsis edildi. Böylece vergi müfettişleri de, elektronik ortamda vergi takibatı yapabilmektedirler (www.gib.tr).

Buna paralel olarak 2005 yılı itibarıyla tamamlanan VEDOP-2 projesi ile elektronik ortamda beyanname alma ve oluşturulan veri ambarında mükellefle ilgili bilgileri toplayıp işleme imkânı doğmuştur. Vergi denetmenlerine 2005 yılından itibaren VEDOS programlarını kullanma imkânı sağlanmıştır. VEDOS sayesinde mükelleflerin her türlü banka işlemleri ve diğer kamu kuruluşları ile olan işlemleri de yakın bir zaman içinde kontrol altına alınacaktır. Son olarak da, VEDOP-3 olarak anılan proje çerçevesinde Türkiye'deki tüm vergi kayıt ve mükellef bilgileri ikili bir yedekleme sistemi ile olağanüstü durumlara, savaş, deprem, sel gibi felaketlere karşı korumaya anılacaktır. Proje ile kesintisiz ve sürekli hizmet başlığı altında vergi dairelerinin 24 saat 365 gün hizmet vermeleri sağlanacak, İnternet Vergi Dairesi'nin gelişimine de ağırlık verilmiştir. 2008 yılının ilk aylarında anlaşması tamamlanan proje bir-iki yıl gibi kısa bir sürede hayata geçirilmiştir. Türkiye'nin en kapsamlı IT projesi olarak gösterilen VEDOP-3 çerçevesinde, Türkiye genelinde 448 vergi dairesi ile 585 mal müdürlüğü gelir servisi yeniden yapılandırılarak, vergi dairesi otomasyon uygulamaları tamamen web tabanlı yapıya dönüştürülmüştür (www.gib.gov.tr).

VEDOP-3 Projesi kapsamında istemci-sunucu (Client-Server) bir yapıda bulunan lokal otomasyon sistemi (VDO) ile çalışan vergi dairelerinde, merkezi yapıda oluşturulan otomasyon sistemine (EVDO) geçilmiş olup, otomasyon kapsamında bulunmayan mal müdürlüğü gelir servisleri de EVDO otomasyon sistemi ile otomasyon kapsamına alınmıştır. Bu otomasyon sistem değişikliği ve yeni birimlerin otomasyon kapsamına alınması çalışmaları öncesinde, 2007-2009 yılında birçok ilde vergi dairesi otomasyon uygulamaları eğitimi verilmiştir. Daha sonra bu kapsama bütün vergi dairesi ve mal müdürlüğü çalışanları dahil edilmiştir (www.gib.gov.tr).

2.4.4.5. Vergi bilincinden kaynaklanan sorunlar

“Ülkemizde çeşitli nedenlerle mükelleflerin vergi ödeme bilinçleri oldukça düşüktür. Vergi bilincinin oluşturulması amacıyla yönelik olarak, vergi mükelleflerine güvenilmesinin ve mükelleflerin vergilerini gönüllü olarak ödeyebilmelerini sağlayacak tedbirlerin alınması gereklidir” (Tosuner ve Arıkan, 2003: 68).

“Vergi mevzuatı ne kadar mükemmel olursa olsun, vergi idaresi de ne kadar verimli ve etkin çalışır duruma getirilirse getirilsin, toplumda vergi bilinci ve ahlaki yerleşmediği sürece kayıt dışı ekonomi tam anlamıyla önlenemeyecektir” (Karatay, 2009: 55).

“Vergi bilinci, toplanan vergilerin nasıl, ne şekilde ve kimler için harcandığının açıklanması ve vergi mükellefinin kamu hizmetini satın alan bir tüketici olarak kabulü ile oluşur” (Şengül, 1997: 239).

“Vergi ahlakı, kişinin gerçek kazancı üzerinden vergi ödemekle yükümlü olduğunu kendi vicdanında duyması hali olarak tanımlanmaktadır. Devletin yaptığı harcamalara ilişkin duyulan şüpheler vergi bilincinin zayıflamasına ve kayıt dışı ekonominin artmasına sebep olmaktadır” (Kırcı, 2006: 26).

Vergi bilincinin yerleşmesi ve vergi ahlakının oluşmasında toplumun gelişmişlik düzeyi ve genel kültür seviyesinin doğrudan etkisi vardır. Bununla beraber eğitimin çok büyük bir önemi ve bu eğitimin mükellef olma koşulu gibi bir hal alması gerekir ki basın yayın organlarının işlevini de unutmamak gerekir. Toplumda vergi adaletinin sağlanamaması, vergilerin kamu otoritelerince savurganca kullanıldığı veya bazı kesimlere transfer edildiği kanaatinin yaygınlaşması halinde başarı beklemek de mümkün değildir (Çelik 2005: 7). Bu yaygın kanaatin silinmesi gerekir. Bunun için vergi ile ilgili her kesimin mükellefe karşı tutum ve davranışı olumlu ve eğitici yönde olmalıdır. Vergi bilincine istenilen düzeye ulaşmamış toplumlarda vergi oranlarında ne kadar indirim yapılırsa yapılsın beklenen sonuçları vermeyecektir. Vergi bilinci oluşması verginin gerekliliğini kavramaktan geçer. Vergiyi gereksiz bir kurum olarak nitelendiren toplumlarda vergi gelirlerinin yükseltilmesi neredeyse imkânsızdır.

2.4.4.6. Belge düzeninden kaynaklanan sorunlar

“Ülkemizde henüz belge düzeni tam oturmamıştır. Son yıllarda belge düzeninin oluşması ilgili birçok kayıt zorunluluğu getirilmiş, ancak henüz istenen seviyeye ulaşmamıştır. Tarım ve hizmet sektörleri belge düzeninin istenen seviyede olmadığı en önemli sektörlerdir” (Kencebay, 2009: 125). Ayrıca dayanıklı tüketim malları ve akaryakıt sektörleri de belge düzeni az yerleşen sektörlerdendir. Maalesef diğer

sektörlerde de belgelerin düzenlenme oranı yeterli değildir. Kayıt dışı faaliyetlerin kayıt altına alınabilmesi için belgelerin kayıtlara geçirilmesi gerekmektedir. Belge düzeninin yerleşmesinde çalışanlara yönelik KDV iadesi uygulaması başarılı sonuçların elde edilmesine imkan sağlamıştır. Belge düzeninin yerleşmesinde önemli yer tutan KDV iadesi uygulamadan kaldırılmıştır. Mevzuatta yapılan değişiklikler ve denetim yeterli olmamıştır.

Son yıllarda KDV kayıt dışı faaliyetleri özendirici bir niteliğe bürünmüştür. KDV yapısı gereği nihai olara tüketici üzerinde kalan bir harcama vergisi olduğu için, enflasyonun yüksek olduğu ve vergi oranlarının yüksek olarak belirlendiği dönemlerde belgeleme düzenini olumsuz olarak etkilemiştir. Belge alması durumunda vergiyi tamamen yükleneyecek olan tüketici, satıcı ile belge almamak üzere anlaşarak KDV pazarlığı yapmaktadır. Satıcı da belge vermediği için ödemekle yükümlü olduğu KDV, gelir ve kurumlar vergisi yükünden kurtulacaktır. Bu pazarlığın iki önemli sonucu vardır. Birincisi; vergi hâsılatındaki azalmadır. İkincisi ise, toplumdaki ekonomik birimlerin vergi yasalarına uymamayı alışkanlık haline getirmesi, haksız rekabet oluşturması ve bunu doğal olarak görmesidir.

2.4.4.7.Beyan esasından kaynaklanan nedenler

“Ülkemizde beyan esasına dayalı olan dolaysız vergiler de mükelleflerin beyanlarının gerçeği yansıtmadığı aşikârdır. Dolaysız vergilerden beklenen verim, vergi oranlarının yüksekliği, kayıt dışı ekonominin yüksek olması, denetimlerin yeterli düzeyde olmaması ve vergi bilincinin yerleşmemiş olması vb. nedenlerle elde edilememektedir” (Masak, 2002: 15). Her mükellef vergiye tabi kazancının tamamı için vereceği beyannameye beyan esasına göre vergi vereceğinden gelirlerini eksik beyan etmektedir. Az vergi verme isteği vergi denetiminin önemini arttırmaktadır. Beyan esasının gelişmiş ekonomilerde uygulanmasında vergi denetiminin etkinliği büyük rol oynamaktadır. Ülkemizde etkin bir vergi denetiminin uygulanamamasından dolayı beyan yoluyla ödenen vergilerin yeterli olmadığı görülmektedir.

2.4.4.8.Kayıt dışı istihdamdan kaynaklanan nedenler

Çalışma hayatının koşulları kayıt dışılığta önemli bir faktördür. Çalışma hayatında kayıt dışılığa sebep olan en önemli faktörlerden birisi sosyal güvenlik yükümlülükleridir. İşçilerden kesilen sigorta primlerinin yanı sıra işverenlerin de ödemeleri gereken katılım payları vardır. Bu yükler işverenler için emek maliyetini oluşturmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik yüklerinin yüksek olması kayıt dışılığı artırmaktadır.

Kayıt dışı istihdamla mücadele açısından sigorta prim oranlarında bölgeler arasında bir ayarlama yapılmalı, gelişmişlik oranına göre prim tutarları belirlenmelidir. Kayıt dışı istihdamla mücadele açısından sigorta prim oranlarında yeni ayarlamalara gidilmesi gerekmektedir. “Bu ayarlamalar sadece sendikalı işçi çalıştıran işyerlerinde uygulanmalıdır. Sendikalaşma ile ekonomide dengeler daha rasyonel ve analize dayalı olarak kurulabilirken, devlet bir anlamda çalışan işçi sayısına göre, vergi gelirlerini tam, doğru olarak alabilecek, sosyal güvenlik açısından da sorunların önü alınmış olacaktır” (Özçelik ve Özer, 2006: 214).

“Böylece, sigorta ve sendika üyelik güvenceleriyle birlikte getirilecek mali güvenceler zorlayıcı ve caydırıcı hukuki yaptırımlar ile birlikte, bir yandan kaçak işçi çalıştıran işyeri işverenlerini kendiliğinden çalıştırdıkları işçileri sigortalı yapmaya itecektir” (Özçelik ve Özer, 2006: 234). Öte yandan prim ve vergi oranlarında yeniden yapılacak indirimler sayesinde kayıt dışı istihdam azalacağından, işletmeler arasında haksız rekabet azalacaktır. Kayıt dışı istihdamla işletmeler maliyetlerini düşürerek haksız rekabet etme gücünü arttırmaktadırlar.

Ağırlaşan yaşam koşullarının bir sonucu olarak bireyler, gelirlerini artırmak amacıyla ikinci bir işte çalışmayı veya sosyal güvence olmadan çalışmayı kabul ederler. Bu da kayıt dışı istihdam yoluyla kayıt dışı ekonomiyi genişletmektedir. Kayıt altında bulunan ekonominin yüksek maliyetler, kapasitenin eksik kullanımı ve kaynakların sınırlı olması gibi nedenlerle herkese iş yaratma imkânı yoktur.

Kayıt dışı ekonomi, açıkta kalan bu işsiz kitlelere iş imkânı sağladığı için birçok insanın geçim kaynağı olma özelliği taşır. Kayıt altında olan sektörlerde çalışanlar, eğitim düzeyleri belirli bir seviyede ve ayrıca kalifiye elemanlardır.

“Kayıt dışı ekonomide ise, her seviyeden insana istihdam olanağının sağlanması hem işsizliği azaltır hem de işverenlere daha düşük maliyette işgücü çalıştırma olanağı sağlar” (Sarılı, 2002: 44). Kayıt dışı sektör, hem işçi istihdam eden iş yerlerini, hem de tek şahıs tarafından yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. Buna göre kavram, bir yandan küçük imalat iş yerlerini, diğer yandan ise, seyyar satıcıları, ayakkabı boyacılarını ve sadece yaşamlarını sürdürebilmek için gelir elde etmeye yönelik hizmet sektöründe tek başına çalışanları da kapsamaktadır. Bu sektörde çalışan işçilerin büyük bir kısmı kayıtlı sektördeki asgari ücretten daha yüksek gelir kazanabilmektedir (Ekin, 1995: 36-37).

2.4.4.9.Meslek mensuplarından kaynaklanan nedenler

Kayıt dışı ekonomiyi ortaya çıkaran nedenlerden biri de, muhasebe ve müşavirlik hizmetlerinin yetersizliğidir. Mükellefle vergi idaresi arasında köprü vazifesi gören muhasebeci ve mali müşavirler vergi kaybının önlenmesinde çok önemli bir role sahiptirler. Tam, doğru, tarafsız, zamanlı ve kaliteli bir şekilde oluşturulmuş, raporlanmış ve sunulmuş bir muhasebe bilgisi, işletme ve tüm çıkar grupları açısından son derece önem arz etmektedir. Bu önem, kayıt dışılıkla mücadele yanında vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi için de geçerlidir. Vergi kaçakçılığının önlenmesinde; bilhassa sahte fatura temininde, mal bedeli yüksek gösterilerek maliyet ve giderler şişirilmektedir. Dolayısıyla, muhasebeci ve müşavirlik hizmeti yapanlar, bu hususta çok hassas davranmalı, davranmayanlar hakkında da ağır müeyyideler getirilmelidir. Kaliteli muhasebe eğitimi, kaliteli muhasebe meslek mensubu, kaliteli muhasebe bilgisi ve etkin işletme kararı yanında doğru bilgiye dayalı gerçek ve adil vergileme ile vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçilmesi mümkün olabilir.

Meslek mensuplarının sürekli değişen vergi kanunlarını takip etmek ve bürokrasiyi aşmak bir yana, esas faaliyet alanı dışında vergi, sigorta gibi ödevlerin yerine getirilmesi işlerini de üstlenmesi, bütün meslek mensupları açısından bir külfet oluşturmaktadır.

Meslek mensuplarının sürekli değişen vergi kanunlarını takip etmek ve bürokrasiyi aşmak bir yana, esas faaliyet alanı dışında vergi, sigorta gibi ödevlerin

yerine getirilmesi işlerini de üstlenmesi, bütün meslek mensupları açısından bir külfet oluşturmaktadır.

“Muhasebe meslek mensuplarını verdikleri hizmetlerden dolayı hak ettikleri ücreti alamadıkları da eklenirse, meslek mensuplarının bağımsız davranamayacaklardır” (Kaygusuzoğlu ve Uluyol, 2011:309). Bu nedenler kayıt dışılığın önlenmesinin en kısa ve kestirme yolu Meslek Mensuplarının mükellefle olan parasal bağıni ortadan kaldırmaktır. Bunun için Maliye Bakanlığı meslek mensuplarını bir sözleşme ile Bakanlığa bağlayıp, bakanlık bünyesinde çalışan bir uzman gibi düşünüp, şu ana kadar yaptıkları işi kendi adına değil, sözleşmeli personel olarak bakanlık adına yapmasını sağlayarak mükellefin iş ve işlemlerini yaptırmalıdır. Bu aynı zamanda bakanlığın ihtiyaç duyduğu eksik olan denetim personeli açığını kapatacaktır. Bu meslek mensupları işletmelerin işlev ve yapısını bildiklerinden kayıt dışı ekonominin azaltılması ile ilgili önemli bir adım olarak görülür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.Kayıt Dışı Ekonominin Önlenmesine Yönelik Uygulamalar

Gelişmekte olan ülkelerde bütün önlemlere rağmen kamu harcamaları azaltılamamaktadır. Diğer yandan cari açığın da artması ülke ekonomisi için büyük tehlike oluşturmaktadır. Bunlara döviz kurundaki ani yükselme ve düşmeleri de eklersek, kamu bütçesini dengelemek zor gözükmektedir.

Kamu maliyesi düzelmeden ekonomik iyileşme sağlanamaz. Ekonomik istikrarı yakalamanın yolu kamu finansman sorununu çözmekten geçer. Kamu kesimi finansman açıklarının nedenlerinden biri olan vergi gelirlerinin oldukça az olması kayıt dışı ekonomi ile mücadelenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Vergi sisteminden sağlanan hasılat, kamu kesiminin yapmış olduğu harcamaların gerisinde kalmaktadır. Vergi sisteminden kaynaklanan sorunlar nedeniyle ekonomide birimler, kayıt dışı ekonomiye yönelmektedir. Sonuçta yeterli vergi geliri toplayamayan kamu, harcamalarını borçlanarak kapatma yoluna gitmektedir. Bunu önlemenin en etkin yolu kamu finansmanın en sağlam kaynak olan vergilerle karşılanması gerekir. Bunun en temel yolu hükümetlerin mevcut kamu maliyesi politikasının çok köklü değişikliklere gitmesi, radikal kararlar alarak devletin etkin ve yetkili gücünü kullanarak çözümler getirmesi gerekmektedir. Hükümetler seçim kaygılarını bir tarafa atarak yasaları yapboz tahtasın çevirmeden ilgili tarafların görüşlerini alarak yasaları toplumun her kesimine eşit bir şekilde uygulama imkânı sağlayacak çözümler getirmelidir. Hükümetler kararlı bir duruş sergilemezlerse, oy endişesi taşırlarsa, Kamu maliyesinde başarıyı sağlamaları mümkün olmayacaktır. Maalesef bizde yasalar yapılırken bir daha değiştiririz mantığıyla yapılıyor. Bu da toplumu beklenti içersinde bırakarak, sorumluluklarını yerine getirmesini geciktirmektedir. Haliyle yeni bir yasa, yeni bir af beklentisi ön plana çıkmakta, seçim kaygısı taşıyan hükümetlerde bu talebi dikkate almaktadırlar.

Vergileme gücü asla yok etme gücü olmamalı, ilke olarak vergileme tarafsız olmalı; ekonomiye vergilemeyle müdahale en aza indirilmeli, yapısal değişim, mali amaçların önünde yer almalıdır. Vergi yapısı, ekonomik değişimleri kavrayacak

esneklikte olmalıdır. Vergi yükünün artırılması yerine en uygun vergi yükü arayışlarına yönelinmelidir. Vergi yükünün yayılı olması, tabanın genişlemesi yalnız vergi adaleti açısından değil, “tarafsızlık” ilkesiyle ulaşılmak istenen amaçlar açısından da zorunludur.

Ülkemizde adeta kronik bir ekonomik hastalık haline gelen kayıt dışı ekonominin uzun yıllardan beri önlenememesi, sorunun birçok neden bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sorunun çözümü de kolay olmayacaktır, kolay olmamaktadır. Ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel vb. birçok açıdan konunun ele alınarak uzun vadeli bir bakış açısı ile çözüm önerilerinin kararlılıkla uygulanması gerekmektedir.

Bu bölümde kayıt dışı ekonominin önlenmesi konusunda neler yapılması gerektiği konusu tartışılarak çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

3.1. Vergi Mevzuatında Yapılması Gerekenler

Vergi mevzuatının sadece basit, anlaşılır olması yeterli değildir. Ama ne yazık ki basit ve anlaşılabilir de değildir. Aynı zamanda adil, verimli, yükümlü ile idarenin ilişkilerini bozmayan ve kolay uygulanabilir olması da gerekmektedir. Vergi mevzuatı bürokrasiyi arttırmak yerine azaltmaya yönelik olarak tekrar düzenlenmelidir.

Vergilendirmede basitlik ilkesi çok büyük önem taşımaktadır. Eğer bir vergi sistemi gerek yasaların düzenlenişi itibariyle, gerekse uygulama itibariyle basit, açık ve anlaşılır değilse vergi yükümlülere için vergi, bir işkence haline dönüşebilir. Vergi sistemi belirli amaçlara ulaşmak için bilimsel kurallara göre düzenlenmiş vergiler topluluğu olarak anlaşılmalıdır. Her vergi sistemi bilimsel kurallara dayalıdır. Kuralsız vergi sistemi olamaz. Amaçlar farklılık gösterebilir, ancak kurallar evrensel boyut taşımaktadır (Gerçek, 2004; 6).

Vergi sistemine sadece devletin gelir-gider dengesinin sağlandığı bilanço anlayışıyla bakılması, devletin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısında ileride onarılması güç sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu sebeple, her türlü etkisi ölçülmüş ve her yönü kavrayan bir vergi sisteminin oluşturulması kaçınılmazdır. Türkiye'nin sürdürülebilir bir ekonomik ve mali istikrara kavuşması için, kayıt dışı ekonomiyi minimize eden, vergi yükünü ekonomik ve sosyal dengeleri gözeterek şekilde adil olarak dağıtan kapsamlı bir vergi reformu gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bütün kesimleri katılımıyla hazırlanması gereken vergi reformunda, vergilerin etkin, açık, basit, etkili ve kesin olmasına özen gösterilmelidir (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2002: 11)

3.1.1. Türk vergi sisteminde yapılması gerekenler

Bir ülkede uygulanmakta olan vergi yasalarının tümü vergi sistemini oluşturmaktadır. Türk vergi sisteminde bir karmaşıklık söz konusudur. Bu karmaşıklığın nedeni ise Türk vergi sisteminin; çok sayıda yasa ve Bakanlar Kurulu Kararlarını içermesi, birçok genelge, tebliğ, geçici madde, sirküler, mükerrer madde içermesi, devamlı değişikliklere uğramasıdır. Kaldı ki bu vergi sistemi içerisinde birbiriyle çelişen, farklı yorumlanan yasalar da mevcuttur. Türk vergi sistemindeki bu sistemsizliği önlemek için, öncelikle anayasaya aykırı olan ilkelerin gözden geçirilip düzenlenmesi gerekmektedir. “Hiçbir yasa, yasadışı faaliyetleri özendirecek ya da önlem almada yetersiz kalacak şekilde çıkarılmamalıdır. Bürokraside bir uyumun ve işbirliğinin olmaması nedeniyle zaman zaman bu tür yasalar çıkarılmaktadır” (Kılıçdaroğlu, 2000: 8).

Yasa yaparken aceleye getirilmeden, ekonomik, sosyal ve psikolojik gerçekleri göz önüne olarak, bilimsel ilkeleri de göz ardı etmeden en doğru olanın yapılması gerekmektedir. Söz konusu etkenler göz ardı edilirse bu gün olduğu gibi yazboz tahtasına dönüştürülür ve kamuoyunun güveni kaybedilir.

Vergi ciddi bir iştir. Verginin ciddi bir iş olduğuna önce vergi yönetimi sonrada yasama erki inanmalıdır.

“Vergi sistemlerinin temel hedefi, devletin kamu harcamalarını finanse etmesinin yanı sıra, iktisadi etkinliği bozmayan (etkinlik sağlamaya yardımcı olan), vergi adaleti ve gelir dağılımı problemi yaratmayan, iktisadi büyümeyi engellemekten çok teşvik eden, basit, anlaşılır ve etkin bir yapıya sahip olmasıdır” (Türkoğlu, 1997: 13).

Vergi yasa tasarıları hazırlanırken kaybolan güveni yeniden kazanabilmek için; vergi yönetiminde çok iyi yetişmiş üst yönetim elemanlarının uzmanlığından tam ve yeterince yararlanılması, ekonominin içinde bulunan o dinamizmi bizzat yaşayan özel ve kamu girişimcilerinin meslek örgütlerinin görüşlerinin alınması gerekir. Vergileme evrensel boyutlar taşımaktadır. Özellikle ilkeler açısından akademik çevrelerin görüşlerinin alınması suretiyle aceleye getirilmeden bir uzlaşma sağlanarak tasarı her yönü ile olgunlaştırılarak yasa açık seçik bir dille kaleme

alınarak yasama erkine sunulmalı ve her yönüyle savunulmalıdır. Alışıla gelen eleştirilere de hemen doyurucu ve ikna edici yanıtlar verilebilmeli ve yapılan yasanın hemen değişikliği yoluna gidilmemelidir. Kamu borçlanmaları normal sınırlarını aşmış ve bütün dengeleri bozmuş olduğu bir sırada en iyi kaynak vergidir. Böyle olmasına rağmen bu kaynaktan yeterince yararlanmayarak başka yollar aranması, kayıt dışı ekonominin kayıt içine çekilmesi mümkün iken bunun şimdilik ileri bir tarihe ertelenmesine bireylerin mantıksal düşünceleri nede devlet yönetme mantığı ile bağdaşmamaktadır. Vergi sistemine sadece devletin gelir-gider dengesinin sağlandığı bilanço anlayışıyla bakılması, devletin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısında ileride onarılması güç sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Yalçın, 2002:103). Bu sebeple, her türlü etkisi ölçülmüş ve her yönü kavrayan bir vergi sisteminin oluşturulması kaçınılmazdır. Türk vergi sistemi uygulanan haliyle çağdaş normlara uygun bir seyir gösterememiştir.

“Türkiye’nin sürdürülebilir bir ekonomik ve mali istikrara kavuşması için, kayıt dışı ekonomiyi minimize eden, vergi yükünü ekonomik ve sosyal dengeleri gözeterek şekilde adil olarak dağıtan kapsamlı bir vergi reformu gerçekleştirmesi gerekmektedir” (Sugözü, 2010: 179).

3.1.2. Vergi oranlarının düşürülmesi

Kayıt dışı ekonominin ve bundan kaynaklanan vergi kayıplarının en önemli nedeni vergi oranlarının yüksek olması sayılabilir. Vergi gelirlerinin büyük bir kısmı gelişmiş ülkelerde gelir ve kurumlar vergisinden oluşmakta iken bizde ağırlıklı olarak dolaylı vergilerden oluşmaktadır.

Türk vergi sistemi son yirmi yıllık süreçte dolaylı vergi ağırlıklı bir yapı arz etmektedir. Bu durumun ekonomik, mali, sosyal ve siyasal nedenlerinden söz edilebilir. Ancak dolaylı vergi ağırlıklı bir mali yapı, kaynak dağılımında etkinlik, vergilemede adalet ve istikrar fonksiyonları açılarından pek çok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir.

Maliye Bakanlığı verilerine göre, Türkiye, OECD’de 34 ülke arasında sosyal güvenlik primleri dahil dolaysız vergi yükü açısından sondan 6’ncı sırada yer alıyor. OECD ülkeleri arasında vergi yükünün GSYH’ye oranı en yüksek ülke yüzde 48.2 ile Danimarka. Söz konusu oran İsveç’te yüzde 45.8, Belçika’da yüzde 43.8, İtalya’da yüzde 43, Fransa’da yüzde 42.9, Norveç’te yüzde 42.8, Finlandiya’da yüzde 42.1, Avusturya’da

yüzde 42 düzeyinde bulunuyor. OECD ortalaması da yüzde 33.9 şeklinde hesaplanıyor. Türkiye yüzde 26'lık oranla vergi yükünde yüzde 18.1 orana sahip Meksika, yüzde 20.9'luk orana sahip Şili, yüzde 24.8'lik orana sahip ABD, yüzde 25.1 orana sahip Kore ve yüzde 25.9'luk oran ile Avustralya'yı geride bırakıyor (<http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2012/12/19>.Erişim Tarihi:05.05.2014 2012).

Ancak Türkiye'de vergi yükü bakımından değil, yükün dağılımında büyük sorun yaşanıyor. "Az kazanan az, çok kazanan çok vergi alınması" temel ilkesi, Türkiye'de kayıt dışılık, yüksek vergi kaçağı ve diğer nedenlerle yeterince uygulanmıyor. Gelişmiş ülkelerin hemen hemen tümünde vergi yükünde, gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler, önemli bir ağırlığa sahip bulunuyor.

Türkiye'de GSYH'nın ancak yüzde 13.5'ini meydana getiren gelir ve kazanç üzerindeki vergiler, Danimarka'da yüzde 32.7'lik bir orana ulaşıyor. Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergi oranı, Belçika'da yüzde 32.3, İsveç'te yüzde 32.1, Fransa'da yüzde 32, İtalya'da yüzde 31.8, Norveç'te yüzde 30.8, Avusturya'da yüzde 30.1, Finlandiya'da yüzde 28.8, Lüksemburg'da yüzde 26.7, Hollanda'da yüzde 26.2, Almanya'da yüzde 25.4, İngiltere'de yüzde 24, Slovenya'da yüzde 23.5, Kanada'da yüzde 23.4 olarak hesaplanıyor (<http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2012/12/19>., Erişim Tarihi: 05.05.2014 2012).

Türkiye hem vergi yükü, hem de dolaysız vergi oranları bakımından OECD ülkeleri ile gözle görülür bir farklılık göstermektedir. Dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisinde payı OECD ülkelerinde yüzde 30'larda iken, Türkiye'de bu oran yüzde 60'lar seviyesindedir (Mutlu ve Çelen, 2012: 13).

Türkiye'de mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin toplam vergiler içerisindeki payı yüzde 47.7 düzeyinde bulunuyor. Türkiye bu oran ile 34.7 olan OECD ortalamasını bile aşıyor. Mal ve hizmet vergisinin toplam vergiler içerisindeki payı ABD'de yüzde 4.7, Kanada'da yüzde 17.7, Japonya'da yüzde 19, Fransa'da yüzde 21.2, İspanya'da yüzde 21.9, İtalya'da yüzde 24.6, Belçika'da yüzde 25.1, Almanya'da yüzde 28.1, Lüksemburg'da yüzde 28.4, Avusturya'da yüzde 29, Avustralya'da yüzde 29.8, Hollanda'da yüzde 30.1 ve Norveç'te yüzde 32.2 düzeyinde bulunuyor (<http://www.ntvmsbbc.com/id/25407029/>.ErişimTarihi 05.04.2014).

Türkiye'de gelir vergisinde artan oranlı tarife uygulanmaktadır. KDV'nin kendisi ekonomiyi kayıt altına almaya yönelik bir vergi olmasına rağmen, KDV oranlarındaki artışlar da kayıt dışı ekonomiyi artırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam vergi yükü içinde dolaylı vergi yükünün giderek artması, vergi adaletinin çarpıklaşmasına neden olmakta ve bireyleri kayıt dışına yönelmeye zorlamaktadır. Son zamanlarda ülkemizde KDV oranlarının azaltılması yönünde çalışmalar yapılmış, gıda ve tekstil sektörüne ait ürünlerde KDV oranları %18'den %8'e, %8'den de %1'e düşürülmüştür. Ancak yapılan bu indirimler tüketici fiyatlarına neredeyse hiç yansımamıştır. Kaldı ki bu uygulamalar belge düzeni

yerleşmediğinden, rekabeti de olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla kayıt dışı ekonomiyi azaltma yönündeki etkisi de tartışma konusu yapılabilir (Tecim, 2008:123). Ülkemizde hayat standardı esaslı uygulanırken vergiden kaçınmak için şirketleşme yoluna gidilmiş, gerekli olmayan işler için dahi şirketler kurulmuştur. Bu şirketler bu gün ekonomik işlevlerini yerine getiremediklerinden faal durumda değildirler. Tasfiye işlemleri uzun vadeli ve masraflı olduğundan tasfiye yoluna da gidememektedirler. Şirket kurmak zorlaştırılmalı, tasfiye kolaylaştırılmalıdır. Ayrıca kurumlar vergisi oranı da sabit değil, artan oranlı olmalıdır. Belirli gelir aralıklarında farklı kurumlar vergisi oranı uygulanmalıdır. Çok kazananın çok, az kazananın az vergi alınmalıdır.

Türkiye, kayıt dışı ekonomi ile sağlıklı bir mücadele ile vergi gelirlerini artırma şansına sahip bir ülke konumundadır. Geline nokta vergi oranlarının artırılması veya yeni vergiler ihdası yoluyla vergi gelirlerini artırmak mümkün görünmemektedir. Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü nedeniyle vergi dışı bırakılan alanın büyüklüğü, kayıt dışının kayıtlı işletmeler aleyhine yol açtığı haksız rekabetin ortadan kaldırılması zorunluluğu, bu konuda yapılması gerekli çalışmaların ne derece önemli olduğunu göstermektedir (Acar, 2005: 10).

Vergi yükünün artırılması yerine optimal vergi yükü arayışlarına yönelinmelidir. Vergi yükünün tabana yayılı olması, tabanın genişlemesi yalnız vergi adaleti açısından değil, tarafsızlık ilkesiyle ulaşılmak istenen amaçlar açısından da zorunludur.

3.1.3. Belge düzeninin yerleşmesi

Kayıt dışı faaliyetlerin kayıt altına alınabilmesi için belge düzenlemesi yapılmalı ve bu belgelerin kayıtlara geçirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde belge düzeninin (tam anlamıyla olmasa da) uygulanmasında geçmişte ücretlilere uygulanan KDV iade uygulamasının önemli bir payı bulunmaktadır. Uygulamanın ilk yıllarında ücretlilere yıl sonunda ödenmekte olan vergi iadesi ile bu uygulama başarılı olmuştur. Ancak bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Belge düzeninin yerleşmemesi, yapılan alış- verişlerde belge istenmemesi ve denetleme eksikliklerinden dolayı bu problem kronik hale gelmiştir. “Son yıllarda KDV kayıt dışı faaliyetleri özendirici bir niteliğe bürünmüştür. KDV yapısı gereği nihai olarak tüketici üzerinde kalan bir harcama

vergisi olduğu için, enflasyonun yüksek olduğu ve vergi oranlarının yüksek olarak belirlendiği dönemlerde belgeleme düzenini olumsuz olarak etkilemiştir” (Özçelik ve Özer, 2006: 230). Belge alması durumunda vergiyi tamamen yüklenecik olan tüketici, satıcı ile belge almamak üzere anlaşarak KDV pazarlığı yapmaktadır. Satıcı da belge vermediği için ödemekle yükümlü olduğu gelir ve kurumlar vergisi yükünden kurtulacaktır. Bu pazarlığın iki önemli sonucu vardır. Birincisi; vergi hâsılatındaki azalmadır. İkincisi ise, toplumdaki ekonomik birimlerin vergi yasalarına uymamayı alışkanlık haline getirmesi ve bunu doğal olarak görmesidir.

Mali sistem ve vergi mevzuatı karmaşık, vergiler çok, çeşitli ve ödenmesi prosedür olarak çok zor ise bireyler yine kayıt dışı kalmayı tercih edebilirler. Vergi dolayısıyla artan işlem maliyetleri, bir kısım vergi yükümlülerinin ödev ve sorumluluklarını zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmelerine engel olabilir. Ekonomik birimler ağır vergi yükü dolayısıyla vergi konusu işlem ve faaliyetlerini tam veya eksiksiz olarak vergi dairesine bildirmeyebilirler; aynı şekilde yeni ise başlayan bazı kişi ve kurumlar da faaliyetlerini vergi dairesinin bilgisi dışında yürütmeye çalışabilirler.

3.1.4. Asgari geçim standardının uygulanması

Asgari geçim indirimi ile ekonomik birimlerin geçinebilmeleri için gerekli olan minimum gelir miktarının vergiye tabi olmaması gerekir. Yani, kişinin kendisi ve ailesinin yaşamını asgari düzeyde sürdürülmesi için gerekli olan gelirin vergilendirilmemesi ifade edilmektedir. Asgari geçim indirimi uygulaması, asgari ücretli çalışan kişiler için eş ve çocuk durumuna göre gelir vergisi indirimi sağlayıp, bu indirim tutarı maaşa yansıtılarak çalışana ödenmektedir. Ancak bu uygulamanın vergi mükellefi olanlara yönelik bir uygulaması yoktur. Vergi mükellefi olanlara da asgari geçim standardı belirlenerek, bu standardın üzerinin vergilendirilmesi daha doğru olacaktır.

Türkiye’de vergi mükelleflerinin kendilerinin ve ailelerinin yaşamlarını asgari düzeyde sürdürebilmeleri için hiçbir hak tanınmamıştır. Böyle bir hakkın tanınmaması ise iyi niyetli mükellefleri vergi kaçırmaya zorlamaktadır. Ekonomik birimler öncelikle yaşantısını sürdüreceği miktarı kazanmak ister ve bunun vergisini ödemek istemezler. Bu nedenle asgari geçim indirimi müessesesinin yeniden gözden

geçirilmesi ve bunun tutarının da taraflar ile yapılacak toplantılar ile asgari geçim standardının belirlenmesi gerekmektedir. Böylece belirli bir kazancın altı vergi dışı bırakılarak insanların geçimlerini sağlama gücü verilmiş olacaktır. Belirlenen tutarın üstü de vergi dilim aralığı daraltılarak bütün mükelleflerden artan oranda vergi tahsil edilme yoluna gidilmelidir.

3.1.5. Gider belgelerinin kapsamının gelişmesi

Kayıt dışı faaliyetler ve bununla bağlantılı vergi kaybının önemli nedenlerinden bir diğeri de mükelleflerin yapmış oldukları bazı harcamaları gider olarak yazamamalarından kaynaklanmaktadır. Gelir ve kurumlar vergisinin indirilecek giderler ve indirilemeyecek giderler bölümlerine bakıldığı zaman yasal olarak indirilebilecek giderlerin kapsamının oldukça dar olduğu görülmektedir. Türkiye’de mükellefler işleri ile ilgili olarak yapmış oldukları bazı harcamaları gider olarak yazamamaktadır. Bu durumda mükellefler ya gelirlerini düşük göstermekte ya da sahte belge alma yoluna gitmektedirler. Mükellefleri böyle bir duruma itmek yerine gider olarak yazılacak harcamaların kapsamının genişletilmesi gerekmektedir (Özçelik ve Özer, 2006: 223).

3.2. Vergi İdaresince Yapılması Gerekenler

Şüphesiz kayıt dışı ekonomi ile ilgili alınabilecek önlemlerin en büyük uygulayıcısı devlettir. Devlet kendi bünyesindeki sorunları hallettiği zaman dışsal etkilere karşı daha da güçlü bir ele sahip olacaktır.

Vergi kanunlarının uygulayıcısı vergi idaresidir. Vergi kanunlarının tam olarak uygulanabilmesi ve etkili bir vergi sisteminin oluşabilmesi için iyi organize edilmiş bir vergi idaresi gerekmektedir. İyi organize edilmiş bir vergi idaresi olmadığı durumda etkin bir vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomiyi önleme çalışması yapılamaz.

Kayıt dışılığın azaltılması teknik ve idari önlemlerin yanında, güçlü bir siyasi iradeyi de zorunlu kılmaktadır. Son dönemde gayrimenkul sermaye iratlarının kavranmasına yönelik Maliye Bakanlığı’nın çabaları bu çerçevede değerlendirilebilir

Vergi idaresi ceza ile özdeşleşmemelidir. Vergi idaresi mükellefin değerini önce kendisi bilmeli ve sonra ona bildirmelidir. Vergi idaresi mükellefleri yasalar konusunda bilinçli bir duruma getirmelidir, verginin kutsallığını anlatmalıdır. Ödediği verginin kendisini ne kadar yücelttiğini, ne kadar önemli kıldığını bilmesini sağlamalıdır. Sonra da yasalara uymaması durumunda karşılaşıacağı zorlukları ve sıkıntıları anlatmalıdır.

Vergi idaresi kendi çalışanlarını kontrol etmeli, mükellefe karşı tutum ve davranışlarını düzeltmelidir. Her mükellefe eşit davranılmalı, adaletsizliğe yol açmamalıdır.

3.3. Meslek Mensuplarınca Yapılması Gerekenler

Muhasebeciler ve müşavirler, devletle yani vergi idaresiyle, mükellef arasında aracı yani köprü vazifesi yapmaktadır. Bu kişilerin, görev ve sorumluluklarını ihmal etmeleri durumunda ya da işlerini eksik yapmaları durumunda karşı karşıya kalınan nokta yine kayıt dışı işlemler olmaktadır. Gerek yetersiz eğitimleri, gerekse mükelleflerle olan kişisel ilişkileri nedeniyle bu bireylerin yasalara uygun çalışmadıkları, kimi zaman fazla müsamaha gösterdikleri veya kimi zaman bazı faaliyetleri hiç görmedikleri, haberdar edilmedikleri bilinmektedir. Mükelleften bilgi akışını iyi sağlamalı, bu bilgileri belgeye bağlayarak kayıtlara esas tutmalıdır. Meslek mensupları haksız rekabete girmeden mesleklerini icra etmelidirler. Mükellefe vergi kaçırmanın yanlışlıklarını anlatmalı, sorumluluklarını öğretmelidirler.

Mükellef işine geleni meslek mensuplarıyla paylaşmaktadır. Mükellefin bu yanlış tutumunu ortaya koyması gereken yine meslek mensubudur. Bir kısım muhasebeci veya müşavirler ise yasalara uymayı amaçlarken, mükelleflerin genellikle yasalara aykırı işlemler talep etmeleri nedeniyle iş bulamamaktadırlar. Ücret noktasında ki haksız rekabet, ya da tahsil edememe durumu meslek mensuplarının sağlıklı çalışması önünde en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu engel aynı zamanda kayıt dışını kayıt içine alabilmenin önündeki en büyük problemdir. Bununla beraber, incelemeler göstermiştir ki, kasten bazı hususlara göz yuman muhasebeci veya mali müşavirlerin yanında, bilgi eksikliğinden ve mevzuata hakim olamamaktan dolayı birçok işlemi doğru

sonuçlandıramayan meslek mensupları, kayıt dışı faaliyetlere farkında olmadan onay verilmiş olmaktadır.

3.4. Vergi Cezalarının Oranı ve Etkinliğinin Sağlanması

Vergi cezalarının etkin bir şekilde uygulanmaması kayıt dışılığa sebep olmaktadır. Vergi yasaları incelenildiğinde kayıt dışılığı önlemeye yönelik bir çok yasa vardır. Ancak yasalarda yer alan bu cezalar özellikle hapis cezaları yeterince uygulanmamaktadır. Vergi yasalarında kaçakçılık suçuna hapis cezası verilmesi öngörülmüştür. Ancak vergi kaçırma topluma karşı işlenmiş bir suç olarak görülmediğinden dolayı, Türkiye’de hapis cezası ile cezalandırılmamaktadır. Kaçakçılığın tanımı genişletilmeli ve kaçakçılık suçunun tüm faaliyetleri ile birlikte paraya çevrilemez nitelikte hapis cezası ile cezalandırılması gerekmektedir. Oldukça sık çıkarılan vergi afları nedeniyle vergisini ödemeyen mükellefler vergilerini ödememeye devam edeceklerdir. 2014 yılına kadar geçen sürede 3-4 yılda bir vergi affı, sosyal güvenlik affı çıkmış, çoğunda da istenilen seviyede tahsilât olmamıştır. Bu gün dahi bir sosyal güvenlik affı konuşulmakta acaba vergi affı da yanında olur mu diye merakla beklenmektedir. Nasıl olsa 3-5 sene sonra bir af daha çıkar, bu günü kurtaralım mantığından kurtulmak şarttır.

3.5. Asgari Ücret Maliyetinin Düşürülmesi ve Kayıt Dışı İstihdamının Önlenmesi

Türkiye’de toplumun genel vergi yükü dünyaya göre çok düşük, kayıtlı üretimin vergi yükü ise çok yüksektir. İşçi çalıştırma şartları ağırlaşmış, işveren istihdamdan uzaklaştıkça bu kaynak da azalmaktadır.

“İşverenin işçi çalıştırmak için ödediği ile işçinin cebine girenin arasındaki farkın ölçüsünü ortaya koyan net ücret/işgücü maliyeti oranı vergi sisteminin, rekabet açısından işgücü maliyetine yaptığı avantaj veya dezavantaj etkisini belirlemede, bütün ülkeler bu oranı büyütme, istihdama dayalı yükümlülükleri azaltmaya çalışmaktadır” (DPT, 2001: 48).

Aşağıya 2014 yılına ait ilk altı aylık asgari ücret ve yasal kesintileri ile beraber asgari ücretliden kesilen vergi ve prim tutarları tablo halinde düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi asgari ücrette ki işveren maliyeti ve işçiden kesilen vergi prim tutarı az değildir. Asgari ücret üzerindeki maliyet düşürülerek kayıt dışı istihdamın azaltılması mümkündür.

01.01.2015-30.06.2015 Dönemi

Asgari ücret ve yasal kesintiler şöyledir:

Asgari ücret	1.201,50-
Sigorta primi İşçi payı	168,21-
İşsizlik işçi payı	12,02-
Aylık gelir vergisi (işçiden kesilen)	153,19-
Damga vergisi	9,12-
Kesintiler toplamı	342,54-
Net ücret	858,96-

01.01.2015-30.06.2015 dönemi

Asgari ücrette işveren katkısı

Sigorta primi işveren payı(%20.5)	246,31-
İşsizlik sigortası primi işveren payı(%2)	24,03-
Toplam işveren katkısı	270,33-
Asgari ücretin işverene toplam maliyeti	1.471,84-

Asgari ücretliden kesilen vergi ve prim tutarı ise 333,42- TL dir.

3.6. Nakit Para Kullanımının Azaltılması

Türkiye’de yapılan harcamaların büyük oranı nakit para ile yapılmaktadır. Bu yapılan nakit harcamalar karşılığında belge düzenlenmemektedir. Belge düzenlenmemesi envanter dengesini sağlamak için aynı zamanda belge alınmadığı sonucunu da verir. Bu durumu önlemek için harcamalar kredi kartı ya da banka kartı gibi para yerine geçen araçlarla yapılmalıdır. Türkiye’de kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınabilmesi için nakit ödeme yerine işlemlerin banka kartı veya kredi kartı kullanılarak banka hesaplarına geçirilmesi gerekmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere 27.04.2004 Tarih ve 25445 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan 213 Sayılı V.U.K. 324 sayılı tebliği ile 8.000.TL’yi aşan ödemelerin mutlak surette bankacılık sistemi üzerinden yapılması gereğini belirtmektedir.

3.7. Zirai Kazançların Vergi Düzenlemesi

Türkiye ekonomisinin yapısına bakıldığı zaman tarım sektörü her zaman önemli bir paya sahiptir. Ancak tarım sektörünün toplam vergi gelirleri bakımından tarımın ekonomide kapladığı yere uygun olmayan bir paya sahip olduğu görülebilir. Genel özelliklerine bakıldığında tarım sektöründeki kayıt dışı ekonomi sorunu yapısal bir sorundur. Tarımsal ekonominin yaygınlığı, katma değeri düşük geleneksel metotlarla küçük işletmelerce üretim yapılması, emeğin çoğu arazi sahibi olan kendi hesabına çalışanlar ile ücretsiz aile işçileri tarafından gerçekleştirilmesi ve düşük verimliliğe bağlı olarak tarımsal gelirin düşüklüğü kayıt dışı ekonomiyi arttırmaktadır (Gümüş ve Alkış, 2008: 12)

Zirai kazançlarda ki vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılmasına yönelik olarak şu önlemler alınabilir

- Üreticiden alım yapanlar veya borsada işlem görmeden zirai ürün alımında bulunanlar belirlenmelidir. Bu belirleme ile tarımda ki kayıt dışılık nispeten azaltılabilir.
- Aylar itibariyle alım satım cirolarının belirlenmesi gerekmektedir.

- Belirlenen kapasitenin altında alım satım yapanlar ve kapasitesinde sapma görülenler denetlenmelidir. Denetleme işlemleri için yerel birimlerde kontrolörlükler oluşturulmalıdır.
- Zirai ürün alım satımı yapan kapasitesi yüksek her ilden 100 mükellef belirlenmelidir (Kızılot ve Çomaklı, 2004: 28).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.Araştırmanın Yöntemi, Modeli, Evren ve Örneklem,

Veri Toplama ve Analiz Yöntemleri

4.1. Yöntem

Araştırmanın teorik kısmı hazırlanırken literatür taraması yapılmış ve araştırma ile ilgili kitap, tez, makale ve bildiri gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Adıyaman ve Gaziantep illerinde faaliyet gösteren TURMOB'a bağlı meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi algısı, kayıt dışı ekonomi nedenleri ile ilgili fikirleri ve kayıt dışı ekonomi ile ilgili çözüm önerileri düzeylerinin belirlenmeye çalışıldığı alan çalışması, verileri ise bu illerde bulunan ve rastgele seçilmiş meslek mensuplarına uygulanan soru formlarından toplanmıştır. Bu bölümde araştırma problemine uygun olarak seçilen araştırma modeli, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilen analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

4.2. Literatür

Kayıt Dışı Ekonomi ile ilgili literatürde çok sayıda yayına rastlamak mümkündür. Muhasebe meslek mensuplarının, kayıt dışı ekonomi konusundaki değerlendirmeleri ile ilgili çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar da genellikle vergi kayıp ve kaçağı ile mücadeleyi konu edinmektedir.

Yıldırım ve Özdemir (2014) çalışmasında “Muhasebe meslek mensuplarının vergi kayıp ve kaçağı ile mücadeledeki rolü üzerine bir araştırma: Giresun örneği” adlı çalışmada meslek mensuplarının vergi kayıp kaçağı ile mücadelede rollerini tespit etmek amaçlanmış ve bu mücadelede rol alabilecekleri sonucuna varmışlardır. Ayrıca Daştan tarafından (2011) yapılan “Muhasebe meslek mensuplarının vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesindeki rolü: Doğu Karadeniz Bölgesine yönelik bir araştırma” konulu çalışmada muhasebe meslek mensuplarının vergi kayıp ve kaçakları, nedenleri, önlenmesi ile ilişkisi araştırılmış ve bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Akkoç ve Demir tarafından yapılan (2011) “Kayıt dışı ekonominin Türkiye'deki düzeyi ile muhasebe meslek mensuplarının, vergi denetmenlerinin ve işletme yöneticilerinin kayıt dışı ekonomiyi algılamaları: Aydın

İli örneği”, adlı çalışmada kayıt dışı ekonomi nedenleri araştırılmış, vergi oranlarının düşürülmesi ve toplumun bilinçlendirilmesi sonucuna varılmıştır.

Buna karşın, kayıt dışı ekonomi ile muhasebe meslek mensuplarının demografik değişkenlerle arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmalara literatürde çok az rastlanması, bu konuda daha önce çok çalışma yapılmaması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

4.3. Araştırmanın Modeli ve Kapsamı

Bu çalışmada kayıt dışı ekonomi ile demografik kriterler arasındaki ilişkiyi alt boyutlar düzeyinde ortaya koymak amacıyla betimleyici bir araştırma modeli kullanılmıştır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi demografik değişkenlerin kayıt dışı ekonomi alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın modelini oluşturmaktadır.

Bu araştırma, TÜRMOB’a bağlı muhasebe meslek mensuplarını kapsamaktadır. Bu bağlamda, muhasebe meslek mensupları üzerinde anket uygulanmıştır.

Tablo.1.Araştırmanın Modeli

KAYITDIŞI EKONOMİ	DEMOGRAFİK KRİTERLER
-Algı	-Yaş
-Fikirler	-Cinsiyet
-Çözüm Önerileri	-Medeni Durum
	-Mesleki Tecrübe
	-Kariyer Durumu
	-Sahiplik Durumu
	-İşletmede Çalışan Sayısı

4.4. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan TÜRMOB'a bağlı meslek mensupları oluşturmaktadır.

TÜRMOB verilerine göre söz konusu şehirlerde yaklaşık 600 meslek mensubu bulunmaktadır. Bu çalışmada 'Tam Sayım Yöntemi' kullanılmış, ancak meslek mensuplarının bir kısmının izinli ve raporlu olmaları, bir kısmının görevi gereği dışarıda bulunmaları veya ankete katılmayı kabul etmemelerinden dolayı, 241 meslek mensubuna anket uygulaması yapılabilmektedir.

Örneklem yeterliliğini tespit etmek için Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.(KMO-Barlett) Testi uygulanmış ve 0,789 olarak bulunmuştur. Bu değer örneklemin yeterli olduğu sonucuna işaret etmektedir.

4.5. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırma kapsamında ihtiyaç duyulan bilgiler, deneklerle yüz yüze görüşme ve internet erişim yoluyla uygulanan anket yöntemi ile elde edilmiş ve bu çalışmada kullanılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan anket dört bölümden meydana gelmektedir. Bölümler bir araya getirilerek tek bir anket formunda birleştirilmiştir. Bu anket formu toplam 41 sorudan oluşmaktadır. Bu bölümlerde; 1-7 sorular kayıt dışı ekonominin algı boyutunu, 8-24 sorular kayıt dışı ekonominin fikirler boyutunu, 25-34 sorular kayıt dışı ekonominin çözüm önerileri boyutunu, 35-41 sorular demografik boyutları içermektedir.

Kayıt dışı ekonomi ölçeğinin kullanıldığı bölüm 34 sorudan oluşmaktadır. Gaziantep ve Adıyaman illerinde faaliyette bulunan TÜRMOB'a bağlı meslek mensuplarınca değerlendirilen kayıt dışı ekonominin ana hatlarını belirlemek amacıyla, anket ölçeği literatür taraması neticesinde elde edilen bulgular ışığında tarafımızca geliştirilmiştir. Bu sorular değerlendirmek için, 5 maddelik " kesinlikle katılıyorum -katılıyorum – kararsızım – katılmıyorum – kesinlikle katılmıyorum " cevaplarından oluşan, 5'li likert ölçeği kullanılmıştır.

Katılımcıların demografik özelliklerinden oluşan anket formunun bu son bölümünde ise; cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki tecrübe, kariyer durumu, sahiplik durumu ve işletmede çalışan sayısı olmak üzere yedi soru kullanılmıştır.

4.6. Kullanılan İstatistik Analizler

Anket yoluyla elde edilen bilgilerin analizi SPSS 21.0 paket programı (Statistical Programme for Social Science \ Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı) ile yapılmıştır. Bu çalışmada; güvenilirlik analizi, sonuçların Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan TÜRMOB'a bağlı meslek mensuplarının demografik özelliklerine göre farklı olup olmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız örneklem için t-testi (Independent Samples T-Test), tek yönlü varyans analizi (One Way Anova) kullanılmıştır. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan TÜRMOB'a bağlı meslek mensuplarının, cinsiyetlerine göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarının düzeylerini tespit etmek için t-testi, yaş, kariyer durumu, işletmede çalışan sayısı ve mesleki deneyim farklılıklarına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutlarının seviyelerini tespit etmek için ise tek yönlü Anova analizi kullanılmıştır.

4.7. Güvenirlik

Araştırmada kullanılan kayıt dışı ekonomi ölçeği'nin alt boyutlarının güvenilirlik analizleri, Cronbach Alpha katsayılarının hesaplanmasıyla uygulanmıştır. Yapılan analizde 241 katılımcıdan elde edilen bilgiler kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan anketin tamamı için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alfa değeri 0.844 olarak bulunmuştur. Uygulanan anketin güvenilirliğinin yüksek olduğu saptanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.Bulgular ve Yorum

5.1.Araştırmaya Katılan Meslek Mensuplarının Demografik Özellikleriyle İlgili Bilgiler

Aşağıdaki tabloda ankete katılan meslek mensuplarının demografik özellikleri belirtilmiş, demografik özelliklerine göre frekans dağılımı ve oranlar tabloya çıkarılmıştır.

Tablo 2. Ankete Katılan Gaziantep ve Adıyaman Meslek Mensuplarının Demografik Özellikler

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER		Frekans (n)	Oran (%)
CİNSİYET	Erkek	213	88.4
	Kadın	28	11.6
	Toplam	241	100.0
YAŞ	20-30 yaş	41	17.0
	30-40 yaş	79	32.8
	40-50 yaş	67	27.8
	50-60 yaş	37	15.4
	60 yaş ve üstü	17	7.1
	Toplam	241	100.0
MESLEKİ TECRÜBE	0-5 yıl	30	12.4
	6-10 yıl	39	16.2
	11-15 yıl	47	19.5
	16-20 yıl	43	17.8
	21- 25 yıl	22	9.1
	25 yıl ve üzeri	60	24.9
	Toplam	241	100.0
MEDENİ DURUM	Evli	184	76.3
	Bekar	57	23.7
	Toplam	241	100.0

KARİYER DURUMUNUZ	SM	14	5.8
	SMMM	214	88.8
	YMM	13	5.4
	Toplam	241	100.0
SAHİPLİK DURUMUNUZ	Çalışan	96	39.8
	İş yeri sahibi	145	60.2
	Toplam	241	100.0

İŞLETMEDE ÇALIŞAN SAYISI	0-1 kişi	44	18.3
	2-3 kişi	74	30.7
	4-6 kişi	41	17.0
	7-10 kişi	13	5.4
	11 kişi ve üzeri	69	28.6
	Toplam	241	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan meslek mensuplarının % 11.6'sı kadın, % 88.4'ü erkeklerden oluşmaktadır. Buna göre araştırmaya katılan Meslek Mensuplarının büyük çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu gözlenmektedir.

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının yaşlara göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun 30-40 yaş arası meslek mensuplarından (%32.8) olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının medeni durumuna göre dağılımı incelendiğinde, evli katılımcıların (%76.3), bekar katılımcıların (%23.7) olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının mesleki tecrübeye göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun 25 yıl ve üzeri (%24.9) mesleki deneyime sahip olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının kariyer durumuna göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun SMMM'lerden (%88.8) oluştuğu görülmektedir (Tablo 2).

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının sahiplik durumuna göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun işyeri sahibi (%60.2) olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının çalışan sayısına göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun (%30.7) 2-3 kişi çalıştırdıkları görülmektedir (Tablo 2).

5.2. Kayıt Dışı Ekonomi Ölçeğinde Yer Alan İfadelerin Ortalama Değerleri

Aşağıdaki tabloda ankete katılan meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi, fikir düzeyi ve çözüm öneriler sorularına verdikleri cevapların ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 3. Kayıt Dışı Ekonomi Ölçeğinde Yer Alan İfadelerin Ortalama Değerleri

KAYIT DIŞI EKONOMİ DENİNCE NE ALGILIYORSUNUZ?		
	N	Ort.
Kamu denetimine girmeden ticari faaliyeti anlıyorum	241	3.76
Kamu denetimine girip az vergi ödeme anlıyorum	241	3.08
Bir kısım faaliyetleri denetim dışı bırakmayı anlıyorum	241	3.54
Denetim dışı faaliyetleri denetim içi gibi göstermeyi anlıyorum	241	2.78
Yasa dışı illegal faaliyetleri anlıyorum	241	3.32
Kayıt dışı ekonomi önemli bir sorundur.	241	4.41
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde meslek mensupları daha aktif rol alabilirler	241	4.09

KAYIT DIŞI EKONOMİ İLE İLGİLİ NEDENLER HAKKINDA FİKİRLERİNİZ		
	N	Ort.
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce bilgisizlik ne kadar önemlidir?	241	3.27
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce bürokrasi ne kadar önemlidir?	241	4.23
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce akıllı geçinme ne kadar önemlidir?	241	3.88
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce yönlendirme ne kadar önemlidir?	241	4.00
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce haksız rekabet ne kadar önemlidir?	241	4.43
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce kanuni boşluklar ne kadar önemlidir?	241	4.29
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce eğitimsizlik ne kadar önemlidir?	241	3.57
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce ahlaki algı ne kadar önemlidir?	241	4.25
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce sermaye yetersizliği ne kadar önemlidir?	241	3.32
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce ihtiyaçlar ne kadar önemlidir?	241	3.29
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce vergi yükü ne kadar önemlidir?	241	4.43
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce kurumsal kalite ne kadar önemlidir?	241	3.78
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce kamusal harcamalar ne kadar önemlidir?	241	3.71
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce vergi cezaları ne kadar önemlidir?	241	3.98
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce diğer mükelleflerin algılanması ne kadar önemlidir?	241	3.87
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce ülkenin ekonomik durumu ne kadar önemlidir?	241	4.04
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce Meslek Mensuplarının ihmali ne kadar önemlidir?	241	3.57

KAYIT DIŞI EKONOMİNİN AZALTILMASI İLE İLGİLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ		
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi mevzuatının kısa ve anlaşılır olması ne kadar önemlidir?	241	4.20
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi oranlarının düşürülmesi ne kadar önemlidir?	241	4.49
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde belge düzeninin yerleşmesi ne kadar önemlidir?	241	4.40
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde asgari geçim standardı uygulanması ne kadar önemlidir?	241	3.69
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi idaresinin tutumu ne kadar önemlidir?	241	4.41
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde gider belgelerinin kapsamının genişletilmesi ne kadar önemlidir?	241	4.41
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde meslek mensuplarının tutumu ne kadar önemlidir?	241	4.17
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde asgari ücret maliyetinin düşürülmesi ne kadar önemlidir?	241	4.12
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde nakit para kullanımının azaltılması ne kadar önemlidir?	241	4.17
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi cezalarının arttırılması ne kadar önemlidir?	241	3.69

Ölçekte yer alan ifadelerden fikirler faktörü içerisindeki en yüksek ortalama değerleri incelendiğinde katılımcıların, “Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce vergi yükü ne kadar önemlidir?” ve ‘Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce haksız rekabet ne kadar önemlidir? (ort=4.43) sonucuna ulaŐılırken, en düşük ortalama değerlere sahip ifade ise 3.27 ile “Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce bilgisizlik ne kadar önemlidir? ” olduğu görülmektedir. Katılımcılar kayıt dışının temelinde vergi yükü ve haksız rekabeti neden olarak görmüŐ bu yönde atılacak adımlar bu problemi azaltabilir.

Ölçekte yer alan ifadelerden çözüm önerileri faktörü içerisindeki en yüksek ortalama değerleri incelendiğinde katılımcıların,“ Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi oranlarının düşürülmesi ne kadar önemlidir?” (ort=4.49) sonucuna ulaŐılırken, en düşük ortalama değerlere sahip ifadenin ise 3,69 ile “Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde asgari geçim standardı uygulanması ne kadar önemlidir?” ve ‘Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi cezalarının arttırılması ne kadar önemlidir?’ olduğu görülmektedir. Katılımcılar vergi oranlarının düşürülmesini kayıt dışının çözümü olarak sunmuş, vergi idaresinin tutumunu ve gider belgelerinin kapsamının genişletilmesini de vurgulamıŐtır.

Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkış dinamiklerini ele alan yaklaşımlar konuyu farklı bakış açılarından ele alsalar da kayıt dışı ekonomiyi bir bütün olarak

değerlendirebilmek için kayıt dışı ekonominin resmi ekonomi ile olan ilişkisinin üzerinde durulması en önemli noktayı oluşturmaktadır. Bu noktada, kurumsal iktisat yaklaşımından hareketle resmi ekonominin kurumlarının kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkisini değerlendirmek önem taşımaktadır. Kayıt dışı ekonomi ile mücadelede uygun kurumsal yapının oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tablo 4. Ölçeğin Alt Boyutları

		Algı	Fikirler	Çözüm Önerileri
N	Geçerli	241	241	241
	Geçersiz	0	0	0
	Ortalama	3,57	3,88	4,18
Yüzdelik	100	5,00	5,00	5,00

Tablo 4'e göre, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan TÜRMÖB'a bağlı meslek mensuplarının kayıt dışı ekonominin alt boyutlarından algı faktörü orta düzeyde, fikirler faktörü orta düzeyde ve çözüm önerileri faktörü yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. katılımcılar çözüm faktörü önerileri noktasında birleşmiş ancak algı ve fikir faktörleri noktasında hem fikir olamamışlardır.

5.3.Araştırma Kapsamında Kendilerine Anket Uygulanan Meslek Mensuplarının Kayıt Dışı Ekonomi Düzeylerinin Demografik Özelliklerle İlişkisinin Analizi

Araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi alt boyut düzeylerinin demografik özelliklerle ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 5. Gaziantep ve Adıyaman İllerindeki Meslek Mensuplarının Kayıt Dışı Ekonomi Düzeylerinin Demografik Özelliklerle İlişkisinin

Alt Gruplar	Yaş	N	Ortalama	Std. Sap.	P
Algı	20-30 yaş	41	3.55	0.978	0.628
	30-40 yaş	79	3.49	0.939	
	40-50 yaş	67	3.55	0.836	
	50-60 yaş	37	3.67	0.867	
	60 yaş ve üzeri	17	3.83	0.855	
	Toplam	241	3.57	0.896	

Fikirler	20-30 yaş	41	3.90	0.761	0.937
	30-40 yaş	79	3.91	0.536	
	40-50 yaş	67	3.84	0.545	
	50-60 yaş	37	3.84	0.565	
	60 yaş ve üzeri	17	3.89	0.481	
	Toplam	241	3.88	0.580	
Çözüm Önerileri	20-30 yaş	41	4.22	0.722	0.755
	30-40 yaş	79	4.14	0.468	
	40-50 yaş	67	4.23	0.526	
	50-60 yaş	37	4.10	0.564	
	60 yaş ve üzeri	17	4.19	0.650	
	Toplam	241	4.18	0.559	

Tablo 5'te araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının yaşlarına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans (One-Way Anova) analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda 20–30 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.55; 30–40 yaş arası kayıt dışı ekonomi algı düzeyi 3.49; 40-50 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.55, 50–60 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.67 ve 60 yaş ve üzeri kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.83 olarak bulunmuştur. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının yaşları ile kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.628 > 0.05$). Ancak burada yine de yaş yükseldikçe kayıt dışı ekonomi algı ölçeği algı düzeyi oranının artmakta olduğu görülmektedir.

Tablo 5'te araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının yaşlarına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda 20–30 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.90; 30–40 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.91; 40-50 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.84, 50–60 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.84 ve 60 yaş ve üzeri kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.89 olarak bulunmuştur. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının yaşları ile kayıt dışı alt ölçeği fikir düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır

($p=0.937>0.05$). Burada kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi arasında meslek mensuplarının yaş oranlarına göre bir sonuca varılamamıştır.

Tablo 5'te araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının yaşlarına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda 20–30 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.22; 30–40 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.14; 40-50 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.23, 50–60 yaş arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.10 ve 60 yaş ve üzeri kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.19 olarak bulunmuştur. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının yaşları ile kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi arasında $p<0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p=0.755>0.05$). Burada kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi arasında meslek mensuplarının yaş oranlarına göre bir sonuca varılamamıştır, ancak meslek mensupları çözüm önerisi noktasın da asgari müştereklerde bir araya gelebildikleri görülmektedir.

Tablo 6. Gaziantep ve Adıyaman İllerindeki Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi

ALT GRUPLAR	CİNSİYET	N	Ortalama	Standart Sapma	P
Algı	Erkek	213	3.56	0.913	0,667
	Kadın	28	3.64	0.768	
Fikir	Erkek	213	3.83	0.579	0,001
	Kadın	28	4.21	0.475	
Çözüm Önerisi	Erkek	213	4.14	0.572	0,009
	Kadın	28	4.43	0.358	

Tablo 6'da araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem (Independent Samples) T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Kayıt dışı ekonomi algı düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan erkek meslek mensuplarının çoğunda kayıt dışı ekonomi algı düzeyinin orta olduğu

gözlenmektedir (3.56). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan kadın meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi algı düzeyi 3.64 ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Cinsiyet ile kayıt dışı ekonomi algı arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, *t* testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p = 0.667 > 0.05$) Kadın ve erkek meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi algı düzeyinin orta düzeyde çıkması, kayıt dışı ekonomiyi algılama noktasında farklı düşündükleri, ortak noktada birleşmedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 6'da araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Kayıt dışı ekonomi fikir düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan erkek meslek mensuplarının çoğunda kayıt dışı ekonomi fikir düzeyinin orta olduğu gözlenmektedir (3.83). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan kadın meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi fikir düzeyi 4.21 ortalama değeri ile yüksek düzeyde gözlenmektedir. Cinsiyet ile kayıt dışı ekonomi fikir arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, *t* testi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. ($p = 0.001 < 0.05$) Cinsiyet ile kayıt dışı ekonomi fikir düzeyi arasında ki farklılığın nedeni kadınların kadın meslek mensupları kayıt dışı ekonomi fikir düzeyi noktasında birbirine yakın düşünmekte, erkek meslek mensuplarının ise farklı düşündükleri görülmektedir.

Tablo 6'da araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan erkek meslek mensuplarının çoğunda kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi düzeyinin yüksek olduğu gözlenmektedir (4.14). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan kadın meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi düzeyi 4.43 ortalama değeri ile yüksek düzeyde gözlenmektedir. Cinsiyet ile kayıt dışı ekonomi çözüm

önerisi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, t testi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. ($p = 0.009 < 0.05$)

Cinsiyet ile kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi düzeyi hem erkek meslek mensuplarında hem de kadın meslek mensuplarında yüksek çıkması, kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi noktasında da ağırlıklı olarak aynı çözüm önerisi noktasında birleşikleri anlaşılmaktadır. Kadın ve erkek meslek mensupları arasında kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi arasındaki anlam farkının nedeni ise kadın meslek mensupları çözüm önerisi noktasında tek seçenekte ağırlıklı olarak çözüm görmeleridir.

Tablo 7. Gaziantep ve Adıyaman İllerindeki Meslek Mensuplarının Medeni Durumuna Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi

ALT GRUPLAR	MEDENİ DURUM	N	Ortalama	Standart Sapma	p
Algı	Evli	184	3.59	0.882	0.514
	Bekar	57	3.50	0.943	
Fikir	Evli	184	3.85	0.549	0.174
	Bekar	57	3.97	0.665	
Çözüm Önerisi	Evli	184	4.16	0.539	0.589
	Bekar	57	4.21	0.624	

Tablo 7’de araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının medeni durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Kayıt dışı ekonomi algı düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan evli meslek mensuplarının çoğunda kayıt dışı ekonomi algı düzeyinin orta olduğu gözlenmektedir (3.59). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan bekar meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi algı düzeyi 3.50 ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Medeni Durum ile kayıt dışı algı ekonomi arasında da $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, t testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. ($p = 0.514 > 0.05$) Meslek mensuplarının medeni durumları kayıt dışı ekonomin algısı arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 7’de araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının medeni durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Kayıt dışı ekonomi fikir düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan evli meslek mensuplarının çoğunda kayıt dışı ekonomi fikir düzeyinin orta olduğu gözlenmektedir (3.85). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan bekâr meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi fikir düzeyi 3.97 ortalama değeri ile yüksek düzeyde gözlenmektedir. Medeni Durum ile kayıt dışı ekonomi fikir arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, t testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p=0.174 > 0.05$)

Tablo 7’de araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının medeni durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan evli meslek mensuplarının çoğunda kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi düzeyinin yüksek olduğu gözlenmektedir (4.16). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan bekar meslek mensuplarının Kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi düzeyi 4.21 ortalama değeri ile yüksek düzeyde gözlenmektedir. Medeni Durum ile kayıt dışı ekonomi çözüm önerisi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, t testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p=0.589 > 0.05$) Meslek Mensuplarının medeni durumlarına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları algı, fikir ve çözüm önerilerinde anlamlı bir fark ortaya çıkmamış, çözüm önerilerinde yüksek bir çözüm önerisi düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Tablo 8’de araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının mesleki tecrübelerine göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda 0-5 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.62; 6-10 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.64; 11-15 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.43, 16-20 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.34, 21-25 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.68 ve 25 yıl üzeri kayıt dışı ekonomi

alt ölçeği algı düzeyi 3.73 olarak ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının mesleki tecrübesi ile kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.259 > 0.05$).

Tablo 8. Meslek Mensuplarının Mesleki Deneyimlerine Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi

Alt Gruplar	Mesleki Deneyim	N	Ortalama	Std. Sap.	p
Algı	0-5 yıl	30	3.62	.904	0.259
	6-10 yıl	39	3.64	.752	
	11-15 yıl	47	3.43	1.049	
	16-20 yıl	43	3.34	.982	
	21-25 yıl	22	3.68	.659	
	25 yıl üzeri	60	3.73	.844	
Fikir	0-5 yıl	30	3.83	.708	0.474
	6-10 yıl	39	3.96	.650	
	11-15 yıl	47	3.99	.532	
	16-20 yıl	43	3.79	.459	
	21-25 yıl	22	3.78	.603	
	25 yıl üzeri	60	3.85	.567	
Çözüm Önerisi	0-5 yıl	30	4.14	.741	0.887
	6-10 yıl	39	4.19	.507	
	11-15 yıl	47	4.26	.495	
	16-20 yıl	43	4.14	.442	
	21-25 yıl	22	4.13	.603	
	25 yıl üzeri	60	4.16	.605	

Tablo 8’de araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının mesleki tecrübelerine göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda

0-5 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.83; 6-10 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.96; 11-15 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.99, 16-20 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.79, 21-25 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.78 ve 25 yıl üzeri kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.85 olarak ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının mesleki tecrübesi ile kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.474 > 0.05$).

Tablo 8’de araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının mesleki tecrübelerine göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda 0-5 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.14; 6-10 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.19; 11-15 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.26, 16-20 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.14, 21-25 yıl arası kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.13 ve 25 yıl üzeri kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.16 olarak ortalama değeri ile yüksek düzeyde gözlenmektedir. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının mesleki tecrübesi ile kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.887 > 0.05$).

Tablo 9. Meslek Mensuplarının Kariyer Durumuna Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi

Alt Gruplar	Kariyer Durumu	N	Ortalama	Std. Sap.	P
Algı	SM	14	3.69	.774	0.619
	SMMM	214	3.57	.899	
	YMM	13	3.36	1.004	
Fikir	SM	14	3.64	.767	0.297
	SMMM	214	3.89	.576	
	YMM	13	3.87	.354	
Çözüm Önerisi	SM	14	3.97	.727	0.204
	SMMM	214	4.20	.552	
	YMM	13	4.02	.438	

Tablo 9’da araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının kariyer durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda SM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.69; SMMM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.57 ve YMM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.36 olarak ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının kariyer durumu ile kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.619 > 0.05$). Meslek Mensuplarının kariyer durumlarına göre kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi ortalamalarına bakıldığında azalan bir eğilim görülmektedir. Burada kariyer arttıkça algılamada ki ortak düşünce azalmaktadır. Kariyer yükseldikçe kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi farklı anlamlar yüklenerek farklı anlaşılabilir.

Tablo 9’da araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının kariyer durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda SM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.64; SMMM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.89 ve YMM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.87 olarak

ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının kariyer durumu ile kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.297 > 0.05$). Meslek Mensuplarının kariyer durumlarına göre kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi artmaktadır.

Tablo 9’da araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının kariyer durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda SM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 3.97; SMMM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.20 ve YMM kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.02 olarak ortalama değeri ile yüksek düzeyde gözlenmektedir. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının kariyer durumu ile kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.204 > 0.05$). Meslek Mensuplarının kariyer durumlarına göre kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi farklı yükselen ve azalan bir seyir izlemektedir. Burada da aynı şekilde istatistiksel anlamda bir fark olmamış olabilir. Ancak SMMM lerin çözüm önerisinin SM lere ve YMM lere göre daha yüksek çıkması, kayıt dışı ekonominin muhasebe mesleği içerisinde çözülebileceği sonucunu vermektedir.

Tablo 10. Gaziantep ve Adıyaman İllerindeki Meslek Mensuplarının Sahiplik Durumuna Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi

ALT GRUPLAR	SAHİPLİKDURUMU	N	Ortalama	Standart Sapma	P
Algı	Çalışan	96	3.61	.916	0.536
	İş Yeri Sahibi	145	3.54	.885	
Fikir	Çalışan	96	3.93	.627	0.291
	İş Yeri Sahibi	145	3.84	.545	
Çözüm Önerisi	Çalışan	96	4.23	.575	0.235
	İş Yeri Sahibi	145	4.14	.547	

Tablo 10’da araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının sahiplik durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem T-Testi analizine tabi tutulmuştur. kayıt dışı ekonomi alt boyutları Algı Düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan çalışan meslek mensuplarının çoğunda kayıt dışı ekonomi alt boyutları algı düzeyinin orta olduğu gözlenmektedir (3.61). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan işyeri sahibi meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi alt boyutları algı düzeyi 3.54 ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Sahiplik Durumu ile kayıt dışı ekonomi alt boyutları algı düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, t testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p = 0.536 > 0.05$)

Tablo 10’da araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının sahiplik durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Fikir düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan çalışan meslek mensuplarının çoğunda fikir düzeyinin orta olduğu gözlenmektedir (3.93). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan işyeri sahibi meslek mensuplarının Fikir düzeyi 3.84 ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Sahiplik Durumu ile Fikir arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, t testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p = 0.291 > 0.05$)

Tablo 10’da araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının sahiplik durumuna göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları bağımsız örneklem T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Çözüm Önerisi Düzeyi ortalamalarına bakıldığında, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan çalışan meslek mensuplarının çoğunda Çözüm Önerisi düzeyinin yüksek olduğu gözlenmektedir (4.23). Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan işyeri sahibi meslek mensuplarının Çözüm Önerisi düzeyi 4.14 ortalama değeri ile yüksek düzeyde gözlenmektedir. Sahiplik ile Çözüm Önerisi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir fark olup olmadığına bakıldığında, t testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

($p=0.235>0.05$) Ancak yine de küçük de olsa bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık İşyeri sahibi meslek mensuplarında ki oran, çalışan meslek mensupları oranından 3 alt düzeyde de (algı, fikir ve çözüm önerisi) daha düşük hissedilmektedir. Bu sonucun nedeni olarak da iş yerinde çalışan meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi konusundaki hassasiyetlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Kayıt dışı ekonomi kavramı kayıt dışı ekonominin ortaya çıkış dinamikleri çok farklılık göstermektedir. Bu nedenle ele alınan konularda ki farklı yaklaşımlar, farklı bakış açıları, konunun ölçülmesinde ve ortaya çıkış dinamiklerinin belirlenmesinde henüz bir fikir birliğine varılamamış olmasından dolayı orta düzeyde çıkmaktadır.

Tablo 11. Meslek Mensuplarının Çalışan Sayısına Göre Kayıt Dışı Ekonomi Alt Boyut Düzeylerinin Analizi

Alt Gruplar	Yaş	N	Ortalama	Std. Sap.	P
Algı	0-1 kişi	44	3.65	.894	0.298
	2-3 kişi	74	3.53	.946	
	4-6 kişi	41	3.55	.882	
	7-10 kişi	13	4.05	.973	
	11 ve üzeri kişi	69	3.49	.828	
Fikirler	0-1 kişi	44	3.95	.600	0.592
	2-3 kişi	74	3.85	.558	
	4-6 kişi	41	3.79	.608	
	7-10 kişi	13	3.76	.634	
	11 ve üzeri kişi	69	3.93	.566	
Çözüm Önerileri	0-1 kişi	44	4.23	.537	0.641
	2-3 kişi	74	4.13	.555	
	4-6 kişi	41	4.10	.720	
	7-10 kişi	13	4.28	.381	
	11 ve üzeri kişi	69	4.22	.497	

Yukarıdaki tablo da araştırma kapsamında kendilerine anket uygulanan meslek mensuplarının çalışan sayısına göre kayıt dışı ekonomi alt düzeylerinin ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 11’de araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının işletmede çalışan sayısına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda; 0-1 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.65; 2-3 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.53; 4-6 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.55, 7-10 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 4.05 ve 11 ve üzeri çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği algı düzeyi 3.49 olarak ortalama değeri ile orta düzeyde gözlenmektedir. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının çalışan sayısı ile kayıt dışı alt ölçeği algı düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.298 > 0.05$).

Tablo 11’de araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının işletmede çalışan sayısına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda; 0-1 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.95; 2-3 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.85; 4-6 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.79, 7-10 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.76 ve 11 ve üzeri çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği fikir düzeyi 3.93 olarak bulunmuştur. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının çalışan sayısı ile kayıt dışı alt ölçeği fikir düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.592 > 0.05$).

Tablo 11’de araştırmaya katılan Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının işletmede çalışan sayısına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları tek yönlü varyans analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda; 0-1 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm

önerisi düzeyi 4.23; 2-3 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.13; 4-6 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.10, 7-10 arası çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.28 ve 11 ve üzeri çalışanı olan işyerlerinde kayıt dışı ekonomi alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi 4.22 olarak bulunmuştur. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının çalışan sayısı ile kayıt dışı alt ölçeği çözüm önerisi düzeyi arasında $p < 0.05$ anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olup olmadığı test edilmiş ve anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = 0.641 > 0.05$). Meslek mensuplarının işletmede çalışan sayısına göre kayıt dışı ekonomi alt boyutları algı, fikir ve çözüm önerisi düzeyinde her hangi ilişki bulunmamaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

6.Sonuç ve Öneriler

6.1.Sonuç

Kayıt dışı ekonomi, kayda geçirilmeyen ya da geçirilemeyen, aynı zamanda denetlenemeyen, devletten gizlenen faaliyetler olarak tanımlanabilir. Kayıt dışı ekonomi, kamunun denetimi dışındaki ekonomik faaliyetler olarak da ifade edilebilir. Kayıt dışı ekonomi, ya hiç belgeye bağlanmayarak ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle (muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge) gerçekleştirilen ekonomik olayın, devletten tamamen veya kısmen gizlenerek, kayıtlı yani resmi ekonominin dışına taşınmasıdır.

Kayıt dışı ekonomiye ilgi II. Dünya savaşı sonrasında başlamış, Fransa'da ilki 1936'da sonraki 1940 yılında olmak üzere kayıt dışı istihdam konusunda yasal düzenlemeler yapılmış, ilk defa 1958 yılında Phillip Cagan tarafından A.B.D.'de kayıt dışı ekonominin hacmi ölçülmeye çalışılmıştır. Konunun hala güncel olmasının nedeni ise, genellikle bir sorun olarak görülen olgunun ortadan kaldırılamamış olmasıdır.

Kayıt dışı sektörün büyüklüğünün, başta işsizlik oranı, bölgeler arasında gelir dağılımı farklılığı, kişi başına düşen gelir ve hatta enflasyon olmak üzere bütün sosyoekonomik göstergelere etkileri olacaktır.

Kayıt dışı ekonominin en önemli olumsuzluklarından biri de vergi kaybı yaratmasıdır. Kayıt dışı ekonominin, kaynak dağılımında etkinlikten uzaklaşma ve gelir dağılımını bozucu etkileri nedeniyle ekonomide yarattığı refah kaybı, rekabette eşitliği bozması ile devletin varlığına olan kamu güvenini sarsması diğer olumsuzlukları arasında sayılabilir.

Kayıt dışı ekonomi ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişiklik gösteren mali, ekonomik, sosyal, siyasal ve hukuki unsurlardan bir ya da bir kaçının etkisi ile ortaya çıkıp yine bu unsurların etkisi ile büyüyen bir olgudur. Ekonomik, sosyal, siyasal ve mali alandaki kendisine uygun gelişmelerle beslenip gelişmekle beraber, kendi varlığı da büyüklüğü ile orantılı olarak bu alanlar üzerinde etkili olmaktadır.

Ekonomik alanda; istatistiksel göstergeleri bozup, haksız rekabet yaratıp, kaynak kullanımında etkinliği bozarak, sosyal alanda; vergi yükü ve gelir dağılımında adaleti bozup sosyal adaleti sarsarak, hukuki alanda hukuk devletine zarar vererek, mali alanda ise vergi kaybı yaratarak önemli negatif dışsallıklara sahiptir.

Kayıt dışılık, dünyanın temel gerçeklerinden birisidir. Bu konuyla ilgili en temel zorluk, bu faaliyetlere kimlerin katıldığıнын, faaliyetlerin ortaya çıkış sıklığının, büyüklüğünün tespitiyle ilgilidir. Ülkeler bu faaliyetleri denetim altına alabilmek için cezalandırma, kanuni takibat, eğitim ve ekonomik tedbirler uygulamaktadırlar.

Dünyadaki tüm gelir idareleri giderek artan oranda yeni bir mükellef tipolojisi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yeni düzenin ortaya çıkardığı yeni vatandaş tipinin hiç kuşkusuz sonucu olan bu yeni mükellef tipini kavramak ve vergilendirmek son derece zorlaşmaktadır. Eskiden tüm vergisel faaliyetler nerdeyse bir ülke sınırları içinde gerçekleştiğinden o ülke vergi idareleri daha kolay çalışabiliyorlardı. Ancak artık yeni mükellef tipi “uluslararası” bir tip olup vergilendirmesi ve kavranması son derece zordur. Diğer taraftan şirket birleşme ve satın almaları, uluslararası dev şirketlerin giderek artan etkinliği, gücü ülke sınırları ile sınırlı hükümetleri kendi aralarında işbirliğine zorlayan diğer nedenlerden bazılarıdır. Bu ve benzeri nedenlerle günümüzde gelişmekte olan tüm ülkelerin ortak problemi “milli vergi tabanlarının giderek erimesi” olmuştur.

Dolayısıyla direkt vergilendirme giderek zorlaşırken endirekt vergiler üzerindeki adaletsiz yük ister istemez artacak gözükmektedir.

Bu konuların bilinmesi etkin tedbirler ve kararlar alınmasını kolaylaştırır. Ancak, kayıt dışılık faaliyetleri içinde bulunanların kendini gizlemeleri bu işi zorlaştırmaktadır.

Bu çalışmada, kayıt dışı ekonomiyi ve kayıt dışı ekonomiyi etkileyen faktörleri ve çözüm önerilerini meslek mensuplarının bakışı açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının ekonomik sistem içinde önemli rol oynadıkları, bu sorunla mücadele ederken bu meslek mensuplarının da mutlaka desteğinin alınması gerektiğini, kayıt dışı ekonomi ile ilgili bilgilerinin ve ilgilerinin bulunması, mali kayıtların bekçisi durumunda olmaları, mükellef ile kamu

kurumları arasında köprü ve aracı olmalarından dolayı düşünceleri ve önerileri önem taşımaktadır. Fatura düzenlenmesi ve fatura alınmasından tutun bir işletmenin giderleri konusunda her türlü bilgi ve belge kaydı meslek mensuplarındadır. Meslek mensubu, bir işletmenin ekonomik faaliyetinin tümünün içerisinde yer alır.

Bu araştırma ile Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan TÜRMOB'a bağlı meslek mensuplarının üzerinde, kayıt dışı ekonomi ölçeğinin alt boyutları ile demografik değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyi ortaya konmuştur.

Yapılan çalışma ile kayıt dışı ekonomi ölçeğinin alt boyutları olan algı, fikir ve çözüm önerisi düzeyi ile muhasebe meslek mensuplarının demografik değişkenlerinden yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki tecrübe, kariyer durumu, sahiplik durumu ile çalışan sayısı arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir.

- Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının kayıt dışı ekonomi ölçeği alt boyutlarından algı düzeyi ve fikir düzeyinin orta, çözüm önerisi düzeyinin ise yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.
- Demografik değişkenlerin kayıt dışı ekonomi ölçeği alt boyutları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda; Yaş değişkeninin, Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının algı, fikir ve çözüm önerisi alt boyutuna ilişkin değerlendirmelerde anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının algı, alt boyutuna ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği ancak fikir ve çözüm önerisi alt boyutlarına ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Gaziantep ve Adıyaman illerinde mesleki faaliyette bulunan meslek mensuplarının algı, fikir ve çözüm önerisi alt boyutuna ilişkin değerlendirmelerinin medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

- Araştırma kapsamındaki bulunan meslek mensuplarının algı, fikir ve çözüm önerisi alt boyutuna ilişkin değerlendirmelerinin mesleki deneyim ve kariyer durumu değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.
- Meslek mensubunun iş yeri sahibi olma veya bir iş yerinde çalışan olma durumu ile kayıt dışı ekonomi ile mücadelenin alt boyutları olan algı, fikir ve çözüm boyutlarındaki değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- Meslek mensuplarının iş kapasiteleri ve çalıştırdıkları personel sayıları ile kayıt dışı ekonomi arasında bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmeye yönelik sorulan soruya alınan cevaplardan her iki ildeki meslek mensuplarının değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür.
- Kayıt dışı ekonomi ölçeğinin algı boyutunun orta düzeyde olması meslek mensuplarının toplumsal reflekslerinin zayıfladığını anlamına gelebilir. Bu sonuca, Türkiye ekonomisinin uzun yıllardan beri mücadelesini verdiği başta yüksek enflasyon, yüksek faiz, cari açık, işsizlik ve kayıt dışı ekonomi gibi birçok sorunun bir türlü arzulanan seviyede çözüme kavuşturulmamış olması en temel gerekçedir. Bu durumun toplumun bütün kesimlerinde olduğu gibi meslek mensupları düzeyinde de bir rehavete ve vurdumduymazlığa neden olduğu söylenebilir.
- Kayıt dışı ekonomi ölçeğinin fikir boyutunun orta düzeyde olması yukarıda bahsedilen toplumsal refleks zayıflığının sonucu olarak değerlendirilebilir.
- Kayıt dışı ekonomi ölçeğinin çözüm önerisi boyutunun yüksek olması meslek mensuplarının yatay eşitsizlikten usandığı ve çözüme susadığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Kayıt dışı ekonomi, başta eğitim olmak üzere ekonomik, sosyal, hukuki, ahlak vb. birçok nedene bağlı olarak ortaya çıkan bir sorundur. Dolayısıyla çözümü de bu alanları içine alan bütüncül bir perspektif ile konunun ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

6.2.Öneriler

Araştırmadan elde edilen ve yukarıda özetlenen bulgular çerçevesinde, kayıt dışı ekonomi sorunun çözümüne meslek mensuplarının katkısının ne olabileceği ve ne tür önlemler alınması gerektiği ile ilgili öneriler şöyle özetlenebilir.

➤ Meslek mensupları kayıt dışı ekonomiyi ortaya çıkaran diğer en önemli bir neden olarak gelir ve vergi dağılımındaki dengesizlikler, ülkemizde mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin ve sosyal güvenlik prim oranlarının yüksekliği olarak değerlendirmişlerdir. Yüksek gelir tabakasında bulunan ve ödeme gücü yüksek olan kişi ve kurumlardan daha yüksek oranlarda vergi alınmalıdır. Ancak ülkemizde bu yeterince sağlanamadığı için düşük gelir tabakasındaki kişilerin de vergilendirilmesi zarureti ortaya çıkmaktadır. Bu da kayıt dışı ekonomiyi azaltan değil arttıran fikir olarak değerlendirilmiştir.

➤ Meslek mensupları kayıt dışı ekonomiyi ortaya çıkaran diğer en önemli bir neden olarak haksız rekabeti görmektedir. Kayıt dışı ekonominin temelinde yatan bir fikir olarak öne çıkmakta, kamu otoritesi haksız rekabet ortamı oluşturmadan, mevcut haksız rekabet ortamını ortadan kaldırmalı, gerekirse meslek örgütlerine yasal bir düzenleme ile yetkiler vermelidir. Meslek örgütleri siyasetin içerisine girmeden objektif davranmalıdır.

➤ Meslek mensupları kayıt dışı ekonomiyi ortaya çıkaran diğer en önemli bir neden olarak ahlaki algıyı önemsemekte, bu yapının ortadan kaldırılması için ahlaki algının doğru anlaşılması için vergi idaresinin buna uygun davranması, yanlış algılara sebebiyet vermemelidir. Buna uymayanlarda sosyal manada da cezalandırılmalıdır.

➤ Kanuni boşluklar ve bürokrasi de meslek mensupları tarafından kayıt dışı ekonominin nedenleri olarak önemsenmiş, bu konuda yasal ve idari düzenlemeler gözden geçirilmelidir.

➤ Meslek mensupları kayıt dışı ekonomiyi büyük bir sorun olarak görmektedir. Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde meslek mensupları daha aktif rol alabilir. Ancak bu rol yasal ve ekonomik bir zemine oturtulmalıdır. Bu zemin ücretini devletten alan

bir meslek örgütü olmalı, vergi mükellefi ile olan parasal bağ ortadan kaldırılmalıdır. Aksi bir durum parasal bir rekabet ortaya koyacağından haksız rekabet oluşturacak, meslek ilkelerinden uzaklaştırır. Bu kesimin bir kamu hizmeti gördüğüne inanılıyor ise bu hizmetlerin karşılığının da maddi ve manevi olarak verilmesi gerekir. Hizmetinin karşılığını defterini tuttuğu veya hizmet sunduğu müşterisinden alan meslek mensuplarının işlerini tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerine sadık kalarak yürütmeleri ve etkili bir kamu hizmeti sunmaları güç olur.

➤ Meslek mensupları kayıt dışı ekonominin çözümü için vergi mevzuatını kısa ve anlaşılır basit olmasını önemsemiştir. Sürekli yasal değişiklikler ve mevzuatın çok geniş ve karışık olması, yasaların, tebliğlerin, sirkülerin çokluğu, son zamanlarda torba yasa diye çıkarılan anlaşılması ve okunması çok zor olan yasalar iş ve işleyişi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle vergilendirme konusundaki yasal düzenlemelerin ve uygulamaların da yeniden gözden geçirilmesinde yarar bulunmaktadır

➤ Çağdaş hukuk devletlerinde toplumu ilgilendiren konular hukuki normlar ile düzenlenir. Ancak ülkemizde birçok alanda olduğu gibi kayıt dışı ekonomi sorunsalı ile ilgili olarak hukuki düzenlemelerde ve hukukun uygulanması noktasında çok önemli eksiklikler bulunmaktadır. Hukuki düzenlemelere uymamanın yaptırımını hiç yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla mevcut yapı, bir kısım kişi ve kurumlara kayıt dışılık için fırsatlar sunduğu gibi adeta teşvik ettiği dahi söylenebilir. Bu nedenle öncelikle, Devleti yönetenlerin bu konunun bir sorun olduğunu düşünüyorlar ise hukuksal düzenlemelerdeki eksiklikleri gidererek, uygulamaların denetlenmesi konusunu yeni bir bakış açısıyla tekrar ele almalıdırlar.

➤ Faturalı ve fişli alış-veriş düzeninin yerleştirilmelidir. Bunun denetimi meslek mensuplarına yetki vererek vergi denetim elemanları ile birlikte düzenli denetim sağlanmalıdır.

➤ Kamu harcamaları fırsat eşitsizliği oluşturmadan verimlilik esas alınarak yapılmalı, diğer mükellef algısı oluşturmamak için denetim ve cezalar adil olmalıdır.

➤ Ayrıca yaşam standardına bakılmalı, nereden buldun? Denebilmelidir. Kamu idareleri varlık artışı bilgisini vergi idaresi ile paylaşmalı, idarede adil davranarak sorgulamalı vergisini almalıdır.

- Kayıt dışı ekonominin nedenleri olarak bilgisizlik ve sermaye yetersizliği fikri, çok fazla önemsenmemiş, kayıt dışı kalmanın nedenleri arasında öne çıkmamıştır.

Kaynakça

- Acar, F., Işık,N.(2003). Kayıt Dışı Ekonomi: Ölçme Yöntemleri, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (13),118-125.
- Acar, F. (2005). “Kayıt dışı Ekonomiyle Mücadelede Gelinek Nokta ve Yapılması Gerekenler”, [http: //www.kayitdisiekonomi.com/makale /detay.asp?id=32](http://www.kayitdisiekonomi.com/makale/detay.asp?id=32), 22.01.2012.
- Adam, M. C., V. Ginsburgh.(1985). “*The Effects of Irregular Markets on Macroeconomic Policy: Some Estimates for Belgium*”, *European Economic Review*, (1), 15-33.
- Akalın, G. (1996). “Kayıt Dışı Ekonomi Sorunu ve Yasa Tasarısı (II).” *Vergi Dünyası*,(30),10-36.
- Akbaş, M. (1990). *Vergi İncelemeleri ve Vergi Denetimi*. Yayın No: 1990/308, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Planlama Koordinasyon Kurulu,Ankara.
- Akkoç, F., Demir, S.(2011). “Kayıt Dışı Ekonominin Türkiye’deki Düzeyi İle Muhasebe Meslek Mensuplarının, Vergi Denetmenlerinin ve İşletme Yöneticilerinin Kayıt Dışı Ekonomiye Algılamaları: Aydın İli Örneği” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,(26), 1-11.
- Aktan, C.C., Tutar, H.(2006). *Organizasyonlarda Kurallar ve Kurumlar: Kurumsal Kültür*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurumu Yayını.
- Aktan,C.C.,Vural, İ.Y. (2006). *Vergileme Ekonomisi Ve Vergileme Psikolojisi* Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Altuğ, O. (1999). “*Kayıt dışı Ekonominin Boyutları*,” Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, (15),240- 257.

- Altuğ, O. (1994). “*Kayıt Dışı Ekonomi.*”: İstanbul: Cem Ofset Matbaacılık.
- Arıkan, Z. (1994). *Kayıt Dışı (Vergilenmeyen) Ekonomi*. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi,(Ekim) 31, 56.
- Aydemir, Ş. (1995)*Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi*. Maliye Hesap Uzmanları Dergisi, (9),30-33.
- Aygen, F. (2003). “*Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri ve Bunların Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri ve Bunların Önlenmesinde Denetimin Rolü.*” Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilen, A. (2007). *Kayıt Dışı Ekonomi Ve Kayıt dışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Çabalar*. Muhasebe Ve Finansman Dergisi, (36), 137-143.
- Bulut H.M. (2007). “*Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Etkileri Ve Kayıt Dışı İle Mücadele Yöntemleri: Türkiye Örneği*”. Yüksek Lisans Tezi,Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Carter, M.(1984).“*Issues In The Hidden Economy A Survey.*” Economic Record.
- Çelik, C.(2005). *Vergi Kaçakçılığı İle Mücadelede Alınması Gereken Önemli Tedbirler*. Vergi Dünyası Dergisi (284), 1-9.
- Çelikkaya, A.(2002). *Mükelleflerin Vergiye Gönüllü uyumunu etkileyen Faktörler*. e-Akademi. Hukuk, Ekonomi ve siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi,(5). e-akademi.org/makaleler/acelikkaya-1.htm.
- Çizgici, G.(2003). “*Kayıt Dışı Ekonominin Türkiye Açısından İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Daştan, A.(2011). “Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Kayıp Ve Kaçaklarının Önlenmesindeki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesine Yönelik Bir Araştırma” *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,25.(2),181-204.
- Dayanç, M.(2000). “*Yabancı Kaynak Gider Kısıtlamasının Kapsamı*”. Vergi Dünyası Dergisi, (226),96-99.
- Derdiyok, T. (1993). “*Türkiye’nin Kayıt Dışı Ekonomisinin Tahmini.*” İktisat Dergisi, (Mayıs), 14- 54.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı (2002). Vergi Politikalarının Üretim ve İhracata Etkileri, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, (11),12-32.
- Dinçer, B.(2007). *Kayıt Dışı Ekonomi Ve Rekabetçi Piyasalar Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğrusöz, B. (2004). Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele Açısından Vergi Hukuku Özel Hukuk ilişkilerine Bakış, “*Türkiye’ de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları*” konulu 19. Maliye Sempozyumu, Yaklaşım Yayıncılık, Ağustos/2004, 159.
- DPT.(2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. 608., Ankara: DPT Yayını No: 2597.
- DPT. (2001). Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara:DPT Yayınları, Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT, (2007). Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: DPT Yayınları.
- Dursun, S. (2012). *Türkiye’de Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk ve İş Güvenliği*. İstanbul; Beta Yayınları.

Ekin, N. (1995). *Kayıt Dışı Ekonomi, Enformel İstihdam*. İstanbul: İTO Yayınları.

Fidan, N. (2000). *Kayıt Dışı Ekonomi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Çanakkale: 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fleming, M.H., Roman, J., Farrell, G. (2000). The Shadow economy,
Journal of International Affairs, 53 (2), 387-409.

Frey, B.S., Weck-Hanneman, H. (1984). The Hidden economy as an unobserved
variable, *European Economic Review*, 26 (1), .33-53.

Fukuyama, F.(1999). "Social Capital and Civil Society. Conference on Second
Generation Reforms." Washington, Creation Of Prosperity.

Gerçek, A. (2004). Türkiye’de Vergi Kayıp Ve Kaçakların Önlenmesi Açısından
Vergi İdaresinin Sorunları Ve Yeniden Yapılandırma Önerisi. *E-Yaklaşım
Dergisi* Haziran Sayısı. Ankara.

G.İ.B. Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı 2008-2010. Gelir
İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme başkanlığı, Ankara: Gelir İdaresi
Başkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2008-2010.

GİB. Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Kayıt Dışı İle
Mücadele İle Eylem planı. Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme
Başkanlığı, Ankara: Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme
Başkanlığı, 2009.

Gümüş, İ., Alkış, H.(2008). "Kayıt Dışı İle Mücadelede Kooperatifçiliğin Rolü"
Karınca kooperatif postası,(857),12-20.

Günay, A. (2000). *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi’nin Vergi Gelirleri Üzerindeki
Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü.

- İkiz, A. S. (2000). *Kayıt Dışı Ekonomi ve Türkiye’de Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlgin, Y. (1995). *Kayıt Dışı Ekonomi Ve Türkiye'deki Boyutları*. Devlet Planlama Teşkilatı Dergisi, (162),37-45.
- İlhan, G. (2007). *Vergi Ödemeyi Etkileyen Ekonomik Faktörler*. Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E. Dergisi,(12),1- 2.
- Kapanoğlu, A.(2010). “*Kayıt Dışı Ekonomi ve Yolsuzluk*” Maliye Teftiş Kurulu Ankara,
- Karatay, Ö. (2009). *Kayıt Dışı Ekonominin Ülke Ekonomisine Etkileri Ve Toplumsal Maliyeti*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karyağdı, N.(2001). “*Toplam Kalite Yönetimi ve Türk Vergi İdaresi.*” Ankara Sanayi Odası Yayını (51), 89- 101.
- Kaşkar, M. E.(1996). *Türkiye’de Vergi Denetiminin Etkinliği ve Vergi Kaçakçılığını Önlemedeki Rolü*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 60-61.
- Kaygusuzoğlu, M.,Uluyol, O.(2011). “İşletme Yöneticilerinin Muhasebe Bilgilerini Kullanım Düzeyinin Araştırılması ve Adıyaman Uygulaması” *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 305-315.
- Kencebay, B.(2009). *Kayıt Dışı Ekonomiye Eylem Stratejisi Eylem Planı*. Gelir İdaresi Başkanlığı, Ankara: Strateji geliştirme Daire Başkanlığı.(87), 2-45.
- Kıldış, Y. (2000). *Kayıt Dışı Ekonomi ve Etkiler*. Vergi Sorunları Dergisi (Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayın), (144),174- 191.

- Kıldış, Y. (2000). “*Kayıt Dışı Ekonomi ve Etkileri – 1*” Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 144 (Eylül) , 180-195.
- Kılıçbay, A. (1993). “*Değişen Dünyada Türk Ekonomisi*”. Denizli: Cem Yayınevi.
- Kılıçdaroğlu, K. (2000). “*Suç Ekonomisini Önleme, Yargı Cephesi ve Sorunlar.*” Vergi Dünyası,(225),18-25.
- Kılıçdaroğlu, K. (2001). “*Nasıl Bir Gelirler Politikası*”. Yaklaşım Dergisi, Haziran. (102), 40-42.
- Kırcı, N. (2006). *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Tahmini: Ekonometrik Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisan Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırkulak, B.(2002). “*Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Vergilendirilmesi.*” Vergi Sorunları Dergisi,(167), 132- 164.
- Kızılot ř., Çomaklı, ř., Ertan ř. (2004). Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi ve Boyutlarının Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları*, (8). 14-28.
- Nadaroğlu, H. (1996). “*Kamu Maliyesi Teorisi Uygulaması*”. Kamu Maliyesi Teorisi. 9.Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.ř., 1996.
- Masak, (2002). Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri ve Etkileri. Masak Faaliyet Komisyonu Raporu, Ankara. Maliye Bakanlığı Yayınları.(2603),10-15.
- Michale C. (1984), “*Issues In The Hidden Economy A Survey*”, Economic Record, Vol: (60), 189-219.
- Mutlu, A., Çelen, M.(2012). Türkiye’deki Dolaylı Vergi Yapısının Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Etkileri. *TÜSİAD Yayınları İstanbul*.

- Önder, M. (2012). “*Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Ve Uluslararası Uygulamalar Işığında Çözüm Önerileri*”. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (37).
- Özçelik, Ö. Y., Özer E.(2006). “Kayıt Dışı Ekonomiyi Olgusunu Azaltmaya Yönelik Öneriler.” *Mali çözüm dergisi*, (74), 214-232.
- Özel İhtisas Komisyonu Raporu.(2007). Vergi. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Paldam, M.(2000). Social Capital: One or Many? Definition and Measurement. *Journal of Economic Surveys* Volume Aarhus. (14), 53-629.
- Portes, A. Castells, M., Benton, L.A. (1989). *The Informal Economy: Studies in Advanced and Less Developed Countries*, The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 11-37.
- Sarılı, M. (2002). “Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Tedbirler.” *Bankacılar Dergisi*, (41), 3-57.
- Savaşan, F. (2011). Seta Analiz, 12. Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Ve Kayıt Dışılıkla Mücadelenin Serencamı. *Seta Analiz Dergisi*, (3), 1-35.
- Seyidoğlu, H. (2002) *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Güzem Can yayınları.
- Sıvacı, C. (2007). Kayıt Dışı Ekonomi ve Kadim Projesi. *Bütçe Dergisi*, (27), 40-54.
- Sugözü, İ. H. (2010). Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemede Vergi Politikaları. Doktora Tezi, Konya: *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 179.

- Şaan, A.(2008). *Türkiye’de Vergi Kaçakçılığının Önlenmesinde Vergi Denetiminin Etkinliği*. Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeker, N.(1994). *Hukuksal Yapısıyla Vergi incelemesi*. İstanbul: Beta Yayınları,
- Şengül, S. (1997). *Bir Hurafe: Kayıt Dışı Ekonomi: Vergi Sistemi ve Vergi İdaresinin İç Yüzü*. Ankara: İmaj Yayınları.
- Şimşek, A.(2013). *Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü*. Kalkınma Bakanlığı, Ankara, Kalkınma Bakanlığı yayınları.
- Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı.(2002). *Vergi Politikalarının Üretim ve İhracata Etkileri*. Ankara: Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, (11).
- Tecim, B. A. H. (2008). *Kayıt Dışı Ekonomide Vergi Ve Vergi Denetiminin Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Toptaş, Ü. (1998). “*Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri*.” Türkiye Esnaf–Sanatkarlar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü Yayını, 77.
- Tosuner,M., Arıkan, Z. (2003). “Resen Vergilendirme ve Sorunlar.” *Vergi Sorunları Dergisi*,(177), 68-80.
- Tosuner, M. (1995). “Vergi Kayıp ve Kaçakları Sorununa İlişkin Görüş ve Öneriler .” *Vergi Sorunları Dergisi*, No. 85 (Ekim): 65.
- Türkoğlu, G. (1997). “Kayıt Dışı Ekonominin Nedenleri ve Öneriler”. *Mali Çözüm Dergisi*, (74), 43, 123.
- US, V. (2004). “Kayıt dışı Ekonomi Tahmini Yöntem Önerisi: Türkiye Örneği”. Türkiye Ekonomi Kurumu. TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü.

Us, V. (2006). “Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı Ekonomiyi Ölçmeye Yönelik Ampirik Bir Çalışma: Elektrik Üretimi Yaklaşımı”. *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (8/1), 95,111.

Ülgen, Ü., Öztürk, U. (2007). “Kayıt Dışı Ekonomi, Türkiye Serüveni.”: *Hakemli Bilimsel Süreli Soyo ekonomi Dergisi*.6,3.

Ülker, M. (2003). “Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi Ve Türkiye'ye Yansımaları.” *Maliye Ve Hukuk Yayınları*, (17), 240- 253.

www.ekodialog.com.com.Erişim Tarihi:05.05.2014 .

www.gib.gov.tr. 01 05 2014. (05 01, 2014 tarihinde erişilmiştir).

www.ntvmsbbc.com/id/25407029/.ErişimTarih:i05.04.2014.08122012.

www.ntvmsbbc.com/id/25407029/Erişim Tarihi: 05.04.2014

www.sabah.com.tr/Ekonomi/2012/12/19/., Erişim Tarihi:05.05.2014)19.12.2012 tarihinde erişilmiştir).

www.sabah.com.tr/Ekonomi/2012/12/19/., Erişim Tarihi:05.05.2014 (05 05, 2014 tarihinde erişilmiştir).

www.muhasabedersleri.com..Erişim Tarihi:05.05.2014).

[www. http://tr.wikipedia.org](http://tr.wikipedia.org). 06 01 2015. (06 01, 2015 tarihinde erişilmiştir).

Yalçıncı, A. (2002). “*Kayıt dışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Vergi Politikaları ve Değerlendirilmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezii Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yerlikaya, G. K. (2011). Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.(XV), 1-2.

Yıldırım, M., Özdemir, M. (2014). “Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Kayıp Ve Kaçağı İle Mücadeledeki Rolü Üzerine Bir Araştırma: Giresun Örneği”.Akademik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, (5).487-515.

Yılmaz, G. Akgül. (2006). “Kayıt Dışı Ekonomi ve Çözüm Yolları.” İstanbul. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları.

Yılmaz, G.(1994). "Refah Ekonomisi ve Gelirin Yeniden Dağılımı". *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, (Cilt X, 1,2).277-291.

Yılmaz, G. (1998). “Yeraltı Ekonomisinin Doğurduğu Vergi Kaybının Hesabı ile İlgili Yaklaşımlar ve Türkiye’de Yeraltı Ekonomisinin Doğurduğu Vergi Kaybı,” *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi* (Cilt XIV, Sayı 1), 483.

Yurdakul, F. (2008). “Türkiye’ de Kayıt Dışı Ekonomi: Bir Model Denemesi.” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 63,4.

EKLER

Anket Soru Formu

KAYIT DIŞI EKONOMİ DENİNCE NE ALGILIYORSUNUZ ?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Kamu denetimine girmeden ticari faaliyeti anlıyorum	☐	☐	☐	☐	☐
Kamu denetimine girip az vergi ödeme anlıyorum	☐	☐	☐	☐	☐
Bir kısım faaliyetleri denetim dışı bırakmayı anlıyorum	☐	☐	☐	☐	☐
Denetim dışı faaliyetleri denetim içi gibi göstermeyi anlıyorum	☐	☐	☐	☐	☐
Yasa dışı illegal faaliyetleri anlıyorum	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önemli bir sorundur.	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde meslek mensupları daha aktif rol alabilirler	☐	☐	☐	☐	☐

KAYIT DIŞI EKONOMİ İLE İLGİLİ NEDENLER HAKKINDA FİKİRLERİNİZ

	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Kararsızım	Önemli	Çok Önemli
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce bilgisizlik ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce bürokrasi ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce akıllı geçinme ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce yönlendirme ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce haksız rekabet ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce kanuni boşluklar ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce eğitimsizlik ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce ahlaki algı ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce sermaye yetersizliği ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce ihtiyaçlar ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce vergi yükü ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐

Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce kurumsal kalite ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce kamusal harcamalar ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce vergi cezaları ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce diğer mükelleflerin algılanması ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce ülkenin ekonomik durumu ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı kalmanın temelinde sizce meslek mensuplarının ihmali ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐

KAYIT DIŞI EKONOMİNİN AZALTIKMASI İLE İLGİLİ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Kararsızım	Önemli	Çok Önemli
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi mevzuatının kısa ve anlaşılır olması ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi oranlarının düşürülmesi ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde belge düzeninin yerleşmesi ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde asgari geçim standardı uygulanması ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi idaresinin tutumu ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde gider belgelerinin kapsamının genişletilmesi ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde meslek mensuplarının tutumu ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde asgari ücret maliyetinin düşürülmesi ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde nakit para kullanımının azaltılması ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐
Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde vergi cezalılarının arttırılması ne kadar önemlidir?	☐	☐	☐	☐	☐

Meslek Mensubunun Demografik Özellikleri:**Yaşınız**

20-30 Yaş Arası

30-40 Yaş Arası

40-50 Yaş Arası

50-60 Yaş Arası

60 Yaş Üstü

Cinsiyetiniz

Erkek

Kadın

Medeni Durumunuz

Evli

Bekar

Meslekteki Tecrübeniz

0-5 Yıl

6-10 Yıl

11-15 Yıl

16-20 Yıl

21-25 Yıl

25 Yıl ve Üstü

Kariyer Durumunuz

SM

SMMM

YMM

Sahiplik Durumunuz

Çalışan

İş Yeri Sahibi

İşletmede Çalışan Sayısı

0-1 Kişi

2-3 Kişi

4-6 Kişi

7-10 Kişi

11 Ve Üzeri Kişi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : MAHMUT GÜVEN

Doğum Yeri ve Tarihi : Adıyaman- 1970

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Uludağ Üniversitesi İİİF İşletme Bölümü

Y. Lisans Öğrenimi : Adıyaman Üniversitesi/İşletme Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Mesleği : SMMM - BAĞIMSIZ DENETÇİ

Projeler : Kayıt Dışı Ekonomi İle Mücadelede Muhasebe Meslek Mensuplarını Rolü: Adıyaman-Gaziantep Örneği

İletişim

E-Posta Adresi :mahmut_guven02@hotmail.com

Tarih :22.01.2015